

Kędzierzyn-Koźle – Přerov
Portrety miast / Portréty měst

WAKAT PO PRZEDTYTUŁOWEJ

MIEJSKA BIBLIOTEKA PUBLICZNA W KĘDZIERZYNIE-KOŻŁU

Kędzierzyn-Koźle – Přerov

Portrety miast / Portréty měst

KĘDZIERZYN-KOŻŁE 2012

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ / EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO
PŘEKRAČUJEME HRANICE / PRZEKRACZAMY GRANICE

Opracował zespół / Zpracoval kolektiv

Jiří Lapáček

Ireneusz Major

Agata Mateja

Barbara Matusiewicz

Bogusław Rogowski

Sylvia Železik

pod kierunkiem / pod vedením Heleny Bulandy

Tłumaczenie / Překlad

Aleksandra Seidel-Mączyńska

Renata Tatoj

Redakcja i korekta / Redakce a jazyková korektura

Maria Szwed

Redakcja techniczna / Technický redaktor

Andrzej Pasierbiński

ISBN 978-83-928693-5-1

978-83-7511-152-1

Wydawnictwo Instytut Śląski Sp. z o.o.
Opole, ul. Piastowska 17, tel. 77 454 01 23
e-mail: wydawnictwo@is.opole.pl
Nakład 500 egz. Objętość: 8,5 ark. druk.

SPIS TREŚCI / OBSAH

* * * [<i>Helena Bulanda, Pavel Cimbálník</i>]	6
<i>Piotr Patys</i> , Śląsk jako wspólna kraina dziejów Polski i Czech – uwagi o polsko-czeskim styku kulturowym / Slezsko jako země společných dějin Polska a Česka – úvahy o polsko-českém kulturním styku	8
Nagrodzone fotografie / Oceněné fotografie	22
Rodzinne historie / Rodinné příběhy – Kędzierzyn-Koźle	40
Rodzinne historie / Rodinné příběhy – Přerov	50
Sąsiedzkie klimaty / Sousedské ovzduší	56
Przestrzeń publiczna. Ludzie i miejsca / Veřejné prostranství. Lidé a místa – Kędzierzyn-Koźle	72
Przestrzeń publiczna. Ludzie i miejsca / Veřejné prostranství. Lidé a místa – Přerov	96
<i>Anna Bereš</i> , Dwa miasta – okiem flâneura / Dva města – očima flâneura	118
Bibliografia / Bibliografie	133

„Kędzierzyn-Koźle – Přerov. Portrety miast” to publikacja będąca efektem konkursu, zorganizowanego w ramach projektu **„Historia zamknięta w fotografii – miasta ponad granicami”**, zrealizowanego przez Miejską Bibliotekę Publiczną w Kędzierzynie-Koźlu i Metską knihovně w Přerovie.

Przedmiotem konkursu było dotarcie do ciekawych fotografii z prywatnych albumów mieszkańców obu miast przedstawiających miejsca, ludzi i związane z nimi wydarzenia sprzed 1990 r. Na konkurs wpłynęło 609 fotografii, w tym 372 polskich i 237 czeskich. Nagrodzono 17 zdjęć. Książka ta skierowana jest do wszystkich, którzy interesują się historią. Dla wielu mieszkańców prezentowane wydawnictwo to powrót do dzieciństwa, może młodości, dla innych ma ono wartość poznawczą czy informacyjną. Jedni się wzruszą, popatrzą na przeszłość z nostalgią, inni tylko ze zdziwieniem, może podziwem lub obojętnością. Ale jedni i drudzy, mamy nadzieję, znajdą w tej książce kawałek historii „małej ojczyzny”, zobaczą miejsca i ludzi, których już nie ma, spróbują porównać, co z dawnej architektury, zwyczajów, codzienności dotrwało do dziś. Niewątpliwym atutem tej książki jest to, że mieszkańcy Kędzierzyna-Koźla i Přerova poprzez zamieszczone w niej fotografie mogą wzajemnie poznać swoją historię, a historia to nie tylko przeszłość – ona przecież toczy się wokół nas nieustannie.

Nie jest to wydawnictwo, które umożliwia w pełni odtworzenie portretu obu miast, ale na pewno pozwala dostrzec analogie i różnice w życiu społecznym i rodzinnym. To, że żyjemy w tym samym kręgu kulturowym widać na fotografiach, ale czy mentalnie jesteśmy tacy sami? Czy podobnie postrzegamy i oceniamy zjawiska (zmiany) polityczne i obyczajowe? Myślimy, że lektura książki nie tylko pozwoli, chociaż w części, odpowiedzieć na te pytania, ale będzie także zachętą do bliższego poznania mieszkańców poprzez wzajemne wycieczki do Kędzierzyna-Koźla i Přerova. Bo ponoć nic tak nie kształci jak podróże, oprócz książek oczywiście.

Zapraszamy do lektury i dziękujemy wszystkim, którzy wzięli udział w konkursie.

Helena Bulanda, dyrektor Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu
Pavel Cimbálník, dyrektor Miejskiej Biblioteki w Přerově

„Kędzierzyn-Koźle – Přerov. Portréty měst“ je publikace, která vznikla v souvislosti se soutěží pořádanou v rámci společného mezinárodního projektu Městské knihovny v Kędzierzyn-Koźli a Městské knihovny v Přerově **„Dějiny zachycené ve fotografii – města nad hranicemi“**.

Cílem soutěže bylo nalezení zajímavých fotografií ze soukromých sbírek občanů obou měst, ukazující místa, lidi a události z doby před rokem 1990. Do soutěže bylo přihláшено celkem 609 fotografií, z toho 372 polských a 237 českých. Oceněno bylo 17 snímků. Kniha je určena všem, kteří se zajímají o dějiny. Pro mnohé obyvatele bude příležitostí ke vzpomínkám na své dětství nebo mládí. Pro jiné bude zdrojem informací o této době. Někteří budou dojatí a budou pohlížet na minulost s nostalgií, jiní možná s překvapením anebo i lhostejností. Doufáme však, že všichni v této publikaci naleznou kousek historie „malé vlasti“, uvidí lidi, kteří už nejsou mezi námi a místa, která již neexistují. Budou porovnávat minulost s dneškem a odpovídat si na otázku, jaké prvky dřívější architektury, a které zvyky se zachovaly do dneška a jak se změnil náš každodenní život. Díky této knize mohou občané obou měst poznat historii svých sousedů, a historie není jen minulost, ale také něco, co se odehrává přímo před našima očima.

Určitě to není publikace, která by obsahovala ucelený obraz Přerova a Kędzierzyn-Koźle. Umožní však v každodenním životě vysledovat některé společenské i osobní analogie a rozdíly. Fotografie ukazují, že žijeme ve stejném kulturním okruhu, otázkou však je, zdali máme také stejnou mentalitu a zda vnímáme a hodnotíme politické a společenské změny stejným způsobem. Myslíme, že tato kniha pomůže, tedy aspoň částečně, odpovědět na tyto otázky, a také, že bude svým způsobem pozvánkou pro občany Přerova, aby se přijeli podívat do Kędzierzyn-Koźle a naopak, a mohli se tak lépe poznat. Polské přísloví říká, že Čtení je cesta k umění, a jiné zase říká, že Cestování vzdělává.

Přejeme Vám příjemné čtení a děkujeme všem, kteří se soutěže zúčastnili.

*Helena Bulanda, ředitelka Městské knihovny v Kędzierzyn-Koźli
Pavel Cimbálník, ředitel Městské knihovny v Přerově*

PIOTR PAŁYS, Śląsk jako wspólna kraina dziejów Polski i Czech
— uwagi o polsko-czeskim styku kulturowym
/ Slezsko jako země společných dějin Polska a Česka
— úvahy o polsko-českém kulturním styku

PIOTR PAŁYS

Śląsk jako wspólna kraina dziejów Polski i Czech – uwagi o polsko-czeskim styku kulturowym

W okresie średniowiecza Śląsk częstokroć bywał przedmiotem polsko-czeskiej rywalizacji. W dodatku Czechy pozostawały lennem Cesarstwa Niemieckiego, wspierając je zbrojnie w wojnach z Polską. Wywoływało to rzecz jasna polską kontrakcję. W drugiej połowie X w. dzielnica przeszła we władanie monarchii pierwszych Piastów. Na początku XI w. Bolesław Chrobry opanował przejściowo Czechy i Morawy. Z kolei w roku 1039 spustoszył Polskę książę Brzetysław, na rzecz południowego sąsiada utraciono także Śląsk, odzyskany w 1050 r. przez Kazimierza Odnowiciela. Za czasów Bolesława Krzywoustego dzielnica ta była areną kolejnych konfliktów polsko-czeskich. Przy tej okazji po raz pierwszy na kartach historii pojawiła się także wzmianka o Kozłu. W *Kronice polskiej* Gall Anonim odnotował pożar kozielskiego grodu mający miejsce w 1106 r. Chcąc uniemożliwić Czechom jego przechwycenie i ponowne obwarowanie, wyruszył Bolesław Krzywousty z nielicznym poczem i odbudował tamtejsze umocnienia¹. W dwa lata później Kozle stało się celem ataku Morawian, którzy nie tylko zostali pobici, ale utracili również Racibórz².

¹ Gallus Anonymus, *Kronika polska*, Kraków 1982, s. 100.

² Ibidem, s. 110.

PIOTR PAŁYS

Slezsko jako země společných dějin Polska a Česka – úvahy o polsko-českém kulturním styku

Ve středověku se Slezsko často stávalo předmětem soupeření mezi českými a polskými knížaty a králi. V roce 950 uznalo české knížectví svrchovanost Svaté říše římské a pak pomáhalo říši ve válkách proti Polákům, což vyvolávalo samozřejmě reakci na polské straně. V 2. polovině 10. století se Slezsko stalo součástí polského státu, ve kterém vládli první Piastovci. Počátkem 11. století dobyl Boleslav Chrabrý na krátkou dobu Čechy a Moravu. V roce 1039 zpustošil kníže Břetislav I. Polsko, které se muselo vzdát Slezska, ale už v roce 1050 Kazimír I. Obnovitel získal Slezsko zpátky. V době Boleslava III. Křivoústého se o Slezsko zase bojovalo a při té příležitosti je poprvé zmíněno Kozlí (Kozle). Gall Anonim, autor *Kroniky polské* se zmínil o požáru, který zničil hradiště Kozlí v roce 1106. Je známo, že když se o tom dozvěděl polský kníže Boleslav III. Křivoústý, vydal se na cestu, aby hradiště hned obnovil a zabránil obsazení tohoto místa Čechy¹. Po dvou letech se hradiště snažili dobýt Moravané, kteří však byli poraženi a navíc ztratili Ratibor (Racibórz)².

¹ Gallus Anonymus, *Kronika polska*, Kraków 1982, s. 100. [Originál je latinský, kromě polského překladu je také česky: Gallus Anonymus, *Kroniky a činy polských knížat a vládců* – pozn. překladatele].

² Ibidem, s. 100.

Jednak i w tych czasach bywały okresy, gdy przedstawiciele obu tak bliskich sobie narodów stawali po jednej stronie. Gdy Przemysław Ottokar II przystąpił do rywalizacji o schedę po Babenbergach z królem Niemiec Rudolfem Habsburgiem, sojuszników znalazł przede wszystkim po polskiej stronie. Pod koniec 1277 r. w trakcie zjazdu w Opawie książęta śląscy potwierdzili wobec Przemyślidy wcześniejsze umowy o wzajemnej pomocy. Rok później w maju 1278 r. kancelaria królewska opracowała skierowany do książąt polskich manifest, w którym pisano:

„Badając dokładnie i przezornie przeróżne rodzaje ludów, przekonaliśmy się, że szczególnie nam podobny jest naród rozległej Polski, a pośród wszystkich prowincji świata najbardziej jest także pokrewny przez podobieństwo do tych krajów, którymi rządzymy za sprawą Boga. Polska bowiem we współbrzmieniu języka zgadza się z nami, z ziemiami naszymi łączy się najbliższym sąsiedztwem położenia, nieoddzielona od nas żadną przestrzenią, również i jednością krwi łączy się z nami i wiąże węzłem pokrewieństwa, a wreszcie tak wielka zachodzi między Polską a naszym majestatem wspólność podobieństwa, iż szczyty się pochodzeniem swych książąt z tego samego źródła, co my”³.

Ponieważ, jak pisał profesor Zygmunt Wojciechowski, Polaków do wojny z Niemcami nigdy specjalnie zachęcać nie trzeba było⁴, w bitwie na Morawskim Polu 26 sierpnia 1278 r. znaczną część armii Przemysława Ottokara II stanowiły polskie hufce Władysława I Opolskiego, Henryka I Głogowskiego i Przemysława II Wielkopolskiego⁵.

³T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski, *Polska Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa*, pod red. Z. Wojciechowskiego, Katowice–Wrocław 1947, s. 47.

⁴Ibidem, s. 48.

⁵R. Žáček, *Slezsko*, Praha 2005, s. 53.

Na druhou stranu i tehdy była obdoba, kdy představitelé obou blízkých národů byli spojenci. Když například Přemysl Otakar II. bojoval s německým králem Rudolfem Habsburským o babenberské dědictví, spojence našel právě v Polsku. Koncem roku 1277, během sjezdu v Opavě, potvrdila slezská knížata dřívější dohody s Přemyslovci o vzájemné pomoci. Rok poté napsala královská kancelář pro polská knížata prohlášení, ve kterém uvedla mimo jiné:

„Pozorovali jsme bedlivě a rozvážně rozličné druhy kmenů a poznali jsme, že velice je nám podoben národ prostranného Polska, a ze všech provincií světa je také nejvíce příbuzný těm krajům, kterými vládžeme z Boží vůle. Polsko se totiž s námi shoduje ve znění jazyka, navíc s našimi zeměmi sousedí nejbližší, není od nás odděleno žádným územím, rovněž jednotou krve a příbuzenskými vztahy se s námi spojuje, a nadto tak velká je mezi Polskem a naším majestátem vzájemná podobnost, že se chlubí tím, že původ jejich knížat pramení s téhož místa jako náš”³.

³T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski, *Polska Czechy. Dziesięć wieków sąsiedztwa*, pod red. Z. Wojciechowskiego, Katowice–Wrocław 1947, s. 47. [Pracovní překlad do češtiny tohoto textu: „Badając dokładnie i przezornie przeróżne rodzaje ludów, przekonaliśmy się, że szczególnie nam podobny jest naród rozległej Polski, a pośród wszystkich prowincji świata najbardziej jest także pokrewny przez podobieństwo do tych krajów, którymi rządzymy za sprawą Boga. Polska bowiem we współbrzmieniu języka zgadza się z nami, z ziemiami naszymi łączy się najbliższym sąsiedztwem położenia, nieoddzielona od nas żadną przestrzenią, również i jednością krwi łączy się z nami i wiąże węzłem pokrewieństwa, a wreszcie tak wielka zachodzi między Polską a naszym majestátem wspólność podobieństwa, iż szczyty się pochodzeniem swych książąt z tego samego źródła, co my” – pozn. překladatele].

W orbicie wpływów polskich Śląsk pozostawał do początków XIV w. Sytuacja ta uległa jednak zmianie w latach 1327–1331, kiedy to kolejni książęta śląscy złożyli hołd lenny królowi czeskiemu. Umowa trenczyńska z 1335 r. oraz potwierdzający jej postanowienia pokój namysłowski były jednoznaczne ze zgodą Polski na przejście Śląska we władanie Czech. Stan taki utrzymywał się do pierwszej wojny śląskiej, zakończonej pokojem wrocławsko-berlińskim z 1742 r., na mocy którego Śląskiem z wyjątkiem księstw cieszyńskiego, karniowskiego i części opawskiego, zawładnęły Prusy⁶. Jak więc łatwo obliczyć, związek ziem śląskich z Koroną Świętego Wacława trwał dwukrotnie dłużej niż panowanie pruskie, nie pozostając bez śladu w rozlicznych sferach życia publicznego i kulturalnego tej dzielnicy.

Rewolucja husycka przyniosła Czechom wzrost poczucia narodowego, efektem czego było uformowanie się czeskiego języka literackiego. Fakt ten wywarł wpływ także na kraje podległe Koronie Czeskiej⁷. W przeciągu kilkudziesięciu lat czeszczyzna wyparła z kancelarii książęcych i miejskich na Górnym Śląsku panującą tam od połowy XIV w. niemczyznę, stając się także językiem powszechnie stosowanym przez rycerstwo i bogate mieszczaństwo.

Najwcześniej, bo już w pierwszej ćwierci XV w., język czeski pojawił się w dokumentach księstw opawskiego i karniowskiego, w granicach którego znajdowała się wówczas ziemia głubczycka, co jest o tyle zrozumiałe, że wśród miejscowego

Jak poznamenal profesor Zygmunt Wojciechowski, nikdo nemusel Poláky dlouho přemlouvat, aby válčili s Němci⁴, a tak v bitvě na Moravském poli, svedené 26 srpna 1278, tvořily velkou část vojsk Přemysla Otakara II. polské oddíly Vladislava I. Opolského, Jindřicha I. Hlohovského a Přemysla II. Velkopolského⁵.

Slezsko bylo pod polským vlivem až do počátku 14. století. Situace se změnila v letech 1327–1331, když byla řada slezských knížectví uvedena do lenního vztahu k Českému království, a pak Trenčínskou smlouvou v roce 1335 a následně Namyslovským mírem, uznalo Polsko svrchovanost Českého království nad Slezskem. Změny přišly teprve v důsledku první slezské války, ukončené Vratislavským (též Berlínským) mírem v roce 1742, když pruský král získal většinu Slezska (kromě Těšínska, Krnovska a části Opavska)⁶. Je vidět, že spojení Slezska se zeměmi Koruny české trvalo dvakrát déle než pruská vláda, což nechalo své stopy ve veřejném a kulturním životě tohoto území.

Husitská revoluce přinesla Čechům větší cit pro národnost, což dalo podnět k utvoření českého literárního jazyka. Mělo to samozřejmě vliv také na země, které uznaly svrchovanost Koruny české⁷. Během několika desítek let

⁴ Ibidem, s. 48.

⁵ R. Ž á č e k, *Slezsko*, Praha 2005, s. 53.

⁶ Ibidem, s. 60–104.

⁷ J. K o p e ć, *Dokumenty czeskie w archiwach Opolszczyzny*, Opole 1958, s. 3.

⁶ Ibidem, s. 60–104.

⁷ J. K o p e ć, *Dokumenty czeskie w archiwach Opolszczyzny*, Opole 1958, s. 3.

możnowładztwa i rycerstwa przeważali Czesi. Później czeszczyzna wkroczyła do kancelarii książęcych w Cieszyńskim i Raciborskiem. Od drugiej ćwierci XV w. już na całym Górnym Śląsku rozpowszechniła się praktyka wystawiania dokumentów przeznaczonych dla rycerstwa w języku czeskim⁸. W roku 1437 panowie z Karniowskiego, Raciborskiego i Rybnickiego dokument dotyczący podziału tych ziem również wystawili w tym języku⁹. Obok łacińskich i niemieckich teksty czeskie zawiera także pochodzący z lat 1414–1417 diariusz Mikołaja z Koźla¹⁰.

Od roku 1440 dokumenty czeskie sporządzane są w księstwie opolskim¹¹. Wielkim promotorem czeszczyzny był władający w Opolu do 1460 r. książę Bolko V, sojusznik Husytów, oskarżany przez swych wrogów o ateizm¹². W Raciborskiem pierwszy dokument w języku czeskim wystawiono w 1443 r.¹³ Po roku 1470 czeski stał się w księstwie opolskim językiem oficjalnym, początkowo dla stanu rycerskiego, później także dla miast. W języku tym sporządzony został wielki przywilej Hanuszowy z 1531 r., ustanawiający w miejsce

čeština vytlačila z knížecích a městských kanceláří Horního Slezska němčinu, která v nich vládla od poloviny 14. století. Navíc se čeština stala jazykem obvykle používaným také mezi rytířstvem a bohatým měšťanstvem.

Nejprve, již v první čtvrtině 15. století, byla čeština používána v listinách knížectví opavského a krnovského, ke kterému tou dobou patřilo Hlubčicko, což je vysvětlitelné, poněvadž vyšší vrstvy obyvatelstva zde byly většinou české. Později se začalo psát česky v knížecí kanceláři v Těšíně a Ratiboři. Od druhé čtvrtiny 15. století byly písemnosti na celém území Horního Slezska, které byly určeny pro rytířstvo, psány v češtině⁸. V roce 1437 pánové z Krnovska, Ratibořska a Rybnicka zhotovili dokument o rozdělení těchto zemí právě v češtině⁹. Diář, který psal Mikuláš z Kozlí v letech 1414–1417, obsahuje vedle latinských a německých textů také texty české¹⁰.

Od roku 1440 vznikají v Opolském knížectví české listiny¹¹. Velkým přívržencem češtiny byl opolský kníže Boleslav V., spojenec husitů, který byl svými nepřáteli obviňován z ateismu (zemřel v roce 1460)¹². Na Ratiboř-

⁸ W. Dziewulski, *Dzieje ludności polskiej na Śląsku Opolskim od czasów najdawniejszych do Wiosny Ludów*, Opole 1972, s. 29–31.

⁹ J. Ratibořský [B. Vydra], *Češi na Ratibořsku a Hlubčicku*. Hornoslezská Hana, Praha 1946, s. 39.

¹⁰ Ibidem, s. 95.

¹¹ Ibidem, s. 39.

¹² W. Dziewulski, *Herezja Bolka Opolskiego*, „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960, t. 1, s. 181–193; i d e m, *Pierwszy wolnomyśliciel polski*, „Kwartalnik Opolski” 1965, nr 2, s. 5–14.

¹³ J. Ratibořský, *op.cit.*, s. 39.

⁸ W. Dziewulski, *Dzieje ludności polskiej na Śląsku Opolskim od czasów najdawniejszych do Wiosny Ludów*, Opole 1972, s. 29–31.

⁹ J. Ratibořský [B. Vydra], *Češi na Ratibořsku a Hlubčicku*. Hornoslezská Hana, Praha 1946, s. 39.

¹⁰ Ibidem, s. 95.

¹¹ Ibidem, s. 39.

¹² W. Dziewulski, *Herezja Bolka Opolskiego*, „Studia z Dziejów Kościoła Katolickiego” 1960, t. 1, s. 181–193; i d e m, *Pierwszy wolnomyśliciel polski*, „Kwartalnik Opolski” 1965, nr 2, s. 5–14.

sądów prawa polskiego jeden centralny sąd ziemski, zorganizowany na wzór czesko-morawski. Ustanowiona w 1562 r. ordynacja ziemska stanowiła, że wszystkie pisma sądowe mają być sporządzane w języku czeskim, a dokumenty łacińskie i niemieckie sądy rozpatrywać miały dopiero po ich przetłumaczeniu na czeski, tym samym stał się on językiem urzędowym górnośląskiej szlachty¹⁴.

Na przełomie XVI i XVII w. zasięg czeskiego znacznie się poszerzył, wyszedł on poza urzędowe kancelarie, wchodząc do powszechnego użytku wśród szlachty i bogatego mieszczaństwa nie tylko zresztą na Śląsku. Zjawisko to odnotował w 1565 r. w *Dworzaninie polskim* Łukasz Górnicki, pisząc:

„[...] a czasem drugi, chocia nie będzie w Czechach, jedno iż granicę czeską przejedzie, to już inaczej nie będzie chciał mówić jedno po czesku, a czeszczyzna wie to Bóg jaka będzie. A jeśli mu rzeczesz, aby swoim językiem mówił, to odpowiada, że zapomniał albo mu się przyrodzony język prawdziwie gruby widzi, czego dowodząc wyrwie jakieś staropolskie słowo z Bogarodzice, a z czeskim jakim gładkiem słówkiem na sztych je wsadzi, aby swego języka grubość, a obcego piękność pokazał, na koniec i z tym na plac wjedzie, że niemal każdy w polskim języku wymowca czeskich słów miasto polskich używa, jakoby to było na schwał dobrze”¹⁵.

Taki stan rzeczy wynikał z kilku przesłanek. Przynależność do Korony Świętego Wacława powodowała, że cała korespondencja urzędowa odbywała się w języku czeskim i niemieckim. Uniwersytet praski był wówczas uczelnią

skąd vznikl první dokument v češtině v roce 1443¹³. Po roce 1470 se čeština stala oficiálním jazykem pro rytířský stav, pak také pro města. V roce 1531 bylo v tomto jazyce sepsáno tzv. Hanušovo privilegium, které místo soudů podle polského práva zavedlo jeden, ústřední, zemský soud, uspořádaný podle česko-moravského vzoru. Zemský řád z roku 1562 nařizoval, aby všechny soudní písemnosti byly psány česky. Doklady psané latinsky a německy měly být soudem projednávány až potom, co byly přeloženy do češtiny. Tímto způsobem čeština získala status úředního jazyka hornoslezské šlechty¹⁴.

Na přelomu 16. a 17. století byla čeština čím dál tím víc populární. Mohli jste se s ní setkat nejenom v úředních kancelářích, ale česky začínala mluvit i šlechta a bohatí měšťané, a to nejenom ve Slezsku. Psal o tom Łukasz Górnicki v roce 1565, ve svém díle *Polský dvořan*:

„[...] a mnohý jiný, třebas o Čechy ani nezavadil, jakmile má za patami hranici Slezska, nebude chtít mluvit jinak než po česku, a ta jeho čeština bůhsud' jaká bude! A jestli mu povíš, aby zpíval tak, jak mu zobák narostl, řekne, že zapomněl, nebo že se mu zdá rodný jazyk vskutku sprostný, a na důkaz toho vytrhne nějaký starodávny polský výraz z Bogarodzice a přirovná ho k nějakému hladkému českému slůvku, aby ukázal topornost vlastního jazyka a krásu cizího. A nakonec vyjede na jarmark i s tím, že téměř každý řečník místo polských slov užívá slov českých, jako by to bylo kupodivu dobré”¹⁵.

¹⁴ W. Dziewulski, *Dzieje ludności polskiej...*, s. 41.

¹⁵ T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski, *op.cit.*, s. 108.

¹³ J. Ratibořský, *op.cit.*, s. 39.

¹⁴ W. Dziewulski, *Dzieje ludności polskiej...*, s. 41.

¹⁵ T. Lehr-Spławiński, K. Piwarski, Z. Wojciechowski, *op.cit.*, s. 108. Originální titul je *Dworzanin polski*, citace z českého

przyjmującą najliczniejszy zastęp górnośląskiej młodzieży. Wreszcie język czeski był bliższy Ślązakom i bardziej przez nich zrozumiały niż niemiecki, a w chwili gdy pojawił się w górnośląskich urzędach kancelaryjna polszczyzna jeszcze nie istniała. Jednak fakt częstego stosowania w życiu, sprawach urzędowych oraz w korespondencji języka czeskiego nie był jednoznaczny z rozbudzeniem się wśród górnośląskiej szlachty czeskiej czy polskiej świadomości narodowej. Powszechnie były postawy takie jak siedemnastowiecznej szlachty księstwa opolsko-raciborskiego, która, pomimo że kraj ten przez kilkadziesiąt lat tego wieku był domeną polskich Wazów, w kwestii współdziałania z Polską uważała się za „nację niemiecką”.

Umacnianie się wpływów czeskich spotykało się z przeciwdziałaniem elementu niemieckiego. Pierwsi obejmujący domeny na Śląsku Hohenzollernowie oraz król czeski Ferdynand I Habsburg podjęli starania zmierzające do wprowadzenia niemczyzny do górnośląskich ksiąg ziemskich i sądowych. Przykładowo, książę karniowski Fryderyk Hohenzollern usiłował zastąpić obowiązujące w księstwie prawo morawskie saskim, a język czeski niemieckim. Jednak wobec protestów miejscowej szlachty jego następcą Maksymilian II orzekł w 1570 r., że w sądach i w urzędach wolno używać obu języków oraz nie można nikogo zmuszać do posługiwania się językiem obcym¹⁶. Z czasem język czeski coraz widoczniej zaczął jednak ustępować w kancelariach parafialnych i klasztornych polskiemu, a w miastach

Tato situace měla několik příčin. Tyto země byly součástí Koruny české, a proto veškerá úřední korespondence byla psána česky anebo německy. Pražská univerzita měla tou dobou největší počet studentů z Horního Slezska. Navíc byla čeština Slezanům bližší a srozumitelnější než němčina a tehdejší polština ještě neměla svou úřední (kancelářskou) podobu. Avšak běžné používání češtiny v úřadech, korespondenci apod. nebylo totožné s probouzením české nebo polské národní identity u hornoslezské šlechty. V 17. století se běžné stávalo, jako například u šlechty opolsko-ratiborského knížectví, že se cítila být „německé národnosti”, i když už bylo několik desítek let zmíněné knížectví pod vládou polských Vasů.

Vlivy české se však stýkaly s opačnými vlivy německými. Když v Horním Slezsku začínali vládnout Hohenzollernové a český král Ferdinand I. Habsburský, byly snahy zavést němčinu do tamních zemských a soudních knih. Například Jiří Fridrich Braniborsko-Ansbašský, kníže krnovský, se snažil zavést v knížectví německé právo namísto dosavadního moravského, a němčinu namísto češtiny. Když ale místní šlechta protestovala, rozhodl v roce 1570 jeho nástupce, Maxmilián II., že je možné používat oba jazyky na soudech a v úřadech a že nikdo nemůže být nucen k tomu, aby mluvil cizím jazykem¹⁶. Časem češtinu začala zastupovat polština (ve

¹⁶ W. D z i e w u l s k i, *Dzieje ludności polskiej...*, s. 42.

prekladu od J. Simonidesa, vyd. Odeon, Praha 1977, s. 57 [pozn. překl.]

¹⁶ W. D z i e w u l s k i, *Dzieje ludności polskiej...*, s. 42.

i urzędach stanowych niemieckiemu. Na południu Górnego Śląska przełomowy w tym względzie okazał się rok 1673. Wówczas to w obejmującym także ziemię głubczycką księstwie karniowskim szlachta niemiecka, która w czasie wojny trzydziestoletniej wyparła miejscową szlachtę czeską, wprowadziła ordynację ziemską i język niemiecki do sądów. Tego samego roku cesarz Leopold zezwolił na używanie języka niemieckiego obok czeskiego w sądownictwie i księgach ziemskich księstwa opawskiego. Na terenie księstwa opolskiego księga wyroków sądowych z lat 1711–1721 prowadzona była jeszcze po czesku. W metryce zawierającej zapisy testamentowe, przewłaszczeń i obciążeń majątków ziemskich ostatni wpis czeski pochodzi z 1730 r. W sześć lat później ustanowiony został w Opolu sąd ziemski, przed którym posługiwano się już wyłącznie językiem niemieckim¹⁷.

W miastach czeski stał się językiem urzędowym od połowy XV w. do początków następnego stulecia. Przykładowo, księgi miejskie Krapkowic zaczęto prowadzić w języku czeskim od 1507 r.¹⁸. Czeski stał się językiem urzędowym także w Raciborzu i Rybniku. Księgi miejskie sporządzone były w tym języku także w Pyskowicach, Toszku czy Pszczynie¹⁹. O zakorzenieniu się czeszczyzny w kancelariach miast górnośląskich świadczyć może liczba wpisów czeskich w mieszanych językowo opolskich księgach miejskich. W tomie obejmującym zapisy z lat 1558–1590 aż 80

farních a klášterních kancelářích) a němčina (ve městech a stavových úřadech). V jižní části Horního Slezska nastal v roce 1673 v této věci zlom. Tehdy v knížectví krnovském (tou dobou zahrnovalo také Hlubčicko), v důsledku třicetileté války převládla nad místní českou šlechtou šlechta německá, která zavedla zemský řád a němčinu do soudních jednání. Tentýž rok císař Leopold dal souhlas k tomu, aby na soudech a v zemských knihách opavského knížectví mohla být používána jak němčina, tak čeština. Na území tohoto knížectví byla kniha soudních rozsudků v letech 1711–1721 ještě psána česky. Poslední matriční zápisy o převodech vlastnictví a zatížení statků v češtině pochází z roku 1730. O šest let později byl v Opolí zřízen zemský soud, kde se mluvilo už výhradně německy¹⁷.

Ve městech čeština plnila úlohu úředního jazyka od poloviny 15. století až do počátku 16. století. Například městské knihy Krapkowic byly psány česky od roku 1507¹⁸. Čeština byla úředním jazykem také v Ratiboři a Rybniku. Městské knihy byly psány česky také v dalších městech, jako jsou Pyskowice, Toszek a Pszczyzna¹⁹. O tom, že čeština byla používána v kancelářích hornoslezských měst, může svědčit také počet českých zápisů v jazykově smíšených opolských městských knihách. Ve svazku, který vznikl v letech 1558–1590, bylo

¹⁷ Ibidem, s. 59.

¹⁸ Ibidem, s. 41.

¹⁹ J. R a t i b o ř s k ý, *op.cit.*, s. 39.

¹⁷ Ibidem, s. 59.

¹⁸ Ibidem, s. 41.

¹⁹ J. R a t i b o ř s k ý, *op.cit.*, s. 39.

procent wpisów sporządzono w tym języku, podobnie jest w księgach z lat 1605–1619 oraz 1661–1685. W języku czeskim sporządzona była również zaginiona księga miejska z lat 1685–1736²⁰. Urzędowa czeszczyzna zaczęła wypierać język niemiecki także na wsi. W dobrach klasztoru w Czarnewasach nakazano w 1558 r. prowadzić księgi ławnicze po czesku²¹. Miarą trwałości wpływów czeskich, szczególnie na południu Górnego Śląska, było to, że nawet po przejściu pod pruskie panowanie jeszcze przez pewien czas księgi miejskie i cechowe prowadzono w Raciborzu po czesku. W tym języku odbywała się także nadal korespondencja miejscowego klasztoru Dominikanek. Zdarzały się również w dalszym ciągu przypadki wystawiania w tym języku dokumentów przez szlachtę²².

Południowe rejony ziemi raciborskiej i głubczyckiej zasiedlone były po linię rzek Psiny i Troi przez Morawian²³, potomków Gołeszyców, wymienianych już przez pochodzący z IX w. *Geograf Bawarski*. Na Górny Śląsk napływała także czeska szlachta i mieszczaństwo. Przykładowo, w opolskim urbarzu spotkać można takie nazwiska, jak: Beran, Kovař, Vlček, Vlandensky, Zlatnik. Z Czech i Moraw wywodziły się znamienite rody górnośląskie, takie jak Prószkowscy czy Praschmowie.

²⁰ *Opole. Monografia miasta*, pod red. W. Dziewulskiego, F. Hawranka, Opole 1975, s. 154–156.

²¹ W. D z i e w u l s k i, *Dzieje ludności polskiej...*, s. 41.

²² *Ibidem*, s. 59.

²³ O polsko-czeskim pograniczu językowym na tym terenie zob.: K. D e j n a, *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*, Łódź 1951.

aż 80 procent zapisů provedeno v češtině a podobně jsou na tom knihy z let 1605–1619 a 1661–1685. Český byla napsána také městská kniha z let 1685–1736, která později zmizela²⁰. Úřední čeština začala vytlačovat němčinu také na vesnicích, například na pozemcích kláštera ve vesnici Czarnewasy bylo v roce 1558 nařizeno, aby byly konšelské knihy psány v češtině²¹. České vlivy byly silné zvláště na jihu Horního Slezska. Například v Ratiboři byly městské a cechovní knihy vedeny v českém jazyce ještě nějaký čas po tom, co se toto území ocitlo pod pruskou vládou. V češtině také nadále korespondovaly sestry dominikánky ze zdejšího kláštera. Občas se také stávalo, že i šlechta některé listiny psala česky²².

Jižní část Ratibořska a Hlubčicka až k toku dvou řek – Psiny a Troi – byla osídlena Moravany²³, potomky Holasiců, zmíněných už u *Bavorského geografa* v 9. století. V Horním Slezsku se také usadila určitá část české šlechty a měšťanstva. Například v opolském urbáři jsou taková jména jako Beran, Kovař, Vlček, Vlandensky, Zlatnik. Z Čech a Moravy pocházely velké hornoslezské rody jako Prószkowci a Praschmowé.

²⁰ *Opole. Monografia miasta*, pod red. W. Dziewulskiego, F. Hawranka, Opole 1975, s. 154–156.

²¹ W. D z i e w u l s k i, *Dzieje ludności polskiej...*, s. 41.

²² *Ibidem*, s. 59.

²³ O polsko-českém pohraničí jazykovém na tomto území viz: K. D e j n a, *Polsko-laskie pogranicze językowe na terenie Polski*, Łódź 1951.

Wytyczona w 1742 r. w Berlinie i Wrocławiu nowa linia graniczna pozostawiła po pruskiej stronie ponadczterdzie-
stotysięczną grupę górnośląskich Czechów. W następnych
dziesięcioleciach poddawani oni byli mniej lub bardziej
intensywnemu naciskowi germanizacyjnemu niemieckich
urzędów i instytucji. Obrońców swej tożsamości narodo-
wej znajdowali tylko wśród przedstawicieli rodzimego kle-
ru. Przynależność dekanatów Hulczyn i Kietrz do diecezji
ołunieckiej pozostawała właściwie jedyną pozostałością
kilkuletniej przynależności tych ziem do Korony Świę-
tego Wacława. W świadomości tamtejszych Czechów był
to element na tyle istotny, że właśnie to przesądziło o wy-
tworzeniu się wśród nich swoistego poczucia odrębności,
czego widocznym znakiem było określanie siebie mianem
Morawców. Pruska przynależność państwowa nie wpły-
wała dodatkowo na rozwój świadomości narodowej tej grupy
ludności. Pewien przełom w tym względzie nastąpił dopie-
ro na fali ożywienia narodowego związanego z Wiosną Lu-
dów, a konkretnie z pojawieniem się tam księdza Cypriana
Lelka. Jego ówczesna działalność, biorąc pod uwagę niski
poziom uświadomienia narodowego pruskich Morawian,
była prawdziwym ewenementem. Pochodzący z Benešova
ksiądz C. Lelek święcenia kapłańskie otrzymał w 1835 r.
w Poznaniu. W latach 1848–1849 był posłem do sejmu pru-
skiego w Berlinie. Po jego rozwiązaniu został wybrany de-
putowanym do parlamentu frankfurckiego. W roku 1855
został proboszczem w wiosce Wódka pod Głubczycami.
Przez cały okres swej działalności duszpasterskiej niezmo-
dowanie zakładał morawskie stowarzyszenia gospodarcze,

Kdyż była w roce 1742 v Berlíně a Vratislavi určena
nová hranice, ocitlo se na pruské straně více než čtyřicet
tisíc hornoslezských Čechů. Během dalších desetiletí se
německé úřady a instituce snažily obyvatelstvo germa-
nizovat. Národní identitu těchto Čechů chránilo jenom
české duchovenstvo. Skutečnost, že děkanáty Hulczyn
(Hlučín) a Kietrz (Ketř) patřily k diecézi olomoucké,
byla vlastně jediným pozůstatkem toho, že toto území
po dobu několika staletí bylo součástí Koruny české.
Pro místní Čechy to bylo zásadní a rozhodlo o tom, že
si byli vědomi své rozdílnosti a říkali si „Moravci“. Pro-
tože žili v Pruském Slezsku, neměli dobré podmínky
pro rozvoj své národní identity. Zlom v této věci nastal
teprve během revoluce roku 1848 (jinak Jaro národů)
a vlny národního oživení, zvláště, když na zmíněném
území začal působit kněz Cyprian Lelek. Musíme při-
znat, že jeho činnost byla neobvyklá a obdivuhodná,
zvláště, když si uvědomíme, že pruští Moravci měli tou
dobou nízké vědomí národní identity. Cyprian Lelek
pocházel z Benešova [dnes Dolní Benešov – pozn. pře-
kl.] a v roce 1835 byl v Poznani vysvěcen na kněze.
V letech 1848–1849 byl poslancem pruského sněmu
v Berlíně, po jehož rozpuštění byl poslancem němec-
kého sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem. Od roku
1855 působil jako farář ve vesnici Wodka u Hlubčic. Po
celou dobu svého působení zakládal moravské spolky
jak hospodářské, tak pěvecké a náboženské. S velkým
nasazením propagoval mezi hlubčickými a ratibořskými
Moravci českou literaturu. Zakládal čítárny, knihy

śpiewacze i religijne. Dużą uwagę przywiązywał do propagowania wśród raciborskich i głubczyckich Morawian czeskiej literatury. Książki do zakładanych przez siebie czytelni sprowadzał za pośrednictwem praskiej Umelecké besedy. Współpracował z polskim „budzicielem” Karolem Miarką. Podjął również ożywioną współpracę z formującym się właśnie w Opawie czeskim ośrodkiem narodowym. Był także autorem podręcznika zatytułowanego: *Slabikář a čítanka pro menší dítky* oraz *Opis Slézska*, będącego swoistym podręcznikiem wiedzy o regionie²⁴.

W roku 1893 zaczęto wydawać w Raciborzu „Katolické Nowiny” jedyne czeskie pismo na terenie Niemiec. Zebranie założycielskie odbyło się na plebanii w Koberzycach, z inicjatywy tamtejszego proboszcza księdza Emila Bitty. Oficjalnie głównym powodem powołania nowego pisma centrowego była obawa przed szerzeniem się wśród Morawian idei socjalistycznych²⁵. Jednak założycielom pisma chodziło głównie o przeciwdziałanie rosnącemu naciskowi germanizacyjnemu oraz propagandzie idącej ze strony polskiego ośrodka narodowego w Raciborzu, który po wyemancypowaniu się spod kurateli Centrum nawoływał do utworzenia wspólnego polsko-morawskiego frontu narodowego.

Pierwszym redaktorem „Katolických Nowin” został proboszcz ze Stěpánkovic ksiądz Arnošt Jureczka. Pismo finansowali duchowni z dekanatu hulczyńskiego oraz kilku

obstarával prostřednictvím pražské Umělecké besedy. Spolupracoval s polským národním buditelem Karlem Miarkou. Zahájil také spolupráci s národním střediskem, které právě vznikalo v Opavě. Napsal knížku *Slabikář a čítanka pro menší dítky* a *Opis Slézska*, což byla svého druhu vlastivědná učebnice pojednávající o Slezsku²⁴.

V roce 1893 začaly v Ratiboři vycházet „Katolické noviny”, jediné české noviny na území Německa. Iniciátorem byl kněz Emil Bitta, takže setkání zakladatelů se konala na jeho faře v Koberčicích. Oficiálně základním důvodem vydávání nových centristických novin byla obava ze socialistických idejí šířících se mezi Moravci²⁵. Ve skutečnosti zakladatelům „Katolických novin” šlo především o působení proti rostoucí germanizaci a také proti propagandě polského národního střediska v Ratiboři, které se oddělilo od Centra a vybízelo k vytvoření společné polské-moravské národní fronty.

Prvním redaktorem „Katolických novin” byl farář ze Stěpánkovic Arnošt Jureczka. Noviny byly financovány duchovenstvem z hlučínského děkanátu a částečně taky děkanátu Ketř. První číslo vyšlo 1. září 1893 v Ratiboři. Tento týdeník byl tištěn švabachem. Redaktoři chtěli zavést latinku, ale neměli potřebná písmena ani dostatečné finanční prostředky, aby je koupili. Týdeník nejčastěji obsahoval úvodní článek, pak přehled politic-

²⁴ V. Ž á č e k, Cyprian Lelek. *Život a dílo*, Praha 1953.

²⁵ J. V y h l i d a l, Čechové v Pruskem Slezsku, Praha 1899, s. 15–17.

²⁴ V. Ž á č e k, Cyprian Lelek. *Život a dílo*, Praha 1953.

²⁵ J. V y h l i d a l, Čechové v Pruskem Slezsku, Praha 1899, s. 15–17.

z kietrzańskiego. Pierwszy numer tego czasopisma ukazał się 1 września 1893 r. w Raciborzu. Był to tygodnik, drukowany szwabachą. Redakcja zamierzała stopniowo wprowadzać liternictwo łacińskie, jednak brak odpowiednich czcionek oraz niedostatek środków na ich zakup zadecydował, że od razu do tego nie doszło. Pismo zazwyczaj zawierało artykuł wstępny, przegląd wydarzeń politycznych, listy od czytelników i powieść w odcinkach. Dodatkiem do „Katolickich Nowin” były „Zábavu nédelni”, redagowane głównie przez dziekana z Pietrowic Wielkich księdza Tomaša Kamradka. W pierwszych latach swego istnienia czasopismo miało około 420 prenumeratorów. Pod koniec wieku ich liczba wzrosła do 600. Około 1910 r. nakład osiągnął 2400 egzemplarzy. Pismo rozchodziło się głównie w Huczyńskiem. Znacznie gorzej było w Głubczyckiem. Przykładowo, w Jakubowicach „Nowiny” prenumerowała jedna osoba, zaś w parafii Nasiedle tygodnik ten miał dwóch abonentów²⁶.

Omawiając czeskie ślady na Górnym Śląsku, wspomnieć również należy o powstałych w XVIII w. na fali fryderycjańskiej kolonizacji kilku czeskich i czesko-niemieckich osadach. Pierwsi uchodźcy religijni przybyli do Ziębic na Dolnym Śląsku, następnie założyli osady Husinec (Gęsinec) i Poděbrady (Gościęcice) pod Strzelinem, Bedřichův Velký Tabor (Tabor Wielki) w powiecie sycowskim. W roku 1752 pastor Blanický z grupą osadników z Husinca przeniósł się

kých událostí, dopisy čtenářů a román na pokračování. Přílohou „Katolických novin” byla „Zábava nedělní”, kterou redigoval děkan z Velkých Petrovic (Pietrowice Wielkie) Tomáš Kamradek. V prvních letech od svého vzniku měl časopis 420 předplatitelů, koncem století už jich bylo 600. Kolem roku 1910 měl časopis náklad 2400 výtisků. Týdeník se prodával hlavně na Hlučínsku. Mnohem hůř bylo na Hlubčicku, například v Jakubovicích (Jakubowice) „Katolické noviny” předplácela jen jedna osoba a ve farnosti Násidle (Nasiedle) jenom dvě²⁶.

Když hledáme české stopy v Horním Slezsku, tak bychom se měli zmínit o několika českých a česko-německých osadách, založených v 18. století během kolonizace zavedené Fridrichem II. (příchod Němců do pohraničí). První náboženští emigranti se usadili ve městě Ziębice v Dolním Slezsku, pak založili osady Husinec (Gęsinec) a Poděbrady (Gościęcice) u Střelína a také Bedřichův Velký Tabor (Tabor Wielki) na Sycovsku. V roce 1752 se pastor Václav Blanický spolu se skupinou osadníků z Husince přestěhoval do Horního Slezska a v okrese Opole založil Bedřichův Hradec (Grodziec). Časem jeho obyvatelé založili další osady: Mnichus, Petrovice (Piotrówka), Lubín (Lubienie), Vílem (Nowa Bzínica). Celkově do počátku 19. století přišlo z českých zemí do

²⁶ Ibidem, s. 19–20; J. V y h l i d a l, *Pod perutěmi pruského orla*, Opava 1910, s. 51.

²⁶ Ibidem, s. 19–20; J. V y h l i d a l, *Pod perutěmi pruského orla*, Opava 1910, s. 51.

na Górny Śląsk, gdzie w powiecie opolskim założył Bedřichův Hradec (Grodziec). Z czasem jego mieszkańcy założyli kolejne osady: Mnichus, Petrovice (Piotrówka), Lubín (Lubienie), Vílem (Nowa Bzinica). Łącznie do początków XIX w. przybyło z Czech na Śląsk około 25 tysięcy kolonistów. Czesi zamieszkiwali te miejscowości do 1945 r., kiedy to zostali repatriowani do Czechosłowacji²⁷.

Najwięcej pomników czeskiej obecności zachowało się w zbiorach archiwalnych. Wśród przechowywanych na Opolszczyźnie bohemików dokumenty pergaminowe to potwierdzające dokonywane przez szlachtę i mieszczaństwo transakcje listy książęce, zwalniające właścicieli z opłat i danin akty nadania, królewskie przywileje dla miast i cechów. Analiza językowa ich treści wskazuje, że sporządzane były przez kancelistów znających język czeski. Dyplomy te zgrupowane są w archiwach w Opolu i Raciborzu. Oprócz treści, dokumenty te łączy również wspólny wystawca, którym była kancelaria książęca. Inaczej rzecz się miała ze znajdującymi się na znacznie niższym poziomie językowym późniejszymi, siedemnastowiecznymi dokumentami papierowymi. Znajdujemy wśród nich, oprócz dokumentów książęcych, również sporą liczbę rękopisów klasztornych, magistrackich, sądowych oraz prywatnych²⁸. Inne za-

Slezska asi 25 tisíc kolonistů. Češi tady žili do roku 1945, kdy byli repatriováni do Československa²⁷.

Nejvíce českých stop najdeme v archivech. V Opolsku máme pergamenové listiny potvrzující transakce provedené šlechtou anebo měšťanstvem, knížecí listiny (dopisy) pojednávající o osvobození od poplatků a daní a také královská privilegia pro města a cechy. Jazyková analýza těchto listin, jež jsou uchovávány v ratibořských a opolských archivech, ukazuje, že kancelisti, kteří je psali, češtinu ovládali. Archiváře si jsou podobné nejenom pokud jde o obsah, ale také o původ. Pochází totiž z jedné knížecí kanceláře. Pozdější listiny, papírové, ze 17. století, nemají už tak vysokou jazykovou úroveň. Z tohoto století máme nejenom listiny knížecí, ale také četné rukopisy klášterní, magistrátní, soudní a soukromé²⁸. Další památky českého písemnictví můžeme najít v městských a cechovních knihách a také v pozemkových knihách, například ve městech Leśnica nebo Strzelce Opolskie. Četné stopy nechala čeština také v hornoslezských nářečích, zvlášť v jazykovém polsko-lašském pohraničí.

České vlivy jsou viditelné i ve slezské architektuře, například klenot slezské gotické architektury, hradní

²⁷ Szerzej na ten temat: E. Š t ě ř i k o v á, *Země otců. Z historie z ze vzpomínek k 50. Výročí reemigrace potomků českých exulantů*, Praha 1995; e a d e m, *Pozvání do Slezska*, Praha 2001; M. C h o r o š, *Ślady czeskie w nazwach miejscowych na Śląsku*, „Śląsk Opolski” 2005, nr 3, s. 113–118.

²⁸ J. K o p e ć, *Dokumenty czeskie...*, s. 2–3.

²⁷ Více na toto téma: E. Š t ě ř i k o v á, *Země otců. Z historie z ze vzpomínek k 50. Výročí reemigrace potomků českých exulantů*, Praha 1995; e a d e m, *Pozvání do Slezska*, Praha 2001; M. C h o r o š, *Ślady czeskie w nazwach miejscowych na Śląsku*, „Śląsk Opolski” 2005, nr 3, s. 113–118.

²⁸ J. K o p e ć, *Dokumenty czeskie...*, s. 2–3.

bytki czeskiego piśmiennictwa znaleźć można w księgach miejskich i cechowych oraz w księgach wieczystych, przykładowo w Leśnicy i Strzelcach Opolskich. Rozliczne ślady pozostawiła czeszczyzna także w gwarach górnośląskich, szczególnie na polsko-laskim pograniczu językowym.

Wpływy czeskie widoczne są również w śląskiej architekturze. Przykładowo, jeden z najwspanialszych przykładów śląskiej architektury gotyckiej, raciborska kaplica zamkowa pod wezwaniem św. Tomasza Kantuaryjskiego, wykazuje liczne wpływy północnoczeskiej architektury z konkretnymi analogiami z zabytkami w Piasku, Časlavie, Žatecu czy w Wysokim Mýtcie²⁹. Na przełomie XIII i XIV w. przybył na Górny Śląsk „morawski warsztat budowlany” (z Jihlavy, Kroměříža, Brna, Jindřichového Hradca i Opawy). W orbicie architektury zakonnej z Moraw i Czech pozostawało budownictwo sakralne w Raciborzu, Cieszynie, Oświęcimiu, Głubczycach, Opolu, Brzegu, Bytomiu, Namysłowie, Sycowie i Wrocławiu³⁰. O wspólnym dziedzictwie poświadcza również rozpowszechniony na Śląsku kult św. Wacława i św. Jana Nepomucena. Warto o tym pamiętać, budując na fundamencie przeszłości wspólną przyszłość.

kaple sv. Tomáše Kantuaryjského v Ratiboři, má viditelné prvky severočeské architektury a je svým způsobem příbuzná památkám v Písku, Časlavi, Žatci nebo ve Vysokém Mýtc²⁹. Na přelomu 13. a 14. století přišla do Horního Slezska „moravská stavební dílna” (z Jihlavy, Kroměříže, Brna, Jindřichova Hradce a Opavy). Dlouhotrvající vlivy moravské a české sakrální architektury jsou vidět v takových městech jako Racibórz (Ratibor), Cieszyn (Těšín), Oświęcim (Osvětim), Głubczyce (Hlubčice), Opole (Opolí), Brzeg, Bytom, Namysłów, Syców a Wrocław (Vratislav)³⁰. Dokladem společného kulturního dědictví je také ve Slezsku populární kult svatého Václava a svatého Jana Nepomuckého. Je dobře na to pamatovat, když na základě minulosti budujeme společnou budoucnost.

²⁹ M. K u t z n e r, *Racibórz*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, s. 54.

³⁰ Ibidem, s. 72-75.

²⁹ M. K u t z n e r, *Racibórz*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, s. 54.

³⁰ Ibidem, s. 72-75.

NAGRODZONE FOTOGRAFIE / OCENĚNÉ FOTOGRAFIE

Otwarcie basenu na osiedlu „Azoty” Otevíření plaveckého bazénu na sídlišti „Azoty”

Zdjęcie z kolekcji Tadeusza Płóciennika, którego autorem jest Bogusław Rogowski. Dnia 21 lipca 1971 r. na osiedlu „Azoty” w kompleksie sportowym „Azotor” został oddany do użytku mieszkańcom pierwszy w województwie opolskim basen z podgrzewaną wodą. Symboliczną wstęgę przecięli członek Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Opolu, a zarazem elektryk z „Azotów” Józef Mozler oraz dyrektor naczelny fabryki Jerzy Pyzikowski.

Obiekt w ciągu pół roku zbudowały od podstaw brygady Samodzielnego Oddziału Wykonawstwa Inwestycji z Zakładów Azotowych „Kędzierzyn”. Normalny bilet wstępu na basen kosztował 3 złote, pracownicy fabryki chemicznej mieli 50% zniżkę.

Snímek, jehož autorem je Bogusław Rogowski, pochází ze sbírky Tadeusza Płóciennika. Dne 21. července 1971 byl na sídlišti Azoty ve sportovním areálu „Azotor” uveden do provozu vyhříváný plavecký bazén, první v opolském vojvodství. Slavnostního přestřižení pásky se ujali Józef Mozler, člen Vojvodského výboru Polské sjednocené dělnické strany v Opoli, který pracoval jako elektrotechnik v dusíkárně, a hlavní ředitel závodu Jerzy Pyzikowski.

Bazén byl postaven během šesti měsíců členy Samostatného oddělení pro provedení investic dusíkárně „Kędzierzyn”. Vstupné do bazénu bylo 3 zloté, všichni zaměstnanci chemického závodu měli nárok na zlevněné vstupné (50%).

Basen 1 w Koźlu-Porcie

Přístavní nádrž 1 ve čtvrti Kožle-Port

Zdjęcie z kolekcji Alicji Nocoń, wykonane przez jej matkę w 1964 r. Przedstawia rodzinę ówczesnego kierownika portu Józefa Chudzio. W tle widoczny jest pierwszy z trzech basenów portowych, najbardziej wykorzystywany w tym czasie. Pierwszy basen portowy o długości 500 m i szerokości 50 m oddano do użytku w 1895 r. Najlepszy okres port przeżywał w latach 60. i 70. XX w. Od lat 80., kiedy zaczął się upadek odrzańskiej żeglugi nastąpiło jego stopniowe niszczenie.

Fotografie je z roku 1964, pochází ze sbírky Alicji Nocoń. Snímek udělala její matka. Ukazuje rodinu tehdejšího vedoucího přístavu Józefa Chudzio. V pozadí je první ze třech přístavních nádrží, která v této době byla nejvíc využívána. Byla v provozu už od r. 1895, měla délku 500 m a šířku 50 m. Zlaté období pro přístav nastalo v 60. a 70. letech 20. století. V 80. letech začal už však úpadek lodní dopravy na Odře, a přístav začal pomalu chátrat.

Czternastoletnie uczennice po ukończeniu szkoły Čtrnáctileté absolventky školy

Zdjęcie z kolekcji Marii Delewicz, przedstawiające jej matkę z koleżankami po ukończeniu szkoły podstawowej pod koniec czerwca 1951 r. Fotografie na ulicy Raclawickiej zrobił przypadkowy przechodzień.

Ulica Raclawicka jest jedną z głównych ulic Koźla. Za czasów niemieckich nosiła nazwę Wallstrasse – ulica Wałowa. W latach 1810–1936 na tej ulicy znajdował się pomnik poświęcony komendantowi twierdzy kozielskiej Davidowi von Neumann. W roku 1936 pomnik przeniesiono do parku, w pobliżu Odry, a na placu, gdzie stał, wybudowano dwie kamienice, w których obecnie mieści się komisariat policji oraz przychodnia lekarska. U wrót historycznej Bramy Odrzańskiej, wyburzonej w 1871 r., na rogu obecnych ulic Raclawickiej i Anny swoją siedzibę ma Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna. Od końca XIX w. w budynku tym mieściła się gospoda „Pod Złotą Kotwicą”, hotel oraz filia raciborskiego Banku Górnośląskiego, który działał do końca II wojny światowej. W roku 1795 przy Wallstrasse zbudowano więzienie, a w jego sąsiedztwie, na Schlangenterstrasse (obecnie ulica Sądowa) wzniesiono gmach sądu.

Snímek pochází ze sbírky Marie Delewicz, ukazuje její matku s kamarádkami po ukončení obecné školy, koncem června r. 1951.

Ulice Raclawicka je jedna z hlavních ulic Koźla. V německém období se jmenovala Wallstrasse. V letech 1810 až 1936 tam stál pomník na památku velitele tvrže v Koźli – Davida von Neumann. V roce 1936 byl pomník umístěn v parku u řeky Odry a na jeho dosavadním místě byly postaveny dva domy, v nichž nyní sídlí policejní stanice a zdravotní středisko. Na místě někdejší Odrzanské brány, zbořené v r. 1871, na rohu ulic Raclawicka a Anny má dnes své sídlo Okresní hygienicko-epidemiologická stanice, od konce 19. století tam však byla hospoda „Pod Złotą Kotwicą”, hotel a ratibořská pobočka banky „Bank Górnośląski”, která fungovala až do konce 2. světové války. V roce 1795 v ulici Wallstrasse byla postavena věznice, zatímco v jejím sousedství, v Schlangenterstrasse (dnes Sądowa ulice), vznikl soud.

Procesja ewangelików Procesí evangelíků

Zdjęcie z kolekcji Alfonsa Rataja przedstawia przemarsz procesji ewangelików ulicą Grunwaldzką do kościoła ewangelickiego na uroczystość poświęcenia nowego dzwonu 31 października 1926 r. Początki wspólnoty ewangelicko-augsburskiej w Kędzierzynie sięgają lat 1878–1879, gdy podporządkowana była parafii w Kotlarni, a następnie należała do zboru w Koźlu. Nowy kościół filialny stanął na rogu obecnych ulic Głowackiego i Grunwaldzkiej (dawnej Schubartstrasse i Hindenburgstrasse) w 1903 r. W roku 1945 podczas ataków artyleryjskich wieża kościoła została uszkodzona, a po wkroczeniu wojsk radzieckich świątynię splądrowano i zdewastowano. W wyniku powojennych przesiedleń liczba ewangelików zmniejszyła się i obecna świątynia jest filią parafii w Zabrze (od 1948 r.). W połowie lat 90. neogotycki budynek kościoła został wyremontowany.

Snímek pochází ze sbírky Alfonsa Rataja. Ukazuje procesí evangelíků ulicí Grunwaldzkou do evangelického kostela. Byla to slavnost svčení dvou nových zvonů, která se konala 31. října 1926. Počátky komunity příslušníků Evangelické církve augsburského vyznání ve městě Kędzierzyn sahají do let 1878–1879. Tou dobou komunita měla farnost v Kotlarni, pak byla součástí sboru v Koźli. Nový filiální kostel byl postaven na rohu dnešních ulic Głowackiego a Grunwaldzka (Schubartstrasse i Hindenburgstrasse). V roce 1945 byla kostelní věž poškozena dělostřeleckou palbou. Po příchodu sovětské armády byl kostel vykraden a zdevastován. V důsledku poválečného přesídlování se počet evangelíků výrazně zmenšil a od r. 1948 je kostel filiálkou farnosti ve městě Zabrze. V polovině 90. let byl neogotický kostel obnoven.

NAGRODZONE FOTOGRAFIE / OCENĚNÉ FOTOGRAFIE

**Rodzina Groschek na pogrzebie ojca w 1916 r.,
Kędzierzyn-Koźle, ulica Judyma (Kirchstrasse)
Rodina Groschek na pohřbu otce v r. 1916,
Kędzierzyn-Koźle, ulice Judyma (Kirchstrasse)**

Zdjęcie z kolekcji Elżbiety Rosenberger przedstawia rodzinę Groschek na pogrzebie ojca Michała Groschek. Na prośbę rodziny fotograf wkomponował w rodzinną fotografię zdjęcie zmarłej rok wcześniej siostry Otylii (trzecia od lewej na górze). Zdjęcie wykonał fotograf z Głogówka Gustav Dietrich.

Michał Groschek pochodził z Bralina (wieś pod Kępnem). Przybył w nasze strony w 1871 r. i razem z innymi żołnierzami stacjonował na kwaterze w folwarku Kopanina. Tam poznał dziewiętnastoletnią Katarzynę Bujak. Młodzi wzięli ślub i zamieszkali w Raszowej. Potem kupili dom w Kędzierzynie. Urodziło im się dziesięcioro dzieci.

Snímek pochází ze sbírky Elžbiety Rosenberger a ukazuje rodinu Groschek na pohřbu otce Michała Groschek. Na prosbu rodiny fotograf do rodinné fotografie vkomponoval snímek sestry Otylie, která zemřela rok předtím (třetí zleva nahoře). Autorem snímku je fotograf z Głogówka Gustav Dietrich.

Michał Groschek pocházel z vesnice Bralin (okres Kępno). Přijel sem v r. 1871 a s dalšími vojáky byl ubytován na statku Kopanina. Tam se seznámil s devatenáctiletou Katarzynou Bujak. Vzali se a bydleli pak ve vesnici Raszowa. Narodilo se jim deset dětí.

**Niedzielný spacer ulicí Świerczewskiego
(obecnie aleja Jana Pawła II)
Nedělní procházka ulicí Świerczewského
(nyní Aleja Jana Pawła II)**

Fotografia z kolekcji rodziny Szymona Sieczkowskiego, ucznia Publicznej Szkoły Podstawowej nr 5. Zdjęcie zrobił w 1966 r. Józef Rusiłowicz. Główna ulica Kędzierzyna wielokrotnie zmieniała nazwę, w latach 1915–1945 nazwana była Lindenstrasse, z powodu rosnących wzdłuż niej lip, w 1945 r., gdy Kędzierzyn zajęła Armia Czerwona, ulica otrzymała imię Józefa Stalina. W roku 1953 nazwę zmieniono na ulicę gen. Karola Świerczewskiego. Od roku 1997 nosi nazwę alei Jana Pawła II.

Fotografie pochází z rodinné sbírky Szymona Sieczkowského, žáka Veřejné základní školy č. 5. Snímek udělal v r. 1966 Józef Rusiłowicz. Hlavní ulice Kędzierzyna několikrát měnila svůj název: v letech 1915–1945 se jmenovala Lindenstrasse (kvůli lípám rostoucím podél této ulici) pak, když v r. 1945 město obsadila Rudá armáda, ulice byla pojmenována podle Josefa Stalina. V letech 1953 až 1997 se zase jmenovala ulice gen. Karola Świerczewskiego. Od roku 1997 se jí říká Alej Jana Pawła II.

NAGRODZONE FOTOGRAFIE / OCENĚNÉ FOTOGRAFIE

Grupa pacjentów Szpitala Miejskiego Skupina pacientů Městské nemocnice

Zdjęcie z kolekcji rodziny Agaty Brodackiej, uczennicy Zespołu Szkół Miejskich nr 2, przedstawia grupę pacjentów kozielskiego szpitala, wśród których znajduje się brat prababci – właścicielki zdjęcia. Fotografia pochodzi z 1910 r.

Szpital miejski został wybudowany w 1881 r. na skrzyżowaniu ulic Violastrasse i Schulstrasse (dzisiaj W. Planetorza i G. Piramowicza). Obecnie budynek jest w trakcie remontu.

Fotografie pochodzi z rodzinnej sbírky Agaty Brodacké, žákyně Městského souboru škol č. 2 ukazuje skupinu pacientů nemocnice v Kozlí, mimo jiné bratra prababičky. Fotografie je z r. 1910.

Městská nemocnice byla však postavena už v r. 1881, na rohu ulic Violastrasse a Schulstrasse (nyní W. Planetorza a G. Piramowicza). V současné době je budova restaurována.

Kozielski Rynek po zakończeniu I wojny światowej Náměstí v Kozlí po skončení 1. světové války

Zdjęcie z kolekcji Helmuta Wołowskiego przedstawia widok Rynku po zakończeniu I wojny światowej. Fotografię wykonał najprawdopodobniej dziadek żony właściciela kolekcji Józef Morawiec (zmarł w 1935 r.).

Snímek pochází ze sbírky Helmuta Wołowského a ukazuje, jak vypadalo náměstí v Kozlí hned po 1. světové válce. Autorem fotografii je nejspíš dědeček ženy majitele sbírky, Józef Morawiec (zemřel v r. 1935).

NAGRODZONE FOTOGRAFIE / OCENĚNÉ FOTOGRAFIE

Majówka w roku 1970
Jarní výlet v roce 1970

Zdjęcie z kolekcji rodziny Agaty Brodackiej, uczennicy Zespołu Szkół Miejskich nr 2, przedstawia brata jej babci ze znajomymi podczas majówki w 1970 r.

Fotografie pochází z rodinné sbírky Agaty Brodacké, žákyně Městského souboru škol č. 2, ukazuje babiččina bratra se známými během jarního výletu v r. 1970.

W parku

V parku

Zdjęcie z kolekcji Agnieszki Tyburczy, uczennicy II Liceum Ogólnokształcącego, przedstawia małą dziewczynkę Danutę Banaś (matkę właścicielki kolekcji). Fotografia została wykonana podczas spaceru latem 1973 r. w parku między halą sportową a pływalnią. Obecnie znajduje się tam otwarta strefa rekreacyjno-sportowa.

Snímek pochází ze sbírky Agnieszky Tyburczy, studentky 2. Všeobecně vzdělávacího lycea, a ukazuje její matku – Danutu Banaš – jako malou holčičku. Fotografie byla udělána během letní procházky v r. 1973, v parku mezi sportovní halou a plovárnou. Nyní je tam rekreačně-sportovní areál.

NAGRODZONE FOTOGRAFIE / OCENĚNÉ FOTOGRAFIE

Kozielski Rynek nocą Náměstí v Kožlí v noc

Fotografia z 1973 r. wykonana przez Bogusława Rogowskiego, przedstawia postój taksówek, mieszczący się naprzeciw apteki, na kozielskim Rynku. Zdjęcie pochodzi ze zbiorów autora.

Fotografi pořídil v r. 1973 Bogusław Rogowski. Ukazuje noční náměstí – stanoviště taxíků naproti lékárně. Fotografie ze sbírky autora.

Prezident Ludvík Svoboda w Přerovie
Prezident Ludvík Svoboda v Přerově

Ludvík Svoboda byl v Přerovie několikrát. W roku 1946, jako minister obrony narodowej, wziął udział w uroczystościach pierwszej rocznicy wyzwolenia, bywał tu także w 1961 r.

Dnia 24 czerwca 1969 r., już jako prezydent państwa, wraz z małżonką i innymi towarzyszącymi mu osobami, zwiedził halę wystawową, w której akurat odbywała się Krajowa Wystawa Zwierząt Rasowych Přerov '69. Zdjęcie przedstawia go stojącego w drzwiach Domu Miejskiego w towarzystwie przewodniczącego Miejskiego Komitetu Narodowego Karla Rosmusa. Fotografia autorstwa Františka Totha, pochodzi ze zbiorów Jiřígo Rosmusa.

Ludvík Svoboda navštívil Přerov několikrát, již v r. 1946 se jako ministr národní obrany zúčastnil vzpomínkových oslav při 1. výročí osvobození, dále zde pobýval v r. 1961.

Dne 24. června 1969, tentokrát již jako prezident republiky, spolu s manželkou a doprovodem navštívil přerovské výstaviště, kde právě probíhala Celostátní výstava plemenných zvířat Přerov '69. Na fotografii je ve vstupních dveřích do Městského domu v doprovodu předsedy Měst NV v Přerově Karla Rosmuse. Foto František Toth. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

Mali budowniczowie Malí budovatelé

Pomník Budowniczych, postawiony dla uczczenia „zwycięstwa klasy robotniczej w Přerovie”, stał naprzeciw Domu Robotniczego w małym parku przy skrzyżowaniu ówczesnej alei Lidových milicí (dziś 17. Listopada). Pomnik odsłonięto 23. listopada 1976 r. Autorem jest artysta rzeźbiarz Jaroslav Brož z Prahi. W lutym 1990 r. pomnik umieszczono w depozytariuszu miasta. Zdjęcie z kolekcji Milana Janečka.

Sousoší Budovatelé, oslavující „vítězství dělnické třídy v Přerově”, stálo naproti Dělnickému domu v parčíku u křižovatky na tehdejší třídě Lidových milicí (dnes 17. listopadu). Bylo odhaleno 23. listopadu 1976. Autorem je akademický sochař Jaroslav Brož z Prahy. Socha byla v únoru 1990 uložena do depozitáře města. Fotografie pochází ze sbírky Milana Janečka.

Mały zawodnik na gokarcie na ulicy Čapky-Drahlovského Malý závodník na motokáře v ulici Čapky-Drahlovského

W Přerovie, na dzisiejszym Rynku im. T.G. Masaryka, od 1961 r. odbywały się wyścigi gokartów o Nagrodę Miasta Přerova, organizowane przez miejską organizację Automotoklubu Svazarmu. Na trasie wyścigu o długości 350 m było 9 zakrętów. W roku 1967 zawody odbyły się na nowej trasie, prowadzącej ulicami Malé Novosady, Velké Novosady oraz Čapky-Drahlovského. Z tego czasu i z tej trasy pochodzi nasze zdjęcie małego „zawodnika” Pavla Mlčáka, który wykorzystał chwilę odpoczynku dorosłych zawodników. Fotografia pochodzi ze zbiorów Petry Gálovej.

Od roku 1961 se v Přerově jezdily rychlostní závody motokár o Cenu města Přerova, které pořádala městská organizace Automotoklubu Svazarmu na dnešním náměstí T.G. Masaryka. Okruh měl 350 m a devět zatáček. V roce 1967 se závody jely na novém okruhu tvořeném ulicemi Malé a Velké Novosady a Čapky-Drahlovského. Z té doby a z toho prostoru je i náš snímek malého „závodníka” Pavla Mlčáka, který využil chvíle volna dospělých závodníků. Fotografie pochází ze sbírky Petry Gálové.

Galeria Dílo

Galerie Dílo

Galerię przeniesiono do nowego pomieszczenia w 1980 r., gdzie funkcjonowała aż do czasu jej zamknięcia w 1998 r. Autorami uwiecznionych na fotografii dzieł są B. Teplý (rzeźby) oraz J. Jemelková (mniejsze rzeźby i rysunki). W tle, po lewej stronie, widać kino Hvězda, które zostało otwarte 21 grudnia 1976 r. Po prawej stronie widoczny budynek Powiatowego Komitetu Komunistycznej Partii Czechosłowacji (OV KSČ), oddany do użytku w listopadzie 1974 r. Obecnie w pomieszczeniach byłej galerii mieści się sklep odzieżowy i księgarnia. Widok właściwie się nie zmienił, pojawił się jedynie budynek domu handlowego Prior, który funkcjonował od 7 listopada 1986 r. Fotografię z kolekcji Jana Faita wykonał Bedřich Dostál.

Galerie byla do nových prostor přestěhována v r. 1981. Její činnost byla ukončena v r. 1998. Sochy v galerii jsou od B. Teplého a J. Jemelkové (drobná plastika a kresby). V pozadí je vlevo Kino Hvězda, které bylo otevřeno 21. prosince 1976. Po pravé straně je budova OV KSČ, která byla uvedena do provozu v listopadu 1974. V současnosti jsou prostory bývalé galerie Dílo využívány ke komerčním účelům (knihkupectví). Výhled zůstal prakticky nezměněn, v pozadí přibyla budova Prioru, který začal poskytovat své služby 7. listopadu 1986. Foto Bedřich Dostál. Fotografie pochází ze sbírky Jana Faita.

Sprzątanie ulicy Za Mlýnem Úklid ulice Za Mlýnem

Nazwa ulicy Za Mlýnem należy do najstarszych, używano jej jeszcze przed oficjalnym przyjęciem nazw ulic. Oficjalnie zatwierdzona została w 1884 r. W tle widoczne są dwa kominy firmy T. Hrubá, produkującej słodycze, czekoladę i konserwy owocowe przy ulicy Za Mlýnem 51, założonej w 1906 r. Podczas budowy osiedla Kopaniny zburzono znaczną część starej zabudowy, głównie po lewej stronie ulicy. Fotografia pochodząca z drugiej połowy lat 30. XX w. przedstawia sprzątanie ulic miasta, które było podzielone na 9 rejonów, na każdy z nich przypadało od dwóch do trzech zamiataczy. W sumie miasto do prac związanych ze sprzątaniem zatrudniało 1 dozorcę, 1 kierowcę, 12 zamiataczy, 11 zamiataczek oraz jedną do dwóch par koni. Zamiatano ręcznie, a raz w tygodniu korzystano z maszyny ciągniętej przez konie. Ulice polewał samochód marki „Praga”. Popiół wywożono dwa razy w tygodniu wozami skrzyniowymi z zaprzęgiem konnym. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřígo Šveca.

Název ulice Za mlýnem patřil mezi místní pojmenování ulic používaná ještě před přijetím oficiálních názvů. Oficiálně byl potvrzen v r. 1884. V pozadí jsou vidět dva komíny firmy T. Hrubá, továrna na cukrovinky, čokoládu a ovocné konzervy v Přerově, Za Mlýnem 51, která byla založena v r. 1906. V souvislosti s výstavbou sídliště Kopaniny byla velká část staré zástavby, především po levé straně ulice, zbořena. Na snímku z 2. poloviny 30. let 20. století je představen úklid ulic města, které byly rozděleny na devět rajónů o 2–3 metářích. Při úklidu zaměstnávalo město celkem 1 dozorce, 1 šoféra, 12 metařů, 11 metařek a 1–2 páry koní. Zametalo se ručně a se jedním týdně strojem na koňský potah. Ulice se kropily kropícím autem „Praga”, popel se vybíral dvakrát týdně do fasuňkových vozů na koňský potah. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Švece.

Wyburzanie starej kamienicy przy ulicy Velká Dlážka Demolice starého domu na ulici Velká Dlážka

Widoczna na zdjęciu kamienica pod numerem 521 (według innej numeracji – nr 43) to tzw. Dom Szancera. Wybudowano ją w 1903 r. dla Jindřicha Szancera, według projektu Jana Černého, mistrza murarskiego. We wnęce fasady stał rycerz, pod nim znajdowała się płaskorzeźba smoka. Kamienica została zburzona w roku 1974, w ramach przygotowywania osiedla do realizacji akcji inwestycyjnej polegającej na „Całkowitej naprawie komunikacji I/18 w Přerovie”. Do tego samego właściciela należała inna secesyjna kamienica, również bogato zdobiona, tzw. Dom Handlowy Szancera nr 517 (według innej numeracji – nr 33) wybudowana również w 1903 r., zburzona w 1971 r. Fotografie uzyskane w wyniku zakupu kolekcji fotografii i widokówek p. Šídla, pochodzą ze zbiorów Václava Baláta.

Jde o dům č.p. 521, č.o. 43, tzv. Szancrův dům. Postaven byl r. 1903 pro Jindřicha Szancera, podle plánů Jana Černého, zednického mistra. Ve výklenku průčelní zdi stál rytíř, pod ním reliéf draka. Dům byl zbořen r. 1974 v rámci přípravy staveniště pro realizaci investiční akce „Celková oprava komunikace I/18 v Přerově”. Stejnému majiteli patřil podobně bohatě zdobený secesní dům č.p. 517, č.o. 33, tzv. Szancerův obchodní dům, postavený rovněž 1903, zbořen 1971. Fotografie byla získány koupí celé sbírky fotografií a pohlednic od p. Šídla. Fotografie pochází ze sbírky Václava Baláta.

RODZINNE HISTORIE / RODINNÉ PŘÍBĚHY – KĘDZIERZYN-KOŹLE

RODZINNE HISTORIE / RODINNÉ PŘÍBĚHY – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Seria zdjęć ukazujących losy rodziny osiadłej na ziemi kozielskiej (Kłodnica) od pokoleń. Zdjęcia wykonane w pracowni fotograficznej, pochodzą z albumu rodzinnego Agaty Brodackiej, uczennicy Zespołu Szkół Miejskich nr 2, prawnuczki i wnuczki osób przedstawionych na fotografiach.

Série snímků ukazujících život rodiny, která se nastěhovala na území Kozelska (Kłodnica) už několik generací. Fotografie byly zhotoveny ve fotografickém ateliéru, nyní jsou součástí rodinného alba Agaty Brodacké, žákyně Městského souboru škol č. 2, pravnučky a vnučky osob zachycených na fotografiích.

Pradziadek podczas I Komunii Świętej w 1914 r.
Pradėdeček v den prvního svatého přijímání v r. 1914

Šlůb pradiadka i prababci w 1930 r.
Svatba prarodičů v r. 1930

Pradziadek z żoną i synem na portrecie rodzinnym z 1938 r.
Pradėdeček se ženou a synem na rodinném portrétu z r. 1938

Prababcia z synem i córką (babcią) w 1940 r.
Prababička se synem a dcerou (babička) v r. 1940

Pradziadek w mundurze na portrecie rodzinnym z 1943 r.
Pradědeček v uniformě na rodinném portrétu z r. 1943

Portret prababci z dziećmi, 1946 r. Pradziadek nie wrócił jeszcze z wojny
Portrét prababičky s dětmi, r. 1946. Pradědeček se ještě nevrátil z války

RODZINNE HISTORIE / RODINNÉ PŘÍBĚHY – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Zdjęcia z albumu rodzinnego Elżbiety Rosenberger, która otrzymała je od rodziny Linków. Żona właściciela gospody z domu Linek pochodziła z gminy Reńska Wieś. Obecnie budynek znajdujący się przy ulicy Przyjaźni jest domem mieszkalnym. Zdjęcie z lat 30. XX w.

Fotografie z rodzinného alba Elžbiety Rosenberger, která ji obdržela od rodiny Linků. Žena hospodského byla rozená Linek a pocházela z obce Reńska Wieś. V pozadí je stavba, která existuje dodnes, je to obytný dům v ulici Przyjaźni. Snímek vznikl v 30. letech 20. století.

Uroczystość ludowa przy gospodzie Faber na osiedlu „Blachownia”
Lidová slavnost u hospody Faber na sídlišti „Blachownia”

Ślub i wesele mieszkańców osiedla „Blachownia” (1934 r.)
Svatba a svatební hostina obyvatel sídliště „Blachownia” (r. 1934)

I Komunia Święta, Koźle / Den prvního svatého přijímání, Koźle

Zdjęcie z albumu rodzinnego Marty Zdziebłowskiej-Soltys pochodzi z 1955 r. i przedstawia uroczystość I Komunii Świętej w kościele św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej w Koźlu. W środku fotografii siedzą ksiądz Ludwik Zettelman, ks. Dominik Pyka oraz siostra Mira Deresińska. Wśród zgromadzonych dzieci z klas trzecich z Koźła, Kobylic i Rogów znajduje się matka Anna z domu Urban. Rodzina matki przybyła do Koźła w 1945 r. z Mszany pod Lwowem.

Fotografie z rodinného alba Marty Zdziebłowské-Soltys pochází z r. 1955, ukazuje den prvního svatého přijímání v kostele sv. Zikmunda a Hedviky Slezské v Kožli. Uprostřed jsou knězi: Ludwik Zettelman a Dominik Pyka, vedle je řádová sestra Mira Deresińska. Mezi jinými dětmi ze třetí třídy z Kožlí, Kobylic a Rogů sedí také maminka majitelky fotografie – Anna, rozená Urban. Její rodina se přistěhovala do Kožli v r. 1945 z Mszany u Lvova.

Zdjęcie z albumu rodzinnego Katarzyny Wiei przedstawia księdza Ludwika Rutynę otoczonego przez grupę dzieci przystępujących do I Komunii Świętej. Kiedy w 1945 r. nastąpiły przymusowe wysiedlenia z Kresów Wschodnich, ksiądz Ludwik Rutyna osiadł na Opolszczyźnie. W 1958 r. został proboszczem parafii św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej w Kędzierzynie-Koźlu. Za swoją gorliwą posługę duszpasterską mianowano go prałatem i dziekanem. Był współzałożycielem i członkiem honorowym kędzierzyńskiego oddziału Towarzystwa Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich oraz honorowym obywatelem miasta. W roku 1990 przeszedł na emeryturę i powrócił w rodzinne strony, gdzie zajął się odbudową kościoła w Buczaczu. Zmarł 11 grudnia 2010 r. Został pochowany przy kościele św. Zygmunta i św. Jadwigi Śląskiej.

Fotografie z rodzinnego alba Katarzyny Wiei ukazuje knieża Ludwika Rutynę ze skupiną dětí v den prvního svatého přijímání. V roce 1945, když začalo násilné přesídlování z bývalých východních oblastí polského státu před 2. světovou válkou (tzv. Kresy Wschodnie), kněz Ludwik Rutyna se usadil na Opolsku. Od roku 1958 byl farářem u kostela sv. Zikmunda a Hedviky Slezské v Kędzierzynie-Koźlu. Za svoji horlivou kněžskou práci byl vyznamenán titulem preláta a děkana. Byl spoluzakladatelem a čestným členem Spolku milovníků Lvova a jihovýchodního bývalého pohraniční a čestným občanem města. V roce 1990 odešel do důchodu a vrátil se do rodné země, kde se pak věnoval obnově kostela v Bučaci. Zemřel 11. prosince 2010 a byl pohřben u kostela sv. Zikmunda a Hedviky Slezské.

Ksiazdz Ludwik Rutyna z grupą dzieci przystępujących do I Komunii Świętej
Kněz Ludwik Rutyna se skupinou dětí v den prvního svatého přijímání

Śniadanie wielkanocne w pierwszym kozielskim przedszkolu prowadzonym przez siostry elżbietanki w Domu św. Karola
Velikonoční snídane v první mateřské škole v Koźlí. Vedly ji sestry Alžbětinky v Domu sv. Karla

Zdjęcie z kolekcji Bogusława Rogowskiego pochodzi z 1948 r.

Przedszkole funkcjonowało w latach 1945–1949, uczęszczało do niego 60 dzieci. Jego kierowniczką została siostra Mira Deresińska. Po 1949 r. utworzono Zakład Specjalny dla Nieuleczalnie Chorych, a potem dla Dzieci Głęboko Niedorozwiniętych Umysłowo. Wśród dzieci uczęszczających do przedszkola w 1948 r. był właściciel fotografii, którego rodzina została przesiedlona do Koźła z kresowego Budzanowa (18 km od Buczacza, województwo tarnopolskie). Dnia 1 września 1945 r. rodzice otrzymali przydział na mieszkanie w Koźlu, a ojciec pracę w Przedsiębiorstwie Odbudowy Kraju, oddział w Kędzierzynie.

Snímek ze sbírky Bogusława Rogowského je z r. 1948.

Školka fungovala v letech 1945–1949, její ředitelkou byla sestra Mira Deresińska. Docházelo tam 60 dětí. V roce 1949 místo školky byl otevřen Speciální ústav pro nevyléčitelně nemocné a pak ústav pro Děti s hlubokou mentální retardací. Mezi dětmi ze školky v r. 1948 je i majitel fotografie. Jeho rodina byla přesídlena do Koźlí z Budzanowa (dnešní Ukrajina, Ternopilská oblast, 18 km od Bučače). 1 září 1945 jeho rodičům byl přidělen byt v Koźlí a jeho otec získal práci v Závodě pro znovuvybudování země, oddělení Kędzierzyn.

Chłopiec w samochodzie
Chlapecěk v autě

Zdjęcie z albumu rodzinnego Adrianny Malinowskiej, uczennicy Zespołu Szkół Miejskich nr 2, pochodzi z 1956 r.

Snímek z rodinného alba Adrianny Malinowské, žákyně Městského souboru škol č. 2, pochází z r. 1956.

Moja mama na kucyku
Moje maminka na poníku

Zdjęcie z albumu rodzinnego Michała Hryńczuka pochodzi z 1958 r. i zostało zrobione na kozielskim Rynku.

Snímek z rodinného alba Michała Hryńczuka pochází z r. 1958. Fotografie byla udělána na náměstí v Koźlí.

Zdjęcie z albumu rodzinnego Krystyny Balickiej pochodzi z 1981 r. i przedstawia jej dziadka Wojciecha Kalisza w otoczeniu wnuczek, Marii, Krystyny i Teresy, córek Bogumiły najmłodszej z siedmiorga dzieci Wojciecha i Krystyny Kaliszów. Zdjęcie zrobione z okazji przyznania dziadkowi odznaczenia ZBoWiD-u.

Wojciech Kalisz urodzony 11 kwietnia 1900 r. w Mikołowie, uczestnik trzech powstań śląskich, odznaczony m.in. Śląską Wstęgą Waleczności II klasy, Śląskim Krzyżem Walecznych II klasy, Medalem Niepodległości oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski i Odznaką Zasłużonemu Opolszczyźnie. Od roku 1949 mieszkał w Koźlu przy ulicy Piastowskiej 22. W latach 1949–1967 naczelnik Urzędu Celnego w Koźlu. Zmarł 15 sierpnia 1990 r.

Fotografie z rodinného alba Krystyny Balické je z r. 1981 a ukazuje jejího dědečka, Wojciecha Kalisze, účastníka Slezských povstání, s vnučkami. Jsou to Maria, Krystyna a Teresa, dcery nejmladšího, sedmého dítěte Wojciecha a Krystyny Kaliszů, Bogumiły. Fotografie byla udělána u příležitosti vyznamenání dědečka Svazem bojovníků za svobodu a demokracii (Związek Bojowników o Wolność i Demokrację, ZBoWiD).

Wojciech Kalisz se narodil 11 dubna 1900 v Mikołowie, byl účastníkem tří Slezských povstání, vyznamenán mj. Slezskou stuhou statečnosti II. třídy, Slezským křížem statečných II. třídy, Medailou svobody, Řádem Polonia Restituta a také obdržel vyznamenání Zaslužilému pro Opolsko. Od roku 1949 bydlel v Koźli, v ulici Piastowska 22. V letech 1949–1967 plnil funkci náčelníka Celního úřadu v Koźli. Zemřel 15. srpna 1990.

Wojciech Kalisz – uczestnik powstań śląskich z wnuczkami
Wojciech Kalisz – účastník Slezských povstání s vnučkami

Ślub dziadków / Svatba babičky a dědečka

Zdjęcie z albumu rodzinnego Nikoli Barszczewskiej, uczennicy Publicznej Szkoły Podstawowej nr 5, pochodzi z 1975 r. Zostało wykonane na placu przy kościele św. Mikołaja.

Fotografie z rodzinného alba Nikoli Barszczewské, žákyně Veřejné základní školy č. 5, pochází z r. 1975. Snímek byl udělán na náměstí u kostela sv. Mikuláše.

Kondukt pogrzebowy, Kłodnica / Pohřební průvod, Kłodnica

Zdjęcie z albumu rodzinnego Adrianny Malinowskiej z Zespołu Szkół Miejskich nr 2, pochodzi z lat 70. XX w.

Fotografie z rodinného alba Adrianny Malinowské, žákyně Městského souboru škol č. 2, pochází z 70. let 20. století.

RODZINNE HISTORIE / RODINNÉ PŘÍBĚHY – PŘEROV

Fotografia dzieci bawiących się przed domem. Powstała w 1978 r. w ramach projektu badawczego realizowanego w trakcie studiów autora w Instytucie Fotografii Artystycznej, działającym przy Związku Czeskich Fotografików. Archiwum zdjęć Milan Janeček.

Fotografie dětí, hrajících si před domem. Fotografie vznikla v r. 1978 v rámci studijního projektu během autorova studia v Institutu výtvarné fotografie při Svazu českých fotografů. Fotoarchiv Milan Janeček.

Dziecięce zabawy / Hry dětí

Fotografia przedstawia pradiadka założyciela piekarni Józefa Tiefenbacha – 1917 r.
Na fotografii je pradědeček c zakladatel pekárny Tiefenbach Josef Tiefenbach – r. 1917

Seria fotografii z archiwum zdjęć rodziny Tiefenbachów, która związana jest z Přerovem, rodzina piekarzy i cukierników. W roku 1880 Józef Tiefenbach założył piekarnię. Choć w 1952 r. piekarnia została znacjonalizowana, działała nieprzerwanie aż do czasu, gdy ponownie znalazła się w rękach właścicieli w 1991 r. Rodzina Tiefenbachów jest już piątym pokoleniem piekarzy w Přerovie. Archiwum zdjęć Jarmila i Vladimír Tiefenbachowie.

Série fotografií z fotoarchivu rodiny Tiefenbachových. Rodina Tiefenbachova je s Přerovem spjata jako rodina pekařů a cukrářů. Pekařna Tiefenbach byla založena v roce 1880 Josefem Tiefenbachem. V roce 1952 byla pekařna znárodněna, ale provoz v ní zůstal nepřerušen až do navrácení původním majitelům v r. 1991. Nynější majitelé představují 5. generaci pekařů v Přerově. Fotoarchiv Jarmila a Vladimír Tiefenbachovi.

Babcia Tiefenbach, żona założyciela piekarni Tiefenbach – 1930 r.
Babička Tiefenbachová, manželka zakladatele pekárny Tiefenbach – r. 1930

Przed dworcem kolejowym w Pířerowie / Před pířerovským nádražím

Wkładanie rogalí do pieca w piekarni Tíiefenbach
Vkládání rohlíků do pece v pekárně Tíiefenbach

Zdjęcie przedstawia piekarza Urbana przy wkładaniu rogalí do pieca. Piec ten używany jest w piekarni do dziś. Fotografia z lat 30. lub 40. XX w.

Na fotografii je pekař Urban při vkladání rohlíků do pece. Tato pec je v provozu až do současnosti. Fotografie ze 30. nebo 40. let 20. století.

Fotografia przedstawia Vladimíra Tíiefenbacha, ojca dzisiejszego właściciela piekarni, ze swoją szwagierką, Marią Dvořák. Zdjęcie pochodzi z 1936 r., kiedy to w Pířerowie odbywała się wspaniała Wystawa Środkowomorawska.

Na fotografii jsou zachyceni Vladimír Tíiefenbach, otec současného majitele pekárny, se svojí švagrovou Marií Dvořákovou. Snímek pochází z r. 1936, kdy se v Pířerově konala velkolepá Středomoravská výstava.

Tableau z abiturientami školy piekarskiej / Tablo abiturientů pekařské školy

Fotografia z 1945 r. przedstawia tableau ze zdjęciami pracowników i uczniów piekarni Tíiefenbach, wydane z okazji 65. założenia piekarni.

Na snímku z r. 1945 je tablo s pracovníky a uční pekárny Tíiefenbach vydané k 65. výročí založení pekárny.

Fotografia rodzinna na Rynku Dolnym (dziś plac T.G. Masaryka). Archiwum Kateřina Galová.
Rodinná fotografie na Dolním náměstí (nyní náměstí T.G. Masaryka). Fotoarchiv Kateřina Galová.

Z tatą na ulicy Jižní čtvrť
S tátou v Jižní čtvrti

Zdjęcie z 1956 r. przedstawia pradziadka właścicielki fotografii ze swoim synem na ulicy Jižní čtvrť. Archiwum zdjęć Kateřina Galová.

Na fotografii z r. 1956 je zachycen pradědeček majitelky fotografie se svým synem v Jižní Čtvrti. Fotoarchiv Kateřina Galová.

Pochód żałobników w Přerowie
Smuteční průvod v Přerově

Kondukt pogrzebowy na ulicy Na Hrázi koło domu nr 60. Zdjęcie wykonane w drugiej połowie lat 40. XX w. Wśród osób biorących udział w pogrzebie jest mama pani Keckovej oraz przerowski malarz Bořivoj Bárta. Archiwum zdjęć Jasněna Kecková.

Smuteční průvod v ulici Na Hrázi u domu č.p. 60. Snímek je pořízen ve druhé polovině 40. let 20. století. Ve smutečním průvodu je maminka paní Keckové a také přerovský malíř Bořivoj Bárta. Fotoarchiv Jasněna Kecková.

Żałobnicy nad trumną
Smuteční hosté nad rakví

Krewni płaczący nad trumną członka rodziny. Zdjęcie powstało zaraz po II wojnie światowej. Archiwum zdjęć Věra Zedková.

Příbuzní truchlící na pohřbu člena rodiny. Fotografie vznikla, těsně po II. světové válce. Fotoarchiv Věra Zedková.

SĄSIEDZKIE KLIMATY / SOUSEDSKÉ OVZDUŠÍ

Secesyjne kamienice w Koźlu i Přerovie Secesní činžovní domy v Kožli a v Přerově

Budynek w Koźlu przy Bahnhofstrasse 2 (obecnie ulica Piastowska) na fotografii z 1925 r., ze zbiorów Katrin Steinhoff.

Budova v Kožli na Bahnhofstrasse 2 (aktuální ulice Piastowska) na fotografii z r. 1925, ze sbírek Katrin Steinhoff.

Fotografia domu Szancera (nr 521) przy ulicy Velká Dlážka, wybudowanego w 1903 r. i zburzonego w 1974 r. Zdjęcie wykonane w latach 60.–70. XX w. Fotografia pochodzi ze zbiorów Václava Baláta.

Fotografie Szancrova domu (č.p. 521) na Velké Dlážce postaveného v r. 1903 a zbořeného v r. 1974. Fotografie pochází asi ze 60.–70. let 20. století. Fotografie pochází ze sbírky Václava Baláta.

Hotel Erben Proske / Hotel Erben Proske

Hotel został wybudowany przy końcu XIX w. w pobliżu dworca PKP w Kędzierzynie. Przez wiele lat była tam restauracja, bar mleczny oraz sala widowiskowo-sportowa, w której odbywały się akademie rocznicowe, spotkania bokserskie, wyświetlano filmy, organizowane były amatorskie przedstawienia teatralne. Budynek został wyburzony w latach 70. XX w. ze względu na problemy komunikacyjne w Kędzierzynie. Fotografia z kolekcji Alfonsa Rataja z 1930 r. przedstawia ćwiczenia strażackie przed hotelem Proske.

Hotel byl postaven v 19. století poblíž nádraží ve městě Kędzierzyn. Dlouhá léta tam byla tam restaurace, mléčný bar a také kulturní a sportovní sál, kde se konaly výroční akademie, boxerské zápasy, promítaly se filmy a pořádala amatérská divadelní představení. Budova byla zbořena v 70. letech 20. století kvůli komunikačním problémům ve městě. Snímek ze sbírky Alfonsa Rataje ukazuje cvičení hasičů před hotelem v r. 1930.

Hotel Proske w Kędzierzynie i Zajazd na Špicu w Přerově
Hotel Proske v Kędzierzynie a Hostinec na Špici v Přerově

Zajazd na Špicu na ulicy Velká Dlážka / Hostinec na Špici v ulici Velká Dlážka

Na ulicy Velká Dlážka znajdowała się znana gospoda „Na Špicu”, która została zburzona podczas budowy nowej siedziby stowarzyszenia „Sokół” w połowie lat 30. XX w. Fotografia pochodzi z kolekcji Jiřího Šveca.

Známým hostincem na Velké Dlážce byla hospoda „Na Špici”, která byla zbořena při výstavbě nové sokolovny v polovině 30. let 20. století. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Švece.

Ślady przeszłości Stopy minulosti

Bunkier / Bunkr

Jeden z licznych bunkrów w parku w Sławięcicach i pobliskich lasach na fotografii ze zbiorów Marcina Kazimierczaka.

Jeden z četných bunkrů v parku v městské části Sławięcice a okolních lesích na fotografii ze sbírek Marcina Kazimierczaka.

Gniazdo strzeleckie / Střelecké hnízdo

Zdjęcie przedstawia gniazdo strzeleckie, które umieszczone było na rogu nowego obiektu stowarzyszenia gimnastycznego „Sokół” przy ulicy Velká Dlážka. Fotografia z maja 1945 r. pochodzi ze zbiorów Jiřího Rosmusa.

Na snímku je střelecké hnízdo, které bylo umístěno na rohu nové sokolovny v ulici Velká Dlážka. Fotografie z května 1945 pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

Budownictwo z wielkiej płyty Panelové domy

Widok z wieżowca w Kędzierzynie – w oddali panorama NDM
Pohled z mrakodrapu v Kędzierzynie – v dálce je vidět panorama městské části NDM

Budownictwo mieszkaniowe w Kędzierzynie rozwijało się dzięki założonej w 1959 r. Robotniczej Spółdzielni Mieszkaniowej „Chemicz”, która rozpoczęła działalność od budowy bloku przy ulicy Koszykowej. Następnie zaczęto stawiać bloki na tzw. osiedlu Buczka i osiedlu Nowych Domów Mieszkalnych (NDM). Jednocześnie powstawały budynki wchodzące w obręb kozielskiego osiedla „Jedność” w rejonie ulic Piastowskiej i Niemcewicza. W latach 70. rozpoczęła się budowa największego blokowiska, czyli osiedla „Piastów”. Fotografia pochodzi ze zbiorów Karoliny Rubik.

Na rozvoj bytové výstavby ve městě Kędzierzyn velký vliv mělo Stavební bytové družstvo dělníků „Chemicz”, založeno v r. 1959. Jako první byl postaven obytný blok v Koszykové ulici. Pak se začaly začalo stavět obytné bloky na tzv. sídlišti Buczka a také na sídlišti Nowych Domów Mieszkalnych (NDM, česky: Nových obytných domů). Současně se stavěly budovy v Koźli na sídlišti „Jedność” v okolí ulic Piastowska a Niemcewicza. V 70. letech začala výstavba sídliště „Piastów” (Piastovců) s největším počtem obytných bloků. Fotografie pochází ze sbírky Karoliny Rubik.

W roku 1953 otwarto nowy most Míru na rzece Bečvie, łączący dwie ulice: Palackého oraz Velká Dlážka. Wydarzenie to było niezwykle istotne ze względu na komunikację w mieście. Podczas budowy osiedla Velká Dlážka, na przełomie lat 60. i 70. XX w. wszystkie budynki tzw. starej zabudowy wyburzono, łącznie z klasztorem Sióstr Dominikanek, na miejscu którego powstało centrum handlowe, widoczne na fotografii po prawej stronie. Budowę osiedla zakończono w 1974 r. Zdjęcie pochodzi ze zbiorów Jana Faita.

Důležité pro dopravní situaci ve městě bylo v r. 1953 otevření nového mostu Míru přes Bečvu, který spojuje ulici Palackého s ulicí Velká Dlážka. Během výstavby sídliště Velká Dlážka na přelomu 60. a 70. let 20. století byly všechny domy starší zástavby zbourány, včetně kláštera sester dominikánek, místo něhož vyrostlo nákupní centrum, které je vidět vpravo na snímku. Sídlíště bylo dokončeno v r. 1974. Fotografie pochází ze sbírky Jana Faita.

Widok na ulicę Velká Dlážka
Pohled do ulice Velká Dlážka

Centrum handlowe
Obchodní centrum

Budynki mieszkalne i handlowe na osiedlu NDM w Kędzierzynie na fotografii autorstwa Bogusława Rogowskiego ze zbiorów Tadeusza Płóciennika.

Obytné a obchodní stálby na sídlišti NDM v Kędzierzynie na fotografii pořízené Bogusławem Rogowským ze sbírek Tadeusze Płóciennika.

Centrum handlowe na ulicy Čechovej na fotografii ze zbiorů Jana Fajta.

Obchodní centrum v Čechově ulici na fotografii ze sbírky Jana Fajta.

Mieszkańcy w roku 1945 Místní obyvatelé v roce 1945

Pierwsi napływowi mieszkańcy z Kresów Wschodnich przybyli na ziemię kozielską 9 maja 1945 r. Organizacją przesiedleń z Kresów na Zachód zajmował się Państwowy Urząd Repatriacyjny, powołany na mocy dekretu PKWN z 7 października 1944 r. Podstawową rolę w realizacji przesiedleń ludności odgrywały punkty etapowe PUR. W Koźlu istniał punkt przeładunkowy, wyspecjalizowany w przeładunku transportów z taboru szerokotorowego na system kolei normalnotorowej. Napływowi nowych mieszkańców towarzyszyło wysiedlanie części dotychczasowych mieszkańców – Niemców. W grudniu 1945 r. liczba mieszkańców Koźla i powiatu kozielskiego wynosiła 58 578 osób, z tego 12 841 osób stanowiła ludność napływowa. Fotografia ze zbiorów Barbary Chojnowskiej.

První přistěhovalci z bývalých východních oblastí polského státu před 2. světovou válkou (tzv. Kresy Wschodnie) přijeli do Kozielska 9. května 1945. Přesídlování z východu na západ řídil Státní repatriační úřad zřízen 7. října 1944 Polským výborem národního osvobození. Zásadní roli v realizaci přesídlování měly tzv. etapové body Státního repatriačního. Ve městě Koźle byla překládací stanice, kde se prováděla překládka z širokorozchodné železnice na železniční trať s normálním rozchodem kolejí. Příchod nových obyvatel byl spojen s odsunem částí Němců, kteří zde do té doby žili. V prosinci 1945 počet obyvatel v okrese Koźle (s městem) byl 58 578, z toho 12 841 přistěhovalců. Snímek ze sbírky Barbary Chojnowské.

Fotografia przedstawia mieszkańców Přerova witajících svých osvoboditelů po zakončení II wojny światowej. Fotografia pochodzi z kolekcji Jana Faita.

Fotografie zachycující občany města Přerova vítající své osvoboditele na konci 2. světové války. Fotografie pochází ze sbírky Jana Faita.

Ostatnia droga Poslední cesta

Kondukt pogrzebowy w Kłodnicy na fotografii z 1970 r. z kolekcji Agaty Brodackiej.

Smuteční průvod v Kłodnici na fotografii z r. 1970 ze sbírek Agaty Brodacké. už však úpadek lodní dopravy na Odře, a přístav začal pomalu chátrat.

Pochód żałobników z konnym powozem na fotografii z kolekcji Věry Zedkovéj. Fotografia pochodzi z lat 40. XX w.

Smuteční průvod s koňským povozem na fotografii ze sbírek Věry Zedkové. Fotografie vznikla asi ve 40. letech 20. století.

Formy aktywności kulturalnej mieszkańców dawnego Kędzierzyna i Přerova Formy kulturních aktivit obyvatel dávného Kędzierzyna a Přerova

Koncert chóru pod batutą Józefa Kubiny, nauczyciela muzyki ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Kędzierzynie, w sali na dworcu kolejowym w 1926 r.

Na terenie Kędzierzyna funkcjonowało wiele chórów i orkiestr amatorskich, m.in. chór męski Grüss Gott (Szczęść Boże), który prowadził Józef Kubina. Przy związku zawodowym kolejarzy, działał chór Betriebsgesangverein (Chór Związkowy) oraz orkiestra, której dyrygentem był kapelmistrz Glombik. Fotografia z kolekcji Elżbiety Rosenberger.

Koncert pěveckého sboru pod taktovkou Józefa Kubiny, učitele hudby na Základní škole č. 1 v Kędzierzynie, v sálu na hlavním vlakovém nádraží v r. 1926.

Na území Kędzierzyna působilo mnoho pěveckých sborů a amaterských orchestrů, mj. mužský pěvecký sbor Grüss Gott (Pozdrav Pánbůh), který vedl Józef Kubina. Při železničních odborech působil pěvecký sbor Betriebsgesangverein (Pěvecký sbor odborového svazu železničářů) a orchestr, jehož dirigentem byl kapelník Glombik. Fotografie ze sbírky Elžbiety Rosenberger.

Przerowska Orkiestra Miejska RUND założona w 1908 r. Zdjęcie wykonano w 1930 r. Pierwszy od lewej na górze stoi ojciec właściciela fotografii, pana Zdeńka Holca. Za bębmem siedzi dyrygent Stanislav Žalud. Fotografia pochodzi ze zbiorów Zdeńka Holca.

Přerovská Městská hudba RUND založená v r. 1908. Snímek byl pořízen v r. 1930. Na snímku, první zleva nahoře, je otec majitele fotografie, pana Zdeňka Holce. Za bubnem sedí kapelník Stanislav Žalud. Fotografie pochází ze sbírky Zdeňka Holce.

Letni odpoczynek na basenie
Letni odpočinek na plovárně

Basen z podgrzewaną wodą na osiedlu „Azoty” w Kędzierzynie w 1971 r. na fotografii z kolekcji Bogusława Rogowskiego.

Bazén s ohřívanou vodou na sídlišti „Azoty” v Kędzierzynie v r. 1971 na fotografii ze sbírky Bogusława Rogowského.

Basen w Přerovie w latach 60. XX w. na fotografii z kolekcji Otakara Bujnocha.

Plovárna v Přerově v 60. letech 20. století na fotografii ze sbírek Otakara Bujnocha.

Kierowca i marynarze, czyli zabawy naszych dzieci
Řidič a námořníci, aneb hry našich dětí

Mariusz Frąc w samochodzie cabrio, sprowadzonym z ZSRR, na fotografii ze zbiorów Katarzyny Stępniewskiej-Frąc.

Mariusz Frąc v autíčku cabrio, dovezeném ze SSSR na fotografii ze sbírek Katarzyny Stępniewské-Frąc.

Děti z Přerova na fotografii ze zbiorův Jasněny Keckové.

Děti z Přerova na fotografii ze sbírek Jasněny Keckové.

Pochód pierwszomajowy na ulicy Kozielskiej w Kędzierzynie na fotografii ze zbiorów Katarzyny Piekarskiej.

Prvomájový průvod v Kozielské ulici v Kędzierzynie na fotografii ze sbírek Katarzyny Piekarské.

„Niech się święci 1 Maja!”
„Ať žije 1. Máj!”

Obchody 1 maja na moście Pokoju w Přerovie na fotografii ze zbiorův Jarmili Tiefenbachovej.

Oslavy 1. máje na mostě Míru v Přerově na fotografii ze sbírek Jarmily Tiefenbachové.

Komunikacja miejska Městská hromadná doprava

Autobus marki „Sanos H-100” na fotografii z kolekcji Jakuba Rogowskiego. Jest to jeden z dziesięciu autobusów, które 30 kwietnia 1969 r. bezpłatnie wozily mieszkańców, natomiast miejska komunikacja autobusowa ruszyła w dniu Święta Pracy 1 maja 1969 r.

Autobus značky „Sanos H-100” na fotografii ze sbírek Jakuba Rogowského. Je to jeden z deseti autobusů, které 30. dubna 1969 vozily lidi zdarma, zatímco Městská hromadná doprava svůj provoz zahájila další den, ve Svátek práce, tedy 1. května 1969.

Uroczyste otwarcie dworca autobusowego w Prerov na fotografii z kolekcji Jiřího Rosmusa. Przerowian wozily autobusy marki „Škoda 706 RTO”.

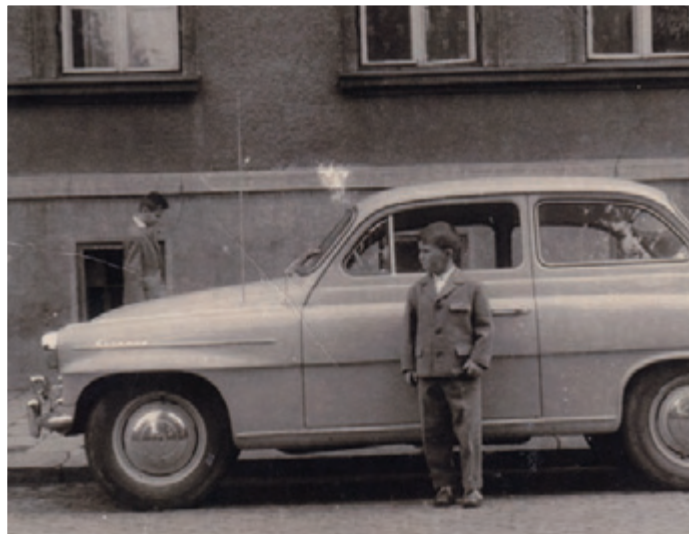
Slavnostní otevření autobusového nádraží v Přerově na fotografii ze sbírek Jiřího Rosmuse. Přerováci cestovali autobusy značky „Škoda 706 RTO”.

Czeskie „Škody” po obu stronach granicy
České „Škodovky” na obou stranách hranice

Ksiądz wikary Ludwik Zettelmann, jeden z budowniczych kościoła na osiedlu Rogi, właściciel „Škody Octavii 1960” na fotografii ze zbiorów Urszuli Wołowskiej.

Kněz Ludwik Zettelmann, jeden ze stavitelů kostela v městské části Rogi, majitel „Škody Octavie 1960” na fotografii ze sbírky Urszuly Wołowské.

Mały chłopiec przed „Škodą” na placu Svobody na fotografii ze zbiorów Katarzyny Galovej.

Malý chlapec před škodovkou na náměstí Svobody na fotografii ze sbírek Kateřiny Galové.

SĄSIEDZKIE KLIMATY / SOUSEDSKÉ OVZDUŠÍ

Polskie „Warszawy” po obu stronach granicy
Polská auta „Varšava” na obou stranách hranice

Samochody „Warszawa” na postoju taksówek znajdującym się na kozielskim Rynku w 1973 r., na fotografii ze zbiorów Bogusława Rogowskiego.

Auta značky „Varšava” v r. 1973 na stanovišti taxíků, které se nacházelo na Hlavním náměstí v Kožli, na fotografii ze sbírky Bogusława Rogowského.

Przejeżdżająca „Warszawa” na ulicy Kratochvíla w Přerowie na fotografii ze zbiorów Jiřígo Rosmusa.

Projíždějící automobil zn. „Varšava” v Kratochvílově ulici v Přerově na fotografii ze sbírek Jiřího Rosmuse.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA
— KĘDZIERZYN-KOŹLE

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹLE

Grupa pracowników OSO
Skupina pracovníků OSO

Jeden z większych zakładów pracy w powojennym Koźlu. W październiku 1946 r. Okręgowe Sieci Elektryczne zatrudniały 179 pracowników. Fotografia ze zbiorów Marty Zdziebłowskiej-Sołtys.

Jedna z větších továren v poválečném Kožli. V říjnu 1946 v Okresních elektrických sítích bylo zaměstnáno 179 pracovníků. Fotografie ze sbírky Marty Zdziebłowské-Sołtys.

Pracownicy Kołamy (dawniej Kozielskiej Fabryki Urządzeń Papierniczych) z Koźla-Portu w drodze na pochód pierwszomajowy, lata 60.

Pracovníci Kołamy (dříve Kozielské továrny na papírenské stroje) z městské části Kožle-Přístav na cestě na prvomájový průvod, 60. lét

Kozielską Fabrykę Maszyn uruchomiono 1961 r. Zakład zlokalizowano w dawnych pomieszczeniach po zdemontowanej fabryce papieru i celulozy. Nowe przedsiębiorstwo nawiązało częściowo do dawnych tradycji, gdyż podjęło produkcję maszyn i aparatury do wyrobu papieru. Fotografia ze zbiorów Elżbiety Giżyńskiej.

Kozelská strojírna byla otevřena v r. 1961. Továrna byla umístěna v dávných prostorách po zrušení továrny na papír a celulózu. Částečně navazovala na dávné tradice, neboť vyráběla papírenské stroje. Fotografie ze sbírky Elżbiety Giżyńskiej.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Robotnicy w Zakładach Azotowych
Dělníci v Dusíkárně

Szybko dekapitalizujące się instalacje i urządzenia fabryki nawozowej wymuszają na technologiach i zarządzie przedsiębiorstwa stałą modernizację urządzeń unowocześniania produkcji. Dobitym przykładem tego w kędzierzyńskich „Azotach” było zastąpienie nieekonomicznej i uciążliwej dla środowiska naturalnego wytwórni do produkcji kwasu azotowego nową instalacją. Na początku lat 80. XX w. starą wytwórnię kwasu – podstawowego surowca do produkcji nawozów azotowych – zastąpiono nową, przyjazną dla środowiska, zakupioną we Francji. Została ona zmontowana i uruchomiona w niespełna roku przez kędzierzyński oddział Mostostalu. Zdjęcie ze zbiorów autora Bogusława Rogowskiego.

Rychle se snižující hodnota instalací a strojů v dusíkárně působí, že vedoucí podniku jsou přinuceni neustále modernizovat výrobní zařízení a technologické postupy. Příkladem pro takovou modernizaci v „Azotech” bylo nahrazení neekonomického a přinášejícího výrazný zásah do životního prostředí zařízení pro výrobu kyseliny dusičné novou instalací. Na začátku 80. let 20. stol. stará instalace, vyrábějící surovinu pro produkci dusíkatých hnojiv, byla nahrazena novou, koupenou ve Francii a vhodnou pro životní prostředí. Během necelého roku byla nová instalace uvedena do provozu. Montáž provedlo oddělení Mostostalu z Kędzierzyna. Fotografie ze sbírky autora Bogdana Rogowského.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Dużą oglądalnością na początku lat 70. cieszyły się w telewizji różnego rodzaju teleturnieje. Aby zaspokoić zapotrzebowanie ówczesnej propagandy, wymyślono program pod nazwą Telewizyjny Turniej Miast. Na małym ekranie widzowie mogli oglądać rywalizację w zakresie kultury, sportu i wypoczynku mieszkańców miast położonych w różnych częściach kraju. By wypaść jak najlepiej, przed emisją programów miasta były sprzątane, odnawiano elewacje budynków, remontowano drogi i chodniki. Nagrodą dla zwycięzców turniejów były duże pieniądze, które następnie można było wykorzystać na nowe inwestycje kulturalne, sportowe i rekreacyjne.

Telewizyjny pojedynek pomiędzy chemikami z Kędzierzyna i Puław odbył się w obu miastach 19 września 1971 r. Rywalizowały załogi obu fabryk chemicznych. Zaprezentowano nie tylko dorobek i osiągnięcia gospodarcze obydwu kombinatów, ale także pokazano jak pracują i wypoczywają pracownicy z Kędzierzyna i Puław. W śródmieściach tych miast poszczególne konkurencje odbywały się na przemian. Na placach i estradach występowały zespoły artystyczne i sportowe. Przyglądały im się oraz dopingowały liczne grupy kibiców. Chociaż transmisja telewizyjna trwała zaledwie dwie godziny, na festynach bawiono się o wiele dłużej. Kończyły się one w nocy zabawą na wolnym powietrzu i pokazem sztucznych ogni. Zdjęcie ze zbiorów autora Bogusława Rogowskiego.

Na začátku 70. let velmi populární byly televizní kvízy a soutěže. Pro uspokojení požadavků tehdejší socialistické propagandy byl vymyšlen televizní pořad s názvem Televizní turnaj měst. Diváci se tak mohli podívat, jak spolu soupeří obyvatelé měst ležících v různých částech země. Soutěže probíhaly v několika kategoriích, mezi nimiž byla kultura, sport a formy odpočinku. Aby město v televizi vypadalo hezky, bylo uklízeno, průčelní stěny byly na mnoha místech obnoveny, stejně jako silnice a chodníky. Cenou pro vítěze turnaje byla velká peněžní částka, kterou pak bylo možno využít pro nové kulturní, sportovní a rekreační investice.

Televizní souboj mezi chemiky z Kędzierzyna a Puław se konal v obou městech 19. září 1971. Soupeřily v něm posádky obou chemických závodů. Soutěž prezentovala nejen dosažené hospodářské výsledky obou závodů, ale i způsob práce a formy odpočinku pracovníků z Kędzierzyna a Puław. V centrech obou měst se střídavě konaly jednotlivé disciplíny soutěže. Na náměstích a podííích vystupovali umělci a sportovci, kterým fandili četní fanoušci. I když televizní přímý přenos trval pouze dvě hodiny, kulturní akce a zábava na veřejných prostranstvích trvaly o hodně déle a ukončil je ohňostroj. Fotografie ze sbírky autora Bogdana Rogowského.

Telewizyjny turniej Zakładów Chemicznych Puławy – Kędzierzyn
Televizní turnaj Chemických závodů Puławy – Kędzierzyn

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Maria Szypowska, matka chrzestna M/S „Kędzierzyn”
Maria Szypowska, kmotra lodi M/S „Kędzierzyn”

Pisarka Maria Szypowska w latach 1964–1965 przebywała jako stypendystka CRZZ w Zakładach Azotowych w Kędzierzynie. W roku 1966 opublikowała poświęconą im powieść *Wiadro pełne nieba*. W rok po ukazaniu się książki, autorkę wyróżniono tytułem honorowego członka załogi ZA „Kędzierzyn”.

W roku 1970 Maria Szypowska została matką chrzestną statku M/S „Kędzierzyn”. Fotografia ze zbiorów Tadeusza Płóciennika przedstawia pisarkę w towarzystwie Ryszarda Sadłuckiego, przewodniczącego Miejskiej Rady Narodowej w latach 1966–1972 i Ryszarda Trąbskiego, kapitana M/S „Kędzierzyn” na uroczystości wodowania statku, która odbyła się 29 sierpnia 1970 r. w Gdańsku. W uroczystości uczestniczyły władze miasta, działacze partyjni i pracownicy zakładów. Statek pływał do 1992 r.

Spisovatelka, Maria Szypowska, pobývala v letech 1964–1965 jako stipendistka CRZZ v Dusíkárně v Kędzierzynie. V roce 1966 vydala román *Vědro plné nebe*, v němž ukázala život pracovníků závodu.

V roce 1967 Maria Szypowska obdržela čestné členství posádky Dusíkárny, a v roce 1970 titul kmotry lodi M/S „Kędzierzyn”. Fotografie ze sbírky Tadeusze Płóciennika zachycuje Marii Szypowskou v doprovodu Ryszarda Sadłuckého, předsedy Městského národního výboru v letech 1966–1972, a Ryszarda Trąbského, kapitána M/S „Kędzierzyn” na slavnostním spuštění lodě na vodu, které se konalo 29. srpna 1970 v Gdańsku. Slavností se účastnilo vedení města, členy komunistické strany a pracovníci Dusíkárny. Loď byla v provozu do r. 1992.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹLE

Przez blisko ćwierćwiecze w Zakładowym Domu Kultury „Chemik” Zakładów Azotowych „Kędzierzyn” działała Śląska Kapela Ludowa „Bierawianie”, która powstała w 1972 r. W jej skład wchodził: gawędziarz Norbert Karkosz, śpiewacy Barbara Bialek i Jan Bednarski oraz typowy dla Śląska 6-osobowy zespół instrumentalistów pod kierownictwem trębacza Erharda Sklebisa.

Nazwę swoją zespół wziął od starej śląskiej wsi Bierawa koło Kędzierzyna, gdyż z niej właśnie wywodziła się większość członków zespołu. Zespół miał w swoim repertuarze wyłącznie śląskie utwory ludowe. Z repertuarem tym występował na wielu imprezach w kraju i za granicą, zbierając liczne pochwały. Nagrał też kilka płyt. Do najbardziej znanych i lubianych utworów zaliczyć należy: „Bierawską polkę weselną”, „Karolinkę” oraz „Jak ja roz szoł z karczmy do dom”. W ciągu wielu lat istnienia zespołu zmieniał się skład osobowy i forma artystyczna grupy. Do zespołu dołączyło 6 par tanecznych prezentujących tańce śląskie z tradycyjnym „trojkiem” na czele. Fotografia, której autorem jest Bogusław Rogowski, pochodzi ze zbiorów Tadeusza Płóciennika.

Téměř dvacet pět let existovala Šlezská lidová hudební skupina „Bierawianie” v Domě kultury „Chemik”, patřícím Dusíkárně „Kędzierzyn”. Vznikla v r. 1972. Jejími členy byli: vypravěč Norbert Karkosz, zpěváci Barbara Bialek a Jan Bednarski a typický slezská skupina šesti hudebníků pod vedením trumpetisty Erharda Sklebise.

Svůj název skupina převzala ze staré slezské vesnice Bierawa u Kędzierzyna, protože právě odtud pocházela většina členů. Skupina ve svém repertoáru měla pouze slezské lidové písně, se kterými vystupovala na četných koncertech v Polsku a v zahraničí a sbírala chválu. Nahrála také několik desek. Mezi její nejpopulárnější a oblíbené písničky patří „Bierawska polka weselna”, „Karolinka” a „Jak ja roz szoł z karczmy do dom”. V průběhu své mnohaleté existence skupina několikrát měnila své personální složení a uměleckou podobu. Ke skupině se přiručilo 6 tanečních párů, které prezentovaly slezské tance, mezi nimiž byl i tradiční Trojok. Fotografie, jejíž autorem je Bogusław Rogowski, pochází ze sbírky Tadeusze Płóciennika.

Śląska Kapela Ludowa „Bierawianie” / Šlezská lidová hudební skupina „Bierawianie”

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Zawody kartingowe w Koźlu / Motokárové závody v Kožli

Zajęcia z dziećmi prowadzone w ramach wakacyjnej akcji „Nieobozowe lato” w Domu Kultury Zakładów Chemicznych na osiedlu „Blachownia” w 1976 r. Na zdjęciu obok dzieci biorących udział w zajęciach widoczna jest Stefania Kuchta, instruktorka z domu kultury. W zajęciach uczestniczyło około 30 dzieci. W ramach akcji dzieci jeździły na wycieczki m.in. do zoo do Opola, na Kopę Biskupią, do palmiarni w Gliwicach. Akcja była finansowana przez Zakłady Chemiczne Blachownia. Zdjęcie pochodzi z archiwum Domu Kultury „Lech”.

Różne aktywności pro dzieci, porządane w ramach prężdninowć akce Netáborowć lćto v Domć kultury Chemickćho závodu na sídlíšti „Blachownia” v r. 1976. Na snćmku vedle dćti, které se úćastnily tćchto aktivit, je vidćt Stefanií Kuchtu, instruktorku z mćstského domu kultury. Akce se zúčastnilo kolem 30 dćti. V jejíž rámci dćti jezdily na výlety, mj. do zoologické zahrady v Opoli, na kopec Biskupská kopa nebo do palmového skleníku v Gliwicích. Akci finančně podpořil Chemický závod Blachownia. Fotografie pochází z archivu Domu kultury „Lech”.

Fotografia przedstawiająca zawody w Koźlu w 1978 r. pochodzi ze zbiorów Bogusława Rogowskiego. Oddany do użyciu 21 lipca 1967 r., tor kartingowy w Koźlu był jednym z pięciu działających w kraju i jednym z najlepszych torów w Europie. Rozgrywane były na nim zawody ogólnopolskie i wyścigi rangi międzynarodowej. Na kozielskim torze doświadczanie sportowe zdobywał m.in. późniejszy, czterokrotny mistrz świata i kierowca Formuły 1 Alain Prost.

Tor zlikwidowano w latach 80. ze względu na uciążliwość dla mieszkańców pobliskiego osiedla. Obecnie na terenie toru znajdują się trzy markety.

Snímek se sbírky Bogusława Rogowského ukazuje závody v Kožli v r. 1978. Dne 21. července 1967 byla otevřena motokárová dráha v Kožli, jedna z několika v Polsku a zároveň jedna z nejlepších v Evropě. Konaly se tady celostátní a mezinárodní závody. Na této dráze získával sportovní zkušenosti pozdější čtyřnásobný mistr světa, pilot Formule 1, Alain Prost.

Motokárová dráha byla však v 80. letech uzavřena, protože vadila lidem, kteří bydleli na nedalekém sídlišti. Nyní tam jsou tři nákupní střediska.

Nieobozowe lato / Netáborové léto

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹLE

Zakłady Azotowe „Kędzierzyn”, jako typowe socjalistyczne przedsiębiorstwo zatrudniające kilkanaście tysięcy pracowników, przez wiele lat dbały o zaspokojenie ich potrzeb socjalnych, zdrowotnych, kulturalnych i sportowych.

W latach 70. w pobliżu zakładów wybudowany został kompleks pawilonów handlowych, w którym znalazły się m.in.: księgarnia, bar szybkiej obsługi oraz apteka. W uroczystości przekazania tych obiektów pracownikom fabryki chemicznej i mieszkańców miasta uczestniczył m.in. dyrektor ZA „Kędzierzyn” – Konstanty Chmielewski, jeden z najbardziej docenianych menedżerów branży chemicznej w Polsce. Fotografia pochodzi ze zbiorów Tadeusza Płóciennika.

Dusíkárna „Kędzierzyn” jako typický socialistické pracoviště, na kterém bylo zaměstnáno více než deset tisíc pracovníků, mnoho let pečovala o potřeby svých zaměstnanců v sociální, zdravotní, kulturní a sportovní oblasti.

V 70. letech poblíž chemičky byl postaven komplex obchodních budov, mezi nimiž byly mj. knihkupectví, bistro a lékárna. Slavnostní předání těchto objektů zaměstnancům chemičky a obyvatelům města proběhlo za účasti mj. ředitele Dusíkárny – Konstantého Chmielewského, jednoho z nejvíce oceňovaných manažerů chemického průmyslu v Polsku. Fotografie pochází ze sbírky Tadeusze Płóciennika.

Otwarcie apteki / Otevření lékárny

Kolejka po mięso w Koźlu / Fronta na maso v Kožli

Fotografia z 1980 r. ze zbiorów autora Bogusława Rogowskiego, przedstawia rzeczywistość ówczesnego PRL-u, kolejkę po jeden z reglamentowanych produktów – mięso i jego przetwory.

Fotografie z r. 1980 ze sbírek autora Bogusława Rogowského, zachycuje život za socialismu: frontu na jeden z produktů, které byly vydávány na přiděl, tedy maso a masné výrobky.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Ratusz kozielski – pocztówka przedwojenna ze zbiorów Marty Zdziebłowskiej-Sołtys
Kozielská radnice – předválečná pohlednice ze sbírky Marty Zdziebłowské-Sołtys

Widokówka z 1915 r., fragment Rynku – apteka i widok dzisiejszej ulicy Sienkiewicza ze zbiorów Marii Fandrych
Pohlednice z r. 1915, část Hlavního náměstí – lékárna a dnešní Sienkiewicza ulice, ze sbírky Marii Fandrych

Koźle, Rynek – przedwojenna pocztówka ze zbiorów Anny Zdziebłowskiej
Koźle, Hlavní náměstí – předválečná pohlednice ze sbírky Anny Zdziebłowské

KOŹŁE – RYNEK

Koźle zostało ulokowane na prawie niemieckim najprawdopodobniej w 1281 r. Centralnym miejscem średniowiecznego miasta był rynek z ratuszem i placem targowym oraz sukiennicami. Kozielski rynek nie został zlokalizowany na środku ówczesnego grodu, co było uwarunkowane układem głównych dróg przebiegających przez miasto. Podstawową osią układu miejskiego była droga handlowa ciągnąca się od Bramy Raciborskiej do Odrzańskiej i dalej do mostu na Odrze. Sprzyjało to rozwojowi handlu. Na kozielskim rynku w określone dni tygodnia odbywały się targi, a kilka razy w roku miasto organizowało jarmarki. W centrum na placu rynku znajdował się budynek ratusza miejskiego. Najstarsze wzmianki o ratuszu pochodzą z 1329 r. Wraz z sąsiednimi domami spłonął on w maju 1739 r. podczas pożaru miasta. Dopiero po wielu latach udało się go odbudować z kamienia w stylu neogotyckim z piękną renesansową wieżą zegarową. Do zakończenia II wojny światowej siedzibę w ratuszu miał kozielski magistrat.

Pod koniec XIX w. wokół rynku zaczęły powstawać sklepy m.in. najstarszy Dom Mody należący do Maxa Zimmera i Paula Sieblera. Do wybuchu II wojny światowej najokazalszą kamienicą na rynku był budynek na rogu dzisiejszej ulicy Pamięci Sybiraków. Mieścił się w nim od 1826 r. wysokiej klasy hotel „Zum Kronprinzen”. W latach 30. XX w. na rynku powstało kino „Capitol”, gospoda „Smolka” oraz dom towarowy „Ebel & Co”.

W wyniku działań wojennych ratusz został zburzony i zniknął z powojennego kozielskiego rynku. W roku 1948 płytę rynku zakrzewiono, a w 1963 r. w okresie obchodów 800-lecia Koźła usunięto z rynku drzewa i utwardzono jego nawierzchnię. W latach 80. dokonano kolejnej przebudowy rynku według projektu plastyka Ryszarda Kowala. Na fontannie postawiono rzeźbę Adolfa Panica.

Obecnie najstarszym z zachowanych budynków przy rynku jest kamienica pochodząca z 1798 r., w której znajduje się apteka oraz narożny budynek obecnej księgarni z 1880 r., z którego po odtworzeniu zachowała się tylko ściana frontowa. Od 1969 r. swoją siedzibę przy kozielskim rynku ma Miejska Biblioteka Publiczna, funkcjonuje ona w budynku dawnego kina „Capitol”, który został zaadaptowany do potrzeb biblioteki w latach 60. XX w.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– KĘDZIERZYN-KOŹLE

KOŹLE – HLAVNÍ NÁMĚSTÍ

Koźle bylo založeno na německém právu pravděpodobně v r. 1281. Centrálním místem středověkého města bylo hlavní náměstí s radnicí, tržištěm a tržnicí. Kozelské hlavní náměstí nebylo umístěno přímo v centru města, protože jeho polohu podmiňoval systém hlavních cest, které vedly přes Koźle. Základní osou byla obchodní stezka od Raciborské do Oderské brány a pak k mostu na Odře. Takový systém pozitivně ovlivňoval rozvoj obchodu. Na kozelském hlavním náměstí se v určité dny v týdnu konaly trhy a několikrát do roka byly ve městě zřizovány jarmarky. Uprostřed hlavního náměstí stala městská radnice, o níž nejstarší zmínky pocházejí z r. 1329. Spolu se sousedícími budovami radnice shořela v květnu 1739 během velkého požáru města. Až po mnoha letech podařilo se ji postavit znovu, tentokrát z kamene, v novogotickém slohu, s krásnou renesanční hodinovou věží. Do konce druhé světové války v radnici sídlil kozelský magistrát.

Koncem 19. stol. kolem náměstí začaly vznikat obchody, mj. nejstarší Dům mody, patřící Maxi Zimmerovi a Paulu Sieblerovi. Do r. 1939 neokázalejší budovou na náměstí byla budova nacházející se na rohu dnešní ulice Pamięci Sybiraków, ve které byl od r. 1826 umístěn prvotřídní hotel „Zum Kronprinzen“. V 30. letech 20. stol. vzniklo zde také kino „Capitol“, hospoda „Smolka“ a obchodní centrum „Ebel & Co“.

V důsledku vojenských činností radnice byla zbořena a zmizela z poválečného kozelského náměstí. V roce 1948 na náměstí byly vysázeny stromy, a v r. 1963, během slavností spojených s 800. výročím vzniku města Koźle, stromy byly opět odstraněny a povrch náměstí zpevněn. V 80. letech náměstí bylo zase přestavěno podle návrhu výtvarného umělce Ryszarda Kowala. Na kašně byla postavena socha Adolfa Panice.

Dnes nejstarší zachovalou stavbou je zde činžovní dům z r. 1798, v němž se nachází lékárna, a také budova dnešního knihkupectví z r. 1880, z níž se po obnově zachovala pouze čelní stěna. Od r. 1969 své sídlo má na hlavním náměstí také Městská knihovna, která působí v budově dávného kina „Capitol“, jež bylo adaptováno na knihovnu v 60. letech 20. stol.

Koźle, Rynek, lata 50.–60. – pocztówka ze zbiorów Anny Zdziebłowskiej

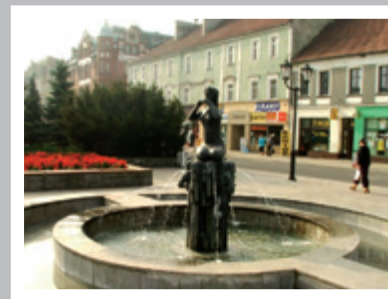
Koźle, Hlavní náměstí, 50.–60. léta – pohlednice ze sbírky Anny Zdziebłowské

Kozielski Rynek. Fotografia ze zbiorów Janiny Bednarskiej
Koźle, Hlavní náměstí. Fotografie ze sbírky Janiny Bednarské

Kozielski Rynek – widok współczesny. Fotografia ze zbiorów Bogusława Rogowskiego

Koźle, Hlavní náměstí – současný stav. Fotografie ze sbírky Bogusława Rogowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Ulica Piastowska, lata 30. Widokówka z kolekcji Arkadiusza Kałużyńskiego

Piastowska ulice, 30. léta. Fotografie ze sbírky Arkadiusze Kałużyńského

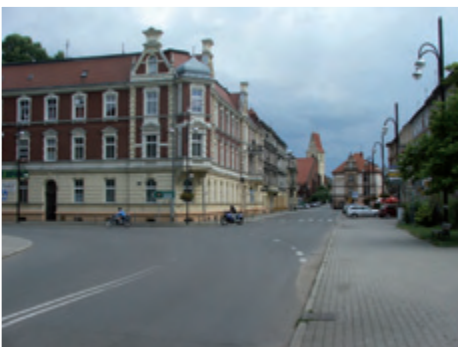
Koźle, róg ulic Piastowskiej i Bohaterów Westerplatte. Fotografia ze zbiorów Alicji Nocoń

Koźle, roh dvou ulic Piastowské a Bohaterów Westerplatte. Fotografie ze sbírky Alicje Nocoń

Początek ulicy Piastowskiej. Fotografia ze zbiorów Anny Zdziebłowskiej

Začátek Piastowské ulice. Fotografie ze sbírky Anny Zdziebłowské

Ulica Piastowska – zdjęcie współczesne. Fotografia ze zbiorów Bogusława Rogowskiego

Piastowska ulice – současná fotografie. Fotografie ze sbírky Bogusława Rogowského

Koźle – ulica Piastowska

Ulica Piastowska znajduje się w zachodniej części miasta. Jest to jedna z najdłuższych (półtora kilometra) i najpiękniejszych ulic Koźla. Pod koniec XIX w. po obu stronach początkowego odcinka ówczesnej Bahnhofstrasse budowany został kompleks kamienic mieszkalno-usługowych o bogatym wystroju neoklasycystycznym i eklektycznym. Swoje siedziby miały tam m.in. ważne urzędy miejskie – urząd zdrowia, urząd budownictwa, gazownia miejska, spółki handlowe, zakład produkcji napojów bezalkoholowych i rozlewnia piwa, fabryka kół stalowych oraz warsztaty remontowe traktorów i samochodów ciężarowych. Na rogu Bahnhofstrasse i Neumannshoher Strasse (obecnie Piastowska i Chrobrego) w 1881 r. kozielski szynkarz Carl Mutkie uruchomił jedną z pierwszych w mieście dużych ekskluzywnych restauracji. Ulica Piastowska zachowała swój secesyjny charakter. Obecnie znajdują się przy niej sklepy, banki, restauracje, siedziby biur i mieszkania.

Koźle – Piastowska ulice

Piastowska ulice se nachází v západní části města. Je jednou z nejdelších (1,5 km) a nejkrásnějších ulic v Kožli. Na konci 19. stol. na obou stranách počátečního úseku tehdejší Bahnhofstrasse vznikl komplex činžovních domů a užitných staveb s bohatou novoklasicistní a eklektickou výzdobou. Své sídlo zde měly mj. důležité městské úřady – zdravotní, stavební, městský plynárenský podnik, obchodní společnosti, továrna na nealkoholické nápoje, stáčírna piva, továrna na ocelová kola a opravářské dílny pro traktory a nákladní vozidla. Na rohu Bahnhofstrasse a Neumannshoher Strasse (dnes Piastowska a Chrobrego), v r. 1881 kozielský hospodský Carl Mutkie otevřel jednu z prvních velkých exkluzivních restaurací ve městě. Piastowska ulice si zachovala svůj secesní styl. Dnes se zde nacházejí obchody, banky, restaurace, kanceláře a obytné budovy.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹLE

Kozielskie Starostwo – Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Koźlu, Urząd Miasta w Kędzierzynie-Koźle

Budynek przy ulicy Piramowicza powstał w latach 1909–1910. Przed wojną miał tylko jedno piętro. Na parterze mieściło się starostwo, a na piętrze mieszkanie starosty, do którego wchodziło się głównym wejściem. Petenci wchodzili bocznymi drzwiami. Od 1945 r. budynek dawnego starostwa zajęła polska administracja. Znajdował się tam urząd powiatowy, a od 1950 r. Prezydium Powiatowej Rady Narodowej. W latach 70. obiekt przebudowano. Stylowy mansardowy dach został rozebrany, a zamiast niego dobudowano drugie piętro. Po połączeniu miast w budynku zaczęły funkcjonować niektóre wydziały Urzędu Miasta. Ostatecznie wszystkie biura przeniosły się tam w 1979 r. Na placu przed budynkiem starostwa do przełomu lat 50. i 60. znajdowała się fontanna z figurkami przedstawiającymi bawiące się dzieci. W roku 1945 na placu obok fontanny urządzono cmentarz żołnierzy radzieckich, którzy zginęli w walkach o Koźle. Gdy pod koniec lat 40. ubiegłego wieku szczątki Rosjan ekshumowano i przeniesiono na cmentarz wojenny w Kędzierzynie, na placu urządzono skwer. W roku 1963 wzniesiono pomnik Armii Czerwonej – tzw. Gwiazdę, którą zburzono w 1991 r. W roku 2010 Urząd Miasta został wyremontowany i zmodernizowany. Odzyskał dawny stylowy wygląd. Odnowiono także plac przed urzędem.

Přednostenský úřad v Kožli – budova Okresního národního výboru v Kožli, Magistrát města Kędzierzyn-Koźle

Budova v Piramowicza ulici vznikla v letech 1909–1910. Před válkou měla jedno patro. V přízemí se nacházelo sídlo přednostenského úřadu, v prvním patře byt, ve kterém bydlel přednosta. Do bytu vedl hlavní vchod. Pro žadatele existoval vedlejší vchod. Od r. 1945 v budově dávného přednostenského úřadu sídlily polské správní úřady: okresní úřad a od r. 1950 Prezidium okresního národního výboru. V 70. letech budova byla přestavěna: mansardová střecha byla rozebrána, a místo ní bylo dostavěno druhé patro. Po spojení měst v budově začaly fungovat některá oddělení Magistrátu. Všechna oddělení se do Kožle konečně přestěhovala v r. 1979. Na náměstí před budovou přednostenského úřadu se do přelomu 50. a 60. let nacházela kašna se soškami, které představovaly hrající si děti. V roce 1945 na náměstí vedle kašny byl zřízen hřbitov sovětských vojáků, kteří zahynuli během bojů o Kožle. Koncem 40. let ostatky vojáků byly exhumovány a přeneseny na vojenský hřbitov v Kędzierzynie, zatímco na tomto místě vzniklo malé náměstí s veřejnou zelení. V roce 1963 byl před magistrátem postaven pomník věnovaný Rudé armádě, tzv. Hvězda, který byl však zbořen v r. 1991. V roce 2010 Magistrát prošel revitalizací a modernizací, díky nimž získal svůj původní stylový vzhled. Obnoveno bylo také náměstí před úřadem.

Kozielskie Starostwo, lata 30. XX w.
Pocztówka ze zbiorów
Tadeusza Płóciennika
Přednostenský úřad
v Kožli, 30. léta 20. stol.
Fotografie ze sbírky
Tadeusze Płóciennika

Budynek Prezydium
Powiatowej Rady Naro-
dowej w Koźlu, 1962 r.
Fotografia ze zbiorów
Marty Zdziebłowskiej-
Sołtys

Budova Okresního
národního výboru
v Kožli, r. 1962. Foto-
grafie ze sbírky Marty
Zdziebłowské-Sołtys

Budynek Urzędu Miasta.
Zdjęcie ze zbiorów Bo-
gusława Rogowskiego
Budova Magistrátu
města. Fotografie ze
sbírky Bogusława
Rogowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Dom św. Karola w Koźlu, lata 30.
Zdjęcie ze zbiorów Katrin Steinhoff
Dům sv. Karola v Kožli, 30. léta.
Fotografie ze sbírky Katrin Steinhoff

Dom św. Karola w Koźlu – zdjęcie
współczesne ze zbiorów Bogusława
Rogowskiego

Dům sv. Karola v Kožli – současný
stav ze sbírky Bogusława Rogowského

Dom św. Karola w Koźlu, lata 30.

Budynek przy dawnej ulicy Rogauerstrasse (obecnie Łukasiewicza) ufundował kozielski proboszcz ksiądz Karol Kollar (1846–1930), aby służył siostron elżbietankom sprawującym opiekę nad chorymi w mieście. Siostry wprowadziły się do domu w 1912 r. Rok później siostra Biana Barutzka założyła w nim pierwszą ochronkę dla 70 dzieci. W lutym następnego roku w domu rozpoczęła działalność Szkoła Gospodarcza dla blisko 100 dziewcząt, w której mogły uczyć się robót ręcznych i prac domowych. W czerwcu 1920 r. placówkę wizytował kardynał Achille Ratti, później papież Pius XI.

Dům sv. Karola v Kožli, 30. léta

Budovu nacházející se v dávné ulici Rogauerstrasse (dnes Łukasiewicza) finančně podpořil kozielský farář Karol Kollar (1846–1930), a chtěl, aby sloužila Alžbětinkám, které pečovaly o nemocné ve městě. Sestry se sem nastěhovaly v r. 1912. O rok později sestra Biana Barutzka založila tady první útulek pro 70 dětí. V únoru 1914 začala na tomto místě působit Hospodářská škola pro téměř 100 děvčat, ve které se mohly vyučit domácím a ručním pracím. V červnu 1920 školu navštívil kardinál Achille Ratti, pozdější papež Pius XI.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Koźle – Miejski Szpital

W roku 1870 dzierżawca cła mostowego Karol Brendel założył fundację na rzecz stworzenia szpitala miejskiego. Pod jego budowę zakupił teren na skrzyżowaniu Schulstrasse i Violastrasse (obecnie G. Piramowicza i W. Planetorza). Już po roku 1920 łóżkowy szpital poświęcił proboszcz ks. Weckert. Dzięki nowej placówce można było leczyć ciężko chorych mieszkańców oraz izolować chorych na choroby zakaźne, a jedną z najczęstszych chorób w tym czasie była ospa. Pacjentami opiekowały się siostry zakonne ze zgromadzenia św. Elżbiety z Nysy oraz dwaj medycy z Koźła. Lecznica zbudowana została w stylu neogotyckim. Nad wejściem do niej umieszczono tablicę z napisem „Szpital Miejski Fundacji Brendela”.

Dzięki nowemu szpitalowi i likwidacji twierdzy kozielskiej znacznie poprawiła się kondycja zdrowotna mieszkańców, gdyż usunięto wodę z fos okalających miasto, osuszono bagna i rozlewiska, zbudowano wodociąg, a dostęp do leczenia stał się łatwiejszy.

Po II wojnie światowej budynek starego szpitala zajęła na swoją siedzibę Milicja Obywatelska. Później przejęła go w użytkowanie Spółdzielnia Inwalidów im. 22 Lipca. Aktualnie budynek jest własnością Opolskiej Caritas, która go remontuje.

Koźle – męstska nemocnice

V roce 1870 Karol Brendel, pachtýř mýtného za přejezd mostu, založil nadaci, díky které měla vzniknout městská nemocnice. Kvůli stavbě koupil i pozemek na křižovatce ulic Schulstrasse a Violastrasse (dnes ulice G. Piramowicza a W. Planetorza). Po roce 1920 nemocnici, v níž se již nacházely postele pro pacienty, posvětil farář, kněz Weckert. Město získalo důležité pracoviště, kde se konečně mohli léčit těžce nemocní a v případě nakažlivých nemocí i izolovat, což bylo velmi důležité, protože jednou z nejčastějších nemocí byly tehdy plané neštovice. O pacienty pečovaly sestry z řádu sv. Alžběty v Nise a dva lékaři. Nemocnice byla postavena v novogotickém slohu. Nad vchodem byla umístěna tabule s nápisem „Městská nemocnice Brendelovy nadace”.

Díky nové nemocnici a zrušení kozelské tvrze se zdravotní situace ve městě zlepšila: z vodních příkopů byla odstraněna voda, močály a periodicky zaplavované oblasti byly osušeny, město vybudovalo vodovodní systém a přístup ke zdravotním službám se stal snadnější.

Po druhé světové válce budovu staré nemocnice přejala Občanská milice, a pak Invalidiň družstvo 22. července. Dnes je nemocnice majetkem charity Caritas Opolska, která provádí její obnovu.

Fotografia przedwojenna ze zbiorów Adrianny Malinowskiej
Předválečná fotografie ze sbírky Adrianny Malinowské

Zdjęcie współczesne dawnego szpitala miejskiego w Koźlu,
ze zbiorów Bogusława Rogowskiego
Současná fotografie dávné městské nemocnice v Koźli,
ze sbírky Bogusława Rogowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

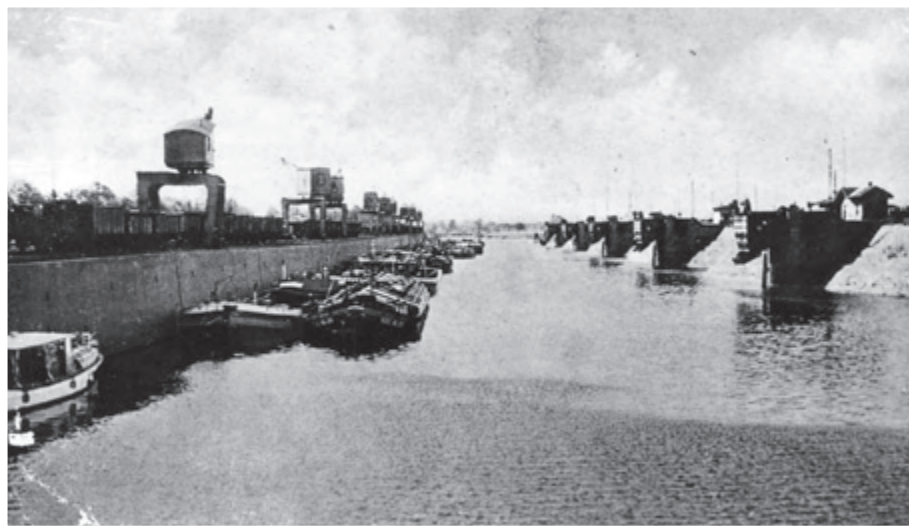
Drogi wodne – port w Koźlu

Informacje o statkach na Odrze pojawiły się już w 1243 r., natomiast pierwszy statek – parowiec, przyplłynął do Koźła 15 września 1880 r. Jedenaście lat później, między węzłem kolejowym Kędzierzyn a ujściem Kanału Kłodnickiego, zaczęto budować pierwszy basen portowy, który ukończono w 1895 r. Przeznaczony był on przede wszystkim do przeładunku węgla i rudy. Drugi basen powstawał w latach 1900–1903. Przeładowywano w nim m.in. drewno, zboże, żelazo, cynk. Budowę największego, 700-metrowego basenu ukończono w 1908 r. Znajdowało się przy nim rondo dla barek, a na nadbrzeżu, od strony stoczni w Rogach, ustawiono 5 elektrycznych dźwigów. Port został zaprojektowany z myślą o rocznym przeładunku 2 milionów ton towarów, wkrótce jednak przekroczono tę wielkość. Wybuch II wojny światowej nie przerwał pracy portu, przeładunki ustały wiosną 1945 r., kiedy do Koźła wkroczyła Armia Czerwona. Rosjanie zdemontowali wówczas większość sprawnych urządzeń. Pod koniec maja wznowiono żeglugę po Odrze, a 22 lipca ruszył port. W próbny rejs wypłynęły holowniki „Opole” i „Bolesław Chrobry” Władze radzieckie przekazały Polsce administrację nad portem oraz kozielskim odcinkiem Odry 24 lipca 1946 r. Powstało przedsiębiorstwo „Żegluga na Odrze”, w którym pracowało prawie 500 osób, około 300 znalazło zatrudnienie w samym porcie. Z roku na rok zwiększały się przewozy na Odrze, w latach 50. wynosiły około 1,5 milionów ton. Po

1989 r., w okresie transformacji ustrojowej, zmieniła się sytuacja gospodarcza, a transport wodny stracił na znaczeniu i rozpoczęło się stopniowe niszczenie zabytkowego portu.

Vodní cesty – Přístav v Kožli

První zmínky o lodích na Odře pocházejí z r. 1243, zatímco první parní loď připlula do Kožle 15. září 1880. O jedenáct let později, mezi železničním úzlem Kędzierzyn a ústím Kłodnického kanálu, začala stav-

Koźle-Port – basen przeładunkowy 1939–1940. Fotografia ze zbiorów Helmuta Wołowskiego
Koźle-Přístav – překládkový bazén 1939–1940. Fotografie ze sbírky Helmuta Wołowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹLE

Barki do remontu na Cyplu w Koźlu, 1957 r. Fotografia ze zbiorów Krystyny Balickiej
Říční lodě určené k opravě na Poloostrově v Kožli, r. 1957. Fotografie ze sbírky Krystyny Balické

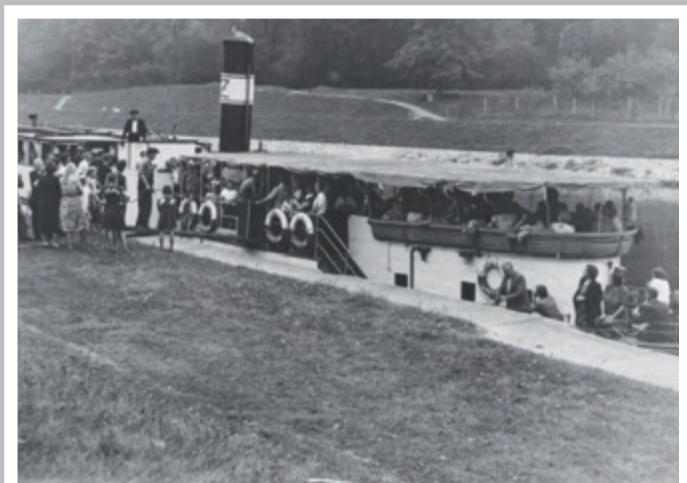
ba přístavu, která byla ukončena v r. 1895. Přístav byl určen hlavně pro překládku uhlí a rudy. Druhý přístavní bazén vznikl v letech 1900–1903 a sloužil k překládání mj. dřeva, obilí, železa, zinku. Stavba největšího, 700-metrového bazénu byla ukončena v r. 1908. Vedle něho se nacházel kruhový objezd pro lodě, a na nábreží, na straně loděnice v městské části Rogi, bylo postaveno 5 elektrických přístavních jeřábů. Podle původního návrhu roční překládková kapacita přístavu měla činit 2 miliony tun, brzy však byla tato hodnota překročena. Vypuknutí druhé světové války nezastavilo provoz přístavu. Stalo se tak teprve v době, když do Kožle přišla na jaře 1945 Rudá armáda. Rusové provedli tehdy demontáž většiny fungujících strojů. K znovuoživení plavby po Odře došlo koncem května, zatímco přístav byl uveden do provozu 22. července. Na zkušební plavbu vypluly remorkéry „Opole” a „Bolesław Chrobry”. 24. července 1946 sověti předali vládu nad přístavem a kozelským úsekem Odry polským správním orgánům. Vznikl podnik „Plavba na Odře”, ve

kterém bylo zaměstnáno téměř 500 pracovníků, a kolem 300 lidí začalo pracovat v samotném přístavu. Doprava na Odře se každým rokem zvětšovala, v 50. letech se na lodích dopravovalo kolem 1,5 milionu tun. Po r. 1989, v období transformace politického systému, se změnila i situace hospodářská, a vodní doprava ztratila svůj význam. Začalo postupné ničení tohoto památkového objektu.

W kozelskim porcie, 1971 r. Fotografia ze zbiorów Wojciecha Rogowskiego
V kozelském přístavu, r. 1971. Fotografie ze sbírky Wojciecha Rogowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Rejs spacerowy (lata 60.). Fotografia ze zbiorów Katarzyny Stępniewskiej-Frąc
Výletní plavba (lata 60.). Fotografie ze sbírky Katarzyny Stępniewské-Frąc

Rejs spacerowy statkiem ze Sławięcic po Kanale Gliwickim i Odrze

Kanal Gliwicki powstał w latach 30. XX w., by zastąpić Kanal Kłodnicki. Początkowo nazwany był Adolf Hitler Kanal. Dnia 14 maja 1934 r. Rudolf Hess wmurował kamień węgielny pod budowę Kanalu Gliwickiego, a 8 grudnia 1939 r. oficjalnie go otworzył. Był to najnowocześniejszy obiekt hydrotechniczny w tej części Europy. W pobliżu Lenartowic przepuszczono rzekę pod kanałem tzw. syfonem. Kłodnica przepływa tam 50-metrowymi rynnami pod dnem kanału. Na uwagę zasługują też śluzy Kanalu Gliwickiego, trzy spośród sześciu znajdują się na terenie Kędzierzyna-Koźła, w Sławięcicach, Nowej Wsi i Kłodnicy. Ta ostatnia jest najpotężniejszą budowlą na kanale, różnica poziomów wody wynosi tu 10,40 metra. Po wojnie w dużej mierze statki i infrastruktura kanału zostały zdemontowane i wywiezione, przede wszystkim przez Armię Czerwoną. W roku 1946 Polacy ponownie przejęli administrację kanału. Z czasem opustoszone brzegi zaczęły wypełniać się statkami. W latach 70. kanał był prawdziwą wodną autostradą. Obecnie ruch na kanale jest niewielki koryto wymaga pogłębienia, a śluzy modernizacji. Dzięki inicjatywie prywatnego armatora wznowiono rejsy spacerowe po Odrze i kanale statkiem „Silesia”.

Výletní plavba lodí ze Sławięcic po Gliwickém kanále a Odrě

Gliwický kanál vznikl v 30. letech 20. stol. a nahradil tak Kłodnický kanál. Původně měl název Adolf Hitler Kanal. 14. května 1934 byl Rudolfem Hessem položen základní kámen, čímž symbolicky začala stavba Gliwického kanálu, který byl oficiálně uveden do provozu 8. prosince 1939. Kanál byl nejmodernějším hydrotechnickým objektem v této části Evropy. Poblíž Lenartovic řeka byla propuštěna pod kanálem pomocí tzv. sifonu. V tomto místě Kłodnica teče 50-metrovými okapy pod dnem kanálu. Pozornost si zasluhuje i zdymadla na Gliwickém kanále, z nichž tři z šesti se nacházejí na území Kędzierzyna-Koźle, v Sławięcicach, Nowé Wsi a Kłodnici. Poslední je největší, rozdíl mezi úrovněmi vody zde činí 10,40 metru. Po válce lodě a infrastruktura kanálu prošla ve velké míře demontáží a byla z města odvezena Rudou armádou. V roce 1946 se Poláci zase stali správci kanálu. Postupem času prázdná nábreží se znovu vyplnila loděmi. V 70. letech kanál byl skutečnou vodní dálnicí. Dnes je zdejší provoz poměrně malý, říční koryto vyžaduje prohloubení a zdymadla modernizaci. Díky iniciativě soukromého majitele lodí „Silesia” byly plavby po Odrě a kanále obnoveny.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Mosty

Mosty na Odrze wielokrotnie zmieniały swoje położenie. Budowano je, a potem niszczyły w pożarach, powodziach. Dwa 90-metrowe, stalowe, trzyprzęsłowe mosty w obecnym miejscu zostały wybudowane w 1885 r. Przyczółki mostowe i nawierzchnia wykonane były ze strzegomskiego granitu, chodniki z dębowych belek, a stylowe gazowe latarnie oświetlały je po zmroku. Most na lewym brzegu Odry oddany został do użytku 15 listopada 1885 r. Pierwszym jego użytkownikiem był budowniczy – inż. Franz Wegner, który przy dźwiękach orkiestry przejechał przez most w bryczce zaprzężonej w dwie pary koni. Obydwa mosty przetrwały do końca wojny, kiedy to 18 marca 1945 r. zostały wysadzone przez Niemców wycofujących się pod naporem Armii Czerwonej. W związku z brakiem przeprawy na wyspę rosyjscy saperzy zbudowali most drewniany, który znajdował się na wysokości Domu św. Karola. W tym czasie przystąpiono do odbudowy mostów drogowych, które zostały wyremontowane w 1948 r. Odbudowę mostów kierował Józef Długosz ze Zborowa (1908–1978). Od 19 marca 2003 r. odrzański most nosi jego imię. Po 62 latach od uruchomienia mostu, w latach 2010–2011, przeprowadzono jego generalny remont.

Mosty

Mosty na Odrze mnohokrát ve svých dějinách měnily svou polohu. Byly stavěny a pak zase ničeny během požárů nebo povodní. Dva 90-metrové, ocelové mosty se třemi oblouky, které existují ve městě dodnes, vznikly v r. 1885. Předmostí a povrch byl udělán ze strzegomské žuly, chodníky z dubových prken, a stylové plynové lampy svítily na něm, když se stmívalo. Most na levém břehu Odry byl uveden do provozu 15. listopadu 1885. Poprvé jej využil jeho stavitel, inž. Franz Wegner, který za doprovodu orchestru přešel na druhou stranu v kočáře se čtyřspřežením. Oba mosty přetrvaly téměř celou druhou světovou válku a byly vyhozeny do povětří teprve 18. března 1945 Němci, kteří couvali před Rudou armádou. Kvůli tomu, že se Rusové nemohli dostat na ostrov, ruští sapéři poblíž Domu sv. Karola postavili dřevěný most. Mezitím začala obnova silničních mostů, která skončila v r. 1948. Oprava mostu probíhala pod vedením Józefa Długosze ze Zborowa (1908–1978). Od 19. března 2003 most na Odrze má jeho jméno. Po 62 letech od zahájení provozu, v letech 2010–2011, most prošel generální modernizací.

Most na Odrze – przed wojną. Zdjęcie ze zbiorów Bogusława Rogowskiego
Most na Odrě – před válkou. Fotografie ze sbírky Bogusława Rogowského

Most na Odrze, zdjęcie współczesne ze zbiorów Bogusława Rogowskiego
Most na Odrě, současná fotografie ze sbírky Bogusława Rogowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Kędzierzyn – kolej

Rozwój Kędzierzyna w dużym stopniu związany był z koleją. Podjęta w latach 40. XIX stulecia decyzja o budowie linii kolejowej z Wrocławia do Świętochłowic sprawiła, że niewielka rolnicza wieś w ciągu kilku dziesięciu lat stała się nowoczesnym i uprzemysłowionym miasteczkiem. Otwarcie linii kolejowej nastąpiło 31 października 1845 r. Powstał węzeł kolejowy, który umożliwiał połączenie najpierw z Opolem i Gliwicami, a w miarę budowy kolejnych linii z Nysą, Raciborzem, Strzelcami Opolskimi, a nawet z Wiedniem. Pierwszy kędzierzyński dworzec mieścił się pomiędzy obecnym II a III peronem. Dnia 1 kwietnia 1915 r. oddano do użytku nowy dworzec, który w prawie niezmienionym stanie przetrwał do dziś. W budynku oprócz kas biletowych i przechowalni bagażu był także zakład fryzjerski, cztery klasy poczekalni z restauracjami lub bufetem, kiosk z gazetami i toalety. Przez wahadłowe drzwi było przejście na oświetlone zadaszone perony, na których można było zaopatrywać się w przekąski, napoje i prasę. O dworzec toczyły

Kędzierzyński dworzec, 1936 r. Fotografia ze zbiorów Alfonsa Rataja
Nádraží v Kędzierzynie, r. 1936. Fotografie ze sbírky Alfonse Rataje

Kędzierzyn – železnice

Rozvoj Kędzierzyna byl ve velké míře spojen s rozvojem železniční dopravy. Rozhodnutí o stavbě železniční tratě z Wrocławí do Świętochłowic ve 40. letech 19. stol. způsobilo, že se malá zemědělská vesnice v průběhu několika desítek let stala moderním, průmyslovým městečkem. Železniční provoz na tomto úseku byl zahájen 31. října 1845. Vznikl tak železniční úzel, umožňující spojení nejdříve s Opolí a Gliwicemi, a v pozdější době, díky rozvoji dalších tratí, i s Nisou, Raciborzi, Strzelcami Opolskými, dokonce i s Vídní. První nádraží v Kędzierzynie se nacházelo mezi dnešním 2. a 3. nástupištěm. 1. dubna 1915 byla uvedena do provozu nová budova nádraží, která přetrvala ve skoro nezměněné podobě dodnes. V budově kromě pokladen a úschovny zavazadel bylo také kadeřnictví, čtyři čekárny rozdělené podle tříd, restaurace nebo bistra, trafika a toalety. Vstupními brankami se vcházelo na krytá střešou a osvětlená nástupiště, na

Hala dworcowa w latach 30. Fotografia ze zbiorów Alfonsa Rataja
Nádražní vestibul v 30. letech. Fotografie ze sbírky Alfonse Rataje

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

się podczas trzeciego powstania śląskiego krwawe walki. Ostatni niemiecki pociąg odjechał ze stacji 23 stycznia 1945 r. Po wkroczeniu Sowietów urządzenia z niezniszczzonego dworca oraz pociągi zostały wywiezione na Wschód. Grupa pierwszych polskich kolejarzy przybyła do Kędzierzyna w lutym 1945 r. Po przejęciu administracji przez polskie władze ruch kolejowy został przywrócony na wszystkich liniach do 1946 r. Duży wpływ na rozwój kolei miała elektryfikacja sieci. W roku 1961 została zelektryfikowana linia z Kędzierzyna do Opola, a w 1962 r. do Gliwic. W latach 70. prawie wszystkie linie obsługiwały już lokomotywy elektryczne lub spalinowe. Przez ponad 100 lat kolej miała duży wpływ na rozwój miasta, i mimo że od uruchomienia w 1949 r. fabryki nawozów sztucznych Kędzierzyn z „miasta kolejarzy” stał się „miastem chemików”, to nadal pozostaje ważnym węzłem kolejowym.

kterych cestující si mohli koupit občerstvení, nápoje a noviny. O nádraží se během třetího slezského povstání vedly krvavé boje. Poslední německý vlak odjel odtud 23. ledna 1945. Po obsazení města Rudou armádou nádražní zařízení a vlaky z dosud nezničené stanice byly odvezeny na Východ. Skupina prvních polských železničářů se v Kędzierzynie objevila v únoru 1945. Když se polské vládní orgány ujaly vlády ve městě, železniční doprava byla do r. 1946 zase uvedena do provozu na všech úsecích. Velký význam pro rozvoj železnice měla elektrifikace sítě. V roce 1961 byla elektrifikována trať vedoucí z Kędzierzyna do Opole, a v 1962 do Gliwic. V 70. letech téměř na všech tratích již jezdily elektrické nebo dieselové lokomotivy. V průběhu více než 100 let měla železnice velký vliv na rozvoj města a přesto, že od uvedení do provozu továrny na umělá hnojiva v r. 1949 se Kędzierzyn z „města železničářů” proměnil v „město chemiků”, i nadále zůstává důležitým železničním územím.

„Latający Ślązak”, 1936 r.

Widok przejeżdżającego na moście nad rzeką Kłodnicą pociągu ekspresowego „Latający Ślązak”, kursującego od 1936 do 1945 r. na trasie Berlin–Bytom. Widokówka pochodzi z zbiorów Alfonsa Rataja.

„Létající Slezák”, r. 1936

Expresní vlak s názvem „Létající Slezák”, projíždějící mostem na řece Kłodnica, jezdil v letech 1936 až 1945 na trase Berlín–Bytom. Pohlednice ze sbírky Alfonse Rataje.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Gmach poczty, ulica Dworcowa

Budynek poczty powstał w latach 1912–1915 podczas modernizacji dworca kolejowego. Za dworcem wybudowano obiekt, w którym na parterze od ulicy Dworcowej (dawniej Kanalstrasse i Poststrasse) mieścił się urząd pocztowy oraz centrala telefoniczna i telegraficzna. Wejście do biur naczelnika dworca osobowego znajdowało się od strony peronu I. Na piętrze były dwa mieszkania służbowe o powierzchni 110 m². Z urzędu pocztowego można było przejść tunelem pod torami, a następnie windą na odpowiedni peron. Fotografia z 1930 r. przedstawia załogę poczty żegnającą jej naczelnika. Ze zbiorów Elżbiety Rosenberger.

Pošta, Dworcowa ulice

Pošta vznikla v letech 1912 až 1915, během revitalizace nádraží. Za nádražím byla postavena stavba, v níž byl v přízemí od strany Dworcové ulice (dříve Kanalstrasse a Poststrasse) umístěn poštovní úřad a telefonická a telegrafická ústředna. Vchod do kanceláře náčelníka nádraží se nacházel na straně nástupiště č. 1. V prvním patře se nacházely dva služební byty o rozloze 110 m². Z pošty bylo možné přejít tunelem vedoucím pod kolejemi a pak výtahem na příslušné nástupiště. Fotografie z r. 1930 představuje posádku pošty, která se loučí se svým náčelníkem. Ze sbírky Elžbiety Rosenberger.

Dawny tartak, 1923 r.

Od polowy XIX w. przy ulicy Tartacznej na Pogorzelcu w pobliżu dworca kolejowego pracował tartak parowy „Brettmühle”, wytwarzający surowe deski. Po 1926 r. w pobliżu dworca towarowego wybudowano zakład drewna struganego, który produkował różnogabarytowe wyroby uszlachetnione. Oba zakłady były własnością księcia von Hohenlohe-Oehringen ze Sławięcic. Nadzór nad tartakiem sprawował zarządca, który rezydował w domu przy ulicy Tartacznej 5. W latach II wojny światowej tartak cały czas funkcjonował, wojna nie poczyniła w nim dużych zniszczeń. Po 1945 r. tartak uruchomiono; w latach 60. zakład unowocześniono i zmechanizowano jego produkcję. Tartak dobrze funkcjonował do połowy lat 90. ubiegłego stulecia. Po 1996 r. zakład został zlikwidowany. Fotografia ze zbiorów Alfonsa Rataja.

Dávná pila, r. 1923

Od poloviny 19. stol. v Tartaczné ulici v městské části Pogorzelec, poblíž vlakového nádraží, fungoval pilařský závod „Brettmühle”, ve kterém se zpracovávalo dřevo. Po r. 1926 poblíž nákladového nádraží vznikla zase dílna, v níž se provádělo hoblování a vyrábělo prkna v mnoha rozměrech. Obě tyto pily patřily knížeti von Hohenlohe-Oehringen ze Sławięcic, avšak přímým dohledem byl pověřen správce, jenž obýval dům v ulici Tartaczna č. 5. Během druhé světové války pila byla v neustálém provozu, válka ji skoro vůbec nezničila. Po r. 1945 pila byla opětovně uvedena do provozu; v 60. letech byla modernizována a celý produkční postup byl mechanizován. Pila dobře fungovala až do poloviny 90. let minulého století. Po r. 1996 její provoz byl zastaven. Fotografie ze sbírky Alfonse Rataje.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– KĘDZIERZYN-KOŹLE

Ratusz w Kędzierzynie

Miejski ratusz zbudował w 1926 r. pierwszy burmistrz Kandrzina Hermann Kretscher. Plac Wolności nazywał się wtedy Grüne Wiese (Zielona Łąka). Potem nosił nazwę Ring, czyli Rynek. Raz w tygodniu kupcy rozkładali tam swoje kramy. Po zajęciu Kędzierzyna przez Armię Czerwoną przez krótki czas znajdowała się tam komendantura wojskowa, jednak jeszcze w 1945 r. został on przekazany polskim władzom Kędzierzyna – wójtowi Jerzemu Trojakowi i przewodniczącemu Gminnej Rady Narodowej – Władysławowi Kunyszowi. Od 1951 r., po otrzymaniu przez Kędzierzyn praw miejskich, budynek był siedzibą administracji miejskiej. Po połączeniu miast w 1975 r. w kędzierzyńskim ratuszu ulokowano kilka wydziałów magistratu przeniesionych z Koźla. Po reformie administracyjnej 1990 r. w ratuszu utworzono Urząd Rejonowy, a od roku 1999 po kolejnej reformie, w wyniku której powstały powiaty, funkcjonuje tu Starostwo Powiatowe. W początkowych latach XXI w. budynek przeszedł gruntowny remont oraz modernizację.

Kędzierzyn – ratusz lata 30. XX w. Poczłtówka ze zbiorów Tadeusza Płóciennika
Kędzierzyn – radnice, 30. leta 20. stol. Pohlednice ze sbírky Tadeuše Płóciennika

Radnice v Kędzierzyně

Městskou radnici vybudoval v r. 1926 první starosta Kandrzina, Hermann Kretscher. Náměstí svobody mělo tehdy název Grüne Wiese (Zelená louka), pak Ring, tedy Hlavní náměstí. Jednou za týden obchodníci rozkládali tam své stánky. Když Rudá armáda obsadila Kędzierzyn, v radnici bylo na krátkou dobu zřízeno vojenské velitelství, které však bylo již v r. 1945 předáno polskému vedení města – starostovi Jerzemu Trojakovi a vedoucímu Okresního národního výboru – Władysławu Kunyszovi. Od r. 1951, když Kędzierzyn získal městská práva, se tato stavba stala sídlem městských správních orgánů. Po spojení měst v r. 1975 bylo v budově radnice umístěno několik oddělení magistrátu z Koźle. Po reformě veřejné správy v r. 1990 na radnici vznikl Okresní úřad, a od roku 1999, po další reformě, díky níž začaly v Polsku fungovat okresy, je na tomto místě Okresní přednostenský úřad. Na začátku 21. stol. budova úřadu byla obnovena a modernizována.

Ratusz. Zdjęcie współczesne ze zbiorów Miejskiej Biblioteki Publicznej w Kędzierzynie-Koźlu
Radnice. Současná fotografie z fondů Městské knihovny v Kędzierzyně-Koźli

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹŁE

Ulica Świerczewskiego, lata 60.

Główna arteria Kędzierzyna aleja Jana Pawła II jest jedną z najdłuższych ulic Kędzierzyna-Koźła – ma prawie 3 km długości. Kilkakrotnie w ciągu dziejów zmieniano jej nazwę. Rosnącym przy niej lipom zawdzięcza pierwszą nazwę Lindenstrasse – od 1915 r. Była wtedy niezbyt długa, zabudowania sięgały zaledwie do plotu szpitala, a dalej rozciągał się las.

Blisko stacji kolejowej znajdował się hotel Proske (zburzony w latach 60.), a w nim restauracja, bar mleczny oraz sala widowiskowo-sportowa, w której odbywały się koncerty i mecze bokserskie. Na skrzyżowaniu obecnej alei Jana Pawła II i ulicy Grunwaldzkiej (dawniej Linde i Hindenburgstrasse) w latach 30. XX w. utworzono istniejącą do dziś aptekę. W miejscu obecnego Banku Przemysłowo-Handlowego w latach międzywojennych działała filia Kozielskiej Kasy Oszczędnościowej, na ścianie której umieszczono napis mówiący, że „Kto nierozsądnie lokuje majątek, tego diabeł okradnie”. W roku 1945, gdy Kędzierzyn zajęła Armia Czerwona, ulica otrzymała imię Józefa Stalina. W roku 1953 nazwę zmieniono

Fotografia z kolekcji Barbary Pietrzak, przedstawia Andrzeja Górskiego, nadleśniczego na swoim motorze Harley Davidson, lata 60.

Fotografie ze zbiórki Barbary Pietrzak, zachycuje Andrzeja Górskiego, vedoucího lesní správy v Kędzierzynie, na své motorce Harley-Davidson v 60. letech

Świerczewskiego ulice, 60. léta

Hlavní třída v Kędzierzynie, Třída Jana Pavla II., je jedna z nejdelších ulic ve městě – má téměř 3 km. Ve své historii byl její název několikrát změněn. Svůj první název – Lindenstrasse od r. 1915 – vděčí lipovému stromofadí. V tamté době ulice nebyla však stejně rozlehlá jako dnes, budovy končily poblíž plotu nemocnice, dále již byl les.

Nedaleko nádraží se nacházel Hotel Proske (zbořen v 60. letech), v němž byla restaurace, bistro a společenský sál, kde se konaly koncerty a boxerská utkání.

V místě dnešní křižovatky Třída Jana Pavla II. a Grunwaldské ulice (dříve Linde a Hindenburgstrasse) v 30. letech 20. stol. vznikla lékárna, která na tomto místě existuje dodnes. Tam, kde je současně umístěna Průmyslová a obchodní banka, v meziválečném období fungovala pobočka kozelské Spořitelny, na jejíž zdi byl umístěn nápis „Kdo svůj majetek investuje nerozumně, toho ďábel oloupí”. V roce 1945, když do města přišla Rudá armáda, ulice získala název Josefa Stalina. V roce 1953 název byl změněn na ulici generála Karola Świerczewského. V tamté době ulice byla úzká, stále ještě nepřilís dlouhá, pokrytá dlažeb-

Kędzierzyn – ul. Świerczewskiego, widok na delikatesy, 1980 r.

Fotografie ze zbiorów Marka Molińskiego Kędzierzyn – Świerczewskiego ulice, pohled na lahůdkářství, r. 1980.

Fotografie ze sbírky Marka Molińskiego

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – KĘDZIERZYN-KOŹLE

na ulicę generała Karola Świerczewskiego. Była to wąska, wciąż niezbyt długa, brukowana ulica. Jednak w tym czasie dzięki rozwojowi przemysłu, Kędzierzyn zaczął się rozbudowywać. Przy ulicy Świerczewskiego zaczęto wznosić bloki mieszkalne i budynki publiczne. W roku 1962 otwarto Zakładowy Dom Kultury „Chemik”, wybudowany przez Zakłady Azotowe, ruszył Spółdzielczy Dom Handlowy „Chemik”, a w następnych latach hala widowiskowo-sportowa i pływalnia. W latach 70. poszerzono jezdnię i położono chodniki. Powstało 10-tysięczne osiedle „Piaśtów”. W roku 1997 Rada Miasta zmieniła nazwę ulicy na aleję Jana Pawła II.

ni kostkou. Avšak díky rozvoji továren se v tomto období Kędzierzyn stával stále důležitějším a větším průmyslovým centrem. V Świerczewskiego ulici začala stavba obytných domů a veřejných budov. V roce 1962 byl zahájen provoz Domu Kultury „Chemik”, který vznikl za podpory Dusíkárny, bylo také otevřeno obchodní centrum „Chemik”, zatímco v dalších letech víceúčelová sportovní hala a krytý bazén. V 70. letech silnice byla rozšířena, vznikly chodníky. Vzniklo také sídliště „Piaśtów”, na kterém dnes žije 10 tisíc lidí. V roce 1997 městské zastupitelstvo změnilo název ulice na Třidu Jana Pavla II.

Aleja Jana Pawła II, dawna ulica Świerczewskiego, zdjęcie współczesne z kolekcji Bogusława Rogowskiego
Třída Jana Pavla II., dříve Świerczewského ulice, fotografie zachycující současný stav ze sbírky Bogusława Rogowského

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA
– PŘEROV

PRZĘSTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Pochód członków przerowskiego „Sokoła” na ulicy Wilsona

W drugiej połowie XIX w. w Czechach i na Morawach zaczęła się rozwijać patriotyczno-sportowa organizacja „Sokol”. Dnia 4 maja 1871 r. odbyło się w Přerowie założycielskie walne zgromadzenie z udziałem 30 członków. Niedługo potem, w 1876 r., w odpowiedzi na demonstracyjne przywitanie arcybiskupa Fürstenberga, przerowskie stowarzyszenie rozwiązano, jednak po dwóch latach znów wznowiło swą działalność. W roku 1897 członkowie stowarzyszenia wybudowali siedzibę na placu Na Marku, natomiast w 1936 r. zaczęli używać nowego budynku na prawym brzegu rzeki Bečvy. Członkowie „Sokoła” walczyli w szeregach Legionu Czechosłowackiego podczas I wojny światowej, przyczyniając się do powstania niepodległej Republiki Czechosłowackiej, natomiast po 1939 r. przyłączyli się do krajowego i zagranicznego ruchu oporu przeciwko nazistom. W czasie II wojny światowej 38 członków przerowskiego „Sokoła” straciło życie w wyniku egzekucji, pobytu w obozach koncentracyjnych lub w czasie powstania majowego (1945 r.). Największą liczbę członków osiągnął „Sokol” w Přerowie w 1947 r. – 2234 osób dorosłych, 1000 dzieci i młodzieży, w sumie 3234 osób. Po XI Wszechsokolskim Zjeździe w 1948 r. organizacja straciła swoją niezależność, zaś w 1952 r. została całkowicie zlikwidowana. Stowarzyszenie „Sokol” w Přerowie reaktywowano 7 marca 1990 r. Fotografia pokazuje pochód młodzieżowej sekcji „Sokoła” na ulicy Wilsona w 1920 r. Ulica ta (do 1918 r. pod nazwą Ferdinandská) była wówczas – i nadal jest – jedną z najważniejszych ulic handlowych w mieście. Fotografia pochodzi ze zbiorów Václava Baláta.

Průvod členů Sokola Přerov po Wilsonově ulici

V 2. polovině 19. století začala v Čechách a na Moravě rozvíjet svoji činnost národně orientovaná tělovýchovná organizace Sokol. V Přerově se konala 4. května 1871 ustavující valná hromada za účasti třiceti členů. Pro své demonstrativní vystupování při uvítání olomouckého arcibiskupa Fürstenberga v r. 1876 byla přerovská jednota rozpuštěna a činnost obnovila až o dva roky později. V roce 1897 si sokoli vystavěli vlastní sokolovnu na náměstí Na Marku, r. 1936 pak začali využívat novou budovu na pravém břehu Bečvy. Členové Sokola se podíleli v řadách československých legií v 1. světové válce na vzniku samostatné Československé republiky, po okupaci Německem v r. 1939 se zapojili do domácího i zahraničního odboje. Během 2. světové války bylo popraveno, umučeno v koncentračních táborech a padlo v květnovém povstání 38 členů Sokola Přerov. Koncem r. 1947 dosáhla přerovská jednota nejvyššího počtu členů ve své historii – 2234 dospělých, 1000 žactva a dorostu, celkem 3234 příslušníků. Po XI. všesokolském sletu v r. 1948 nezávislá činnost Sokola skončila a r. 1952 byla zastavena úplně. K obnově činnosti přerovského Sokola došlo 7. března 1990. Na snímku je zachycen průvod sokolského dorostu ve Wilsonově ulici r. 1920. Před r. 1918 se ulice jmenovala Ferdinandská a byla a stále je důležitou obchodní tepnou města. Fotografie pochází ze sbírky Václava Baláta.

Początki komunikacji w Přerovie

Dnia 20 sierpnia 1911 r. Theodor Dostál, dyrektor fabryki „Vulkánia” w Prostějovie złożył wniosek do morawskiego namiestnictwa o udzielenie koncesji na regularny drogowy transport osobowy na trasie Prostějov–Přerov–Bystrice pod Hostýnem przy użyciu omnibusu ważącego ok. 3000 kg, z silnikiem o mocy 20–32 koni mechanicznych. Omnibus mogący przewozić 10–18 osób miał być obsługiwany przez wykwalifikowanego kierowcę. Na zebraniu Komitetu Gminnego Miasta Přerova, dnia 28 stycznia 1911 r., podjęto decyzję o subskrypcji 5 sztuk akcji zwykłych, po 500 korun każda, dla Spółki Autobusowej Prostějov–Přerov. Do realizacji jednak nie doszło. W roku 1919 przeprowadzono ankietę dotyczącą autobusów i jeszcze tego samego roku członek Zgromadzenia Narodowego František Valoušek złożył wniosek o zorganizowanie automobilowego połączenia dwa razy dziennie pomiędzy miejscowościami Přerov a Bystrice pod Hostýnem. Dotychczasowe połączenie obsługiwane przez pocztę nie było wystarczające, ani pod względem przesyłek pocztowych, ani też przewozu osób. Pocztowe zaprzęgi były w tak złym stanie, że często pocztowy transport z Dřevohostic do Přerova po prostu się nie odbywał. Powodowało to opóźnienia w dostarczaniu pism urzędowych, handlowych i prywatnych o 24 godziny i więcej. Dopiero w 1920 r. kierownictwo Poczty i Telegrafu wprowadziło autobusowy przewóz osób na trasach Přerov–Bystrice pod Hostýnem oraz Přerov–Plumlov. Na zdjęciu z tego czasu widać dwa autobusy marki „Praga”, przy których stoją kierowcy i konduktorzy. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřígo Rosmusa.

Počátky dopravy v Přerově

Dne 20. srpna 1911 Theodor Dostál, ředitel továrny „Vulkánie” v Prostějově požádal moravské místodržitelství o udělení koncese pro periodickou dopravu osob po silnici na trati Prostějov–Přerov–Bystrice pod Hostýnem a zpět automobilovými omnibusy o váze asi 3000 kg, 20–32 koňských sil, které byly zařízeny na dopravu 10–18 osob. Řízení měl obstarávat způsobilý šofér. Na schůzi přerovského obecního výboru 28. ledna 1911 bylo rozhodnuto upsat 5 kusů kmenových podílů po 500 korunách Autobusové společnosti Prostějov–Přerov. K realizaci nedošlo. V roce 1919 proběhla autobusová anketa, v tomtéž roce navrhl člen Národního shromáždění Františka Valouška, aby bylo zřízeno automobilové spojení dvakrát denně mezi Přerovem a Bystřicí pod Hostýnem protože dosavadní poštovní spojení mezi Přerovem a Bystřicí pod Hostýnem nevyhovovalo ani dopravě poštovní ani osobní. Pro zubožený stav poštovních potahů se často stávalo, že poštovní doprava z Dřevohostic do Přerova se nekonala a tím se zpožďovalo dodání úředních, obchodních a soukromých dopisů až o 24 hodin i více. Teprve v r. 1920 začala být provozována autobusová doprava na trati Přerov–Bystrice pod Hostýnem a Přerov–Plumlov ředitelstvím pošt a telegrafů. Na snímku z té doby je vidět dva autobusy značky „Praga”, u nichž stojí řidiči a průvodčí. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

PRZĘSTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Ludzie przechodzący przez kładkę przy parku Michalov

W roku 1932 był zbudowany nowy betonowy mostek łączący Podvalí z parkiem Michalov, a 6 listopada oddano go do użytku. Na jego budowę Miejska Kasa Oszczędności przeznaczyła 300 000 koron. Niestety 8 maja 1945 r. został on uszkodzony przez wycofujące się wojska niemieckie. Już kilkanaście dni później – 24 maja – zaczęto stawiać tymczasową drewnianą kładkę dla pieszych na ruinach zniszczonego żelbetonowego mostku, projekt opracował inż. Bedřich Dlouhý we współpracy z Miejskim Urzędem Budowlanym. Kładkę oddano do użytku z początkiem lipca 1945 r. Miejskowy Komitet Narodowy w Přerowie 23 lutego 1946 r. złożył wniosek o rozpatrzenie i uchwalenie projektu rekonstrukcji żelbetonowego mostku przy parku Michalov. Na podstawie terenowej ekspertyzy, przeprowadzonej 15 listopada 1946 r., Ziemski Komitet Narodowy 5 lutego 1947 r. wydał decyzję o przekazaniu mostku do użytku. W roku 1995 przeprowadzono jego całościową rekonstrukcję, mostek nosi nazwę U Loděnice. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřího Rosmusa.

Lidé na lávce u parku Michalov

V r. 1932 byla postavena betonová lávka mezi Podvalím a parkem Michalov a 6. listopadu byla předána veřejnosti. Stavba byla financována z daru Městské spořitelny ve výši 300 000 Kč. Dne 8 května 1945 byla poškozena ustupující německou armádou. Dne 24. května 1945 se začala stavět prozatímní dřevěná lávka pro pěší u Michalova na troskách zřícené železobetonové lávky. Projekt vypracoval v součinnosti s městským stavebním úřadem ing. Bedřich Dlouhý, jako materiál byly použity vojenské zábrany. Do provozu byla lávka dána začátkem července 1945. Podáním z 23. února 1946 požádal Místní národní výbor v Přerově o vodoprávní projednání a schválení projektu na obnovení železobetonové lávky u Michalova, hotová stavba byla předána k užívání výnosem Zemského národního výboru 5. února 1947 na základě místního šetření dne 15. listopadu 1946. V roce 1995 byla provedena kompletní rekonstrukce, lávka nese název U Loděnice. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

Emil Zátopek w Přerowie

Emil Zátopek (1922–2000) to czeski lekkoatleta, czterokrotny mistrz olimpijski w biegach długodystansowych. Po raz pierwszy wystąpił na Igrzyskach Olimpijskich w Londynie w 1948 r., gdzie zdobył złoty medal w biegu na dystansie 10 km oraz srebrny na 5 km. W następnych Igrzyskach Olimpijskich (Helsinki, 1952 r.) zdobył 3 złote medale: w biegu na dystansie 5 km, 10 km oraz w maratonie. Sportową karierę zakończył w 1958 r. Na zdjęciu został uchwycony moment, w którym Emil Zátopek wychodzi z budynku Szkoły Podstawowej przy ulicy Želatovskiej, po spotkaniu z uczniami. Po prawej stronie widać właściciela fotografii – Jiřígo Rosmusa. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřígo Rosmusa.

Emil Zátopek v Přerově

Emil Zátopek (1922–2000) byl československý atlet, čtyřnásobný olympijský vítěz ve vytrvalostním běhu. Poprvé vstoupil na mezinárodní atletické závodiště na LOH v Londýně r. 1948, kde vyhrál běh na 10 km a na 5 km skončil druhý. Na LOH 1952 v Helsinkách vyhrál zlatou medaili v běhu na 5 km, 10 km a v maratonu. Svoji sportovní kariéru ukončil v r. 1958. Snímek ukazuje Emila Zátopka, jak vychází z budovy Základní devítileté školy, Želatovská ulice, kde byl na besedě s žáky. Vpravo majitel snímku Jiří Rosmus. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Pracownik Zakładów Chemicznych w Přerovie podczas drugiego śniadania

Zdjęcie powstało w 1977 r. w ramach naukowego projektu podczas studiów autora w Instytucie Fotografii Artystycznej przy Związku Czeskich Fotografów. Zdjęcie pochodzi z kolekcji Milana Janečka.

Pracovník přerovských chemických závodů při svačině

Fotografie vznikla v r. 1977 v rámci studijního projektu během autorova studia v Institutu výtvarné fotografie při Svazu českých fotografů. Fotografie pochází ze sbírky Milana Janečka.

Stražackie ćwiczenia

Na zdjęciu z ćwiczeń strażackich w 1957 r. widać Zdeňka Holca i Otakara Vágnera. Z tyłu wóz strażacki „Praga RN AS16”. Archiwum zdjęć Zdeněk Holec.

Hasičské cvičení

Na fotografii z hasičského cvičení v roce 1957 jsou hasiči Zdeněk Holec a Otakar Vágner. V pozadí hasičský vůz „Praga RN AS16”. Fotoarchiv Zdeněk Holec.

Zwycięska drużyna pożarnicza

Fotografia z 1959 r. przedstawia zwycięską drużynę w wojewódzkich zawodach pożarniczych. Pierwszy z lewej to Karel Holec, brat Zdeňka Holca i ojciec właścicielki zdjęcia, dalej stoją Jan Loduha, Rudolf Háze, Dobroslav Smékal, Jan Vypušťák, Jan Kaluža, Vybíral, Ladislav Orel i Jan Číž. Archiwum zdjęć Věra Burešová i Zdeněk Holec.

Vítězné družstvo hasičů

Na fotografii z r. 1959 je vítězné družstvo z krajského kola požárního sportu. První zleva je Karel Holec, bratr Zdeňka Holce a otec majitelky fotografie, dále následují Jan Loduha, Rudolf Háze, Dobroslav Smékal, Jan Vypušťák, Jan Kaluža, Vybíral, Ladislav Orel a Jan Číž. Fotoarchiv Věra Burešová a Zdeněk Holec.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Montáž rzeźby

Na placu obok parkingu przed centrum handlowym „Přerovanka” na ulicy Kratochvíla w 1982 r. umieszczono w fontannie rzeźbę pt. Sen. Jej autor – rzeźbiarz Bohumil Teplý – był przy tym obecny (mężczyzna w okularach). Zdjęcie pochodzi z kolekcji Jana Fajta.

Instalace sochy

Na prostranství vedle parkoviště před obchodním centrem „Přerovanka” v Kratochvílově ulici byla v r. 1982 instalována plastika s názvem Sen od sochaře Bohumila Teplého. Ten byl osobně přítomen (muž s brýlemi). Fotografie pochází ze sbírky Jana Fajta.

Žołnierze Armii Czerwonej na moście kolejowym

Podczas budowy linii kolejowej w 1838 r. wzniesiono drewniany most kolejowy. W roku 1851 zastąpiono go mostem żeliwnym o konstrukcji kratownicowej (szkieletowej), który został uszkodzony w 1866 r., kiedy to Přerov zajęły pruskie wojska. W roku 1880 wybudowano trzy ogromne, kamienne filary, na których umieszczono stalową, szkieletową konstrukcję. Dnia 7 maja 1945 r. wieczorem,

Niemcy wysadzili most w powietrze. Mimo to konstrukcję mostu, który niegdyś służył pierwszemu kolejowemu połączeniu z Olomúncem, można było wykorzystać podczas przejścia wojsk Armii Czerwonej. W tle widać budynek firmy Kazeto, którą założył Karel Zejda. W roku 1928 zakupił on część przerowskiej cukrowni, którą następnie zaadaptował na potrzeby zakładu produkującego walizki. W roku 1930 produkowano tu również części metalowe, głównie zamki, które dotychczas przywożono z zagranicy. Rok później rozpoczęto budowę dodatkowej powierzchni produkcyjnej z żelbetu, gdzie następnie wytwarzano fibrę wulkanizowaną oraz jej imitację. W fabryce pracowało 120 robotników. Dzienna produkcja wynosiła około 1500 walizek oraz 500 kg fibry wulkanizowanej. Po 1945 r. produkcję kontynuowano w upaństwowionym przedsiębiorstwie, natomiast po 1989 r. firmę przejął syn założyciela. Zdjęcie pochodzi z kolekcji Jana Faita.

Vojáci Rudé armády při přechodu přes železniční most

Při stavbě železnice r. 1838 byl postaven dřevěný železniční most, který byl r. 1851 nahrazen litinovým Nevillovy příhradové konstrukce. Ten byl poškozen při obsazení Přerova pruským vojskem r. 1866. V roce 1880 byly vybudovány tři mohutné kamenné pilíře, na něž byla uložena ocelová příhradová mostní konstrukce. Dne 7. května 1945 večer Němci most vyhodili do povětří. Mostní konstrukce pod první kolejí od Olomouce bylo ale možné využít pro přechod vojsk Rudé armády. V pozadí je vidět budova firmy Kazeto, kterou založil Karel Zejda. V roce 1928 zakoupil část přerovského cukrovaru, kterou adaptoval

a zařídil pro výrobu kufrů. V roce 1930 byly vyráběny již i kovové součástky, hlavně zamky, které byly dříve dováženy z ciziny. V roce 1931 bylo započato s přístavbou železobetonové budovy pro výrobu vulkanofibry a imitace. V závodě pracovalo 120 dělníků. Denní výroba byla až 1500 kufrů a 500 kg vulkanofibry. Výroba pokračovala ve znárodněném podniku i po r. 1945, syn zakladatele převzal firmu po roce 1989. Fotografie pochází ze sbírky Jana Faita.

PRZĘSTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Zawody pływackie na miejskim basenie

Koniec XIX w. był początkiem powstawania różnych dyscyplin sportowych, m.in. pływania. Pływano w rzece Bečvie, jednak dla większego komfortu już w 1900 r. zbudowano miejską pływalnię na prawym brzegu rzeki, obok młyna. Betonowy zbiornik wodny miał rozmiary 14 x 40 m, natomiast w najgłębszym miejscu, tam gdzie można było skakać z mostku, głębokość wynosiła 2,1 m. Z czasem wybudowano kabiny oraz plażę, na której można się było opalać. Na basenie organizowano zawody pływackie, o czym świadczy fotografia z lat 50. XX w. Z końcem lat 70. użytkowanie pływalni było ograniczane, istniał już wtedy nowoczesny kryty basen. W połowie lat 80. pływalnię zaczęto likwidować, dzisiaj na jej miejscu znajduje się park miejski. Fotografia pochodzi ze zbiorów Otakara Bujnocha.

Plavecké závody v městské plovárně

Konec 19. století byl ve znamení počátků různých sportovních odvětví. Patřilo k nim i plavání, k němuž příležitost poskytovala řeka Bečva. Pro větší pohodlí byla r. 1900 na pravém břehu Bečvy, vedle mlýna, vybudována městská plovárna. Betonová vodní nádrž měla rozměry 14 x 40 m a v nejhlubším místě, kam bylo možné skákat z můstku, měla hloubku 2,1 m. Postupně byly budovány kabiny a pláž ke slunění. V bazénu se pořádaly plavecké soutěže, o čemž svědčí snímek z 50. let 20. století. Koncem 70. let byl provoz na plovárně omezován, tehdy již existoval moderní krytý plavecký bazén. V polovině 80. let byla plovárna postupně odstraňována, dnes je na jejím místě parková úprava. Fotografie pochází ze sbírky Otakara Bujnocha.

Pracownicy Biblioteki Powiatowej w Přerowie przy układaniu drewna

Fotografię wykonano w roku 1978. Powiatowa Biblioteka miała jeszcze w tym czasie kotłownię na paliwa stałe, z tego powodu jeżdżono po drewno do tartaku w miejscowości Velký Újezd niedaleko Olomouci. Pracownicy biblioteki musieli sami drewno przywieźć, a następnie ułożyć w ogrodzie biblioteki. Na zdjęciu widoczny jest również František Gajdica ówczesny dyrektor Powiatowej Biblioteki v Přerovie. Fotografia pochodzi z kolekcji Jaroslavy Biolkovej.

Pracovníci Okresní knihovny v Přerově při skládání dřeva

Snímek byl pořízen v roce 1978. Okresní knihovna měla v té době ještě kotelnu na tuhá paliva a pro dřevo se jezdilo na pilu do Velkého Újezdu u Olomouce. Pracovníci knihovny si museli dřevo sami odvézt a poté i sami uložit na zahradu knihovny. Na fotografii je rovněž tehdejší ředitel Okresní knihovny v Přerově František Gajdica. Fotografie pochází ze sbírky Jaroslavy Biolkové.

PRZĘSTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Przerowski pustelník Julínek

Niedaleko przerowskiego szpitala tryskało źródło pływające w kierunku Kozłovic, w pobliżu którego postawiono kapliczkę, natomiast nad nią, na pagórku, wybudowano dużą kaplicę z drogą krzyżową. Tutaj, przy malej lub większej kaplicy, jeszcze w latach 20. ubiegłego wieku widywano mężczyznę w średnim wieku ubranego w coś, co przypominało wór, z laską; mężczyzna ten, klęcząc, gorąco się modlił, czasem śpiewał. Wyglądał zupełnie jak pustelnik z dawnych czasów. Podobno pochodził z Żelatovic, ale nie wiadomo, gdzie mieszkał. Powiadano, że kiedyś był dziewczyną, ale może to były tylko plotki. Chłopcy naśmiewali się czasem z niego, ale on nie zwracał na to uwagi, jedynie dorośli, przechodzący obok, upominali ich. Mówiono na niego „Julínek s putýnkú” (określenie gwarowe, znaczy mniej więcej tyle, co „Julek z wiadrem”). Zdjęcie pochodzi z kolekcji Jiřího Švece.

Přerovský poustevník Julínek

Pod přerovskou nemocnicí směrem ke Kozlovicím vyvěral pramen vody, u kterého byla postavena kaplička a na kopci nad ní velká kaple s křížovou cestou. Zde u malé či u větší kaple klekával ještě do 20. let muž středního věku s holí, oděný skoro jako do pytle a vroucně se modlil nebo zpíval. Hotový poustevník ze zaslých dob. Není známo, kde spával, ale byl prý rodem ze Želatovic. U kapliček se modlil po celé dny. Říkalo se, že byl původně děvčetem, ale možná to byly jen klepy. Kluci se mu někdy posmívali, on si toho však nevšímal. Dospělí je napomínali, když šli kolem. Říkalo se mu „Julínek s putýnkú”. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Švece.

Regulacja rzeki Bečvy

Rzeka Bečva często występowała z brzegów i wyrządzała w Přerovie duże szkody. Od końca XIX w. zastanawiano się nad jej uregulowaniem. Prace rozpoczęto w 1893 r. i w ciągu następnych 10 lat wykonywano czynności przygotowujące, które polegały na ukierunkowywaniu biegu rzeki oraz uporządkowaniu roślinności. Od roku 1904 jej koryto było poszerzane i zaczęto budować mury nadbrzeżne. Na zdjęciu widać jeden z etapów regulacji z końca pierwszej dekady XX w., przy moście kolejowym na lewym brzegu rzeki. Aby można było postawić betonowy mur obok cukrowni, musiano wypompowywać wodę z wykopów. Pompy zasilane były przez lokomobile. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřígo Rosmusa.

Regulace řeky Bečvy

Řeka Bečva velmi často působila Přerovanům při záplavách velké škody. Od konce 19. století se jednalo o její regulaci. S pracemi bylo započato r. 1893, dalších deset let probíhaly přípravné práce, během nichž byl usměrňován tok a probíhaly vegetační úpravy. Od r. 1904 již bylo koryto rozšiřováno a začalo se s výstavbou nábrežních zdí. Na snímku je vidět situace při regulaci na konci 1. desetiletí 20. století u železničního mostu na levém břehu. Aby mohla být betonová zeď pod cukrovareň postavena, musela se z výkopu odčerpávat voda. Čerpadla byla poháněna lokomobilou. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

PRZĘSTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– PŘEROV

Panorama miasta z widocznym mostem Tyrša, starym budynkiem „Sokoła” oraz zamkiem

Přerov jest często fotografowany z prawego brzegu rzeki Bečvy. Roztacza się stąd piękny widok na přerovský zámek na wzgórzu, poniżej widać stary budynek „Sokoła” z 1897 r. Przez rzekę wiedzie most, wzmiankowany w 1275 r. Obecny, żelbetonowy został zbudowany w latach 1903–1904 przez firmę budowlaną z Pragi należącą do inż. Karla Herzána i Ludvíka Uhlířa i był pierwszym mostem o takich parametrach w Austro-Węgrach. W roku 1932, gdy obchodzono rocznicę urodzin dr Miroslava Tyrša, założyciela stowarzyszenia „Sokół”, Rada Miasta zdecydowała o nadaniu jego imienia temu właśnie mostowi. Niestety został on uszkodzony w wyniku wybuchu pod koniec II wojny światowej i nigdy już nie odzyskał dawnej świetności. Na zdjęciu uchwycono moment natężonego ruchu na moście, związanego z odbywającą się właśnie w mieście Wystawą Środkowomorską (1936 r.). Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřího Rosmusa.

Panorama města s Tyršovým mostem, starou sokolovnou a zámekem

Přerov je velmi často zachycen z pravého břehu řeky Bečvy. Divák se naskytá krásný pohled na přerovský zámek na kopci, pod ním stála stará sokolovna, zbudovaná r. 1897. Přes řeku vede most, zmiňovaný již v r. 1275. V l. 1903–1904 byl postaven firmou Podnikatelství staveb, Ing. Karel Herzán a Ludvík Uhlíř, Praha, nový železobetonový most, některými svými parametry první svého druhu v Rakousku-Uhersku. Zastupitelstvo města rozhodlo v roce 1932, kdy se připomínalo výročí narození dr. Miroslava Tyrše, zakladatele Sokola, aby most nesl jeho jméno. Bohužel byl na konci 2. světové války poškozen výbuchem a ve své kráse již nebyl obnoven. Na snímku je zachycen čilý ruch, který na mostě vládl během Středomorské výstavy, která se v Přerově konala r. 1936. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

Ulica Velká Dlážka

Za rzeką Bečvą, na jej prawym brzegu, rozciąga się rozległe przedmieście zwane Dlážka, wzmiankowane w 1376 r. jako miasteczko. Dlážkę tworzyły 3 ulice: jedna główna i dwie boczne. Nazwa jest tak samo charakterystyczna dla Přerova jak baszta pałacu, nie znajdziecie ich w innych miastach Republiki Czeskiej. Profesor uniwersytetu, filolog, E. Smetánka zwykł witać przerowskich studentów filologii słowiańskiej nie jako krajan Jana Blahoslava [urodzony w Přerovie wybitny humanista, autor gramatyki, protestancki biskup z XVI w. – przyp. tłum.], ale jako obywatele miasta, które ma wielką Dlážkę. To starodawne słowo oznacza bruk i występuje w dziele „Labyrint...”

Komeňského. W gwarach, również już wymierających, oznacza podłogę. Nazwa pochodzi z czasów, gdy najwykleszy nawet bruk na ulicach był cenniejszy niż dziś najlepszej jakości asfalt.

Mniej więcej w połowie ulicy w latach 1914–1918 wybudowano tutaj, zaprojektowany przez architekta z Brna Antonína Blažka, trzypiętrowy budynek z kopułą, który służył jako klasztor Dominikanek. Prowadziły one dom starców oraz sierociniec, organizowały także kursy gotowania, szycia i gospodarstwa domowego. W roku 1924 otworzyły ponadto przedszkole i wprowadziły naukę języków obcych, malarstwa i muzyki. Po przymusowej likwidacji zakonu przez państwo w 1950 r. budynek wykorzystywano jako internat dla uczniów mających praktyki w przedsiębiorstwie Meopta, później natomiast, podczas budowy osiedla Velká Dlážka, został zburzony. Zdjęcie pochodzi ze zbiorów Václava Baláta.

Ulice Velká Dlážka

Za řekou Bečvou na pravém břehu se rozkládalo rozsáhlé předměstí zvané Dlážka a uváděné roku 1376 jako městečko.

Tvořila je jedna hlavní a dvěma vedlejší ulice. Název Dlážka je pro Přerov tak charakteristický jako zámecká bašta, marně byste je v jiných městech republiky hledali. Universitní profesor, filolog E. Smetánka vítal přerovské studenty slovanské filologie ne jako krajany Blahoslavovy, nýbrž jako občany města, které má Velkou Dlážku. Starobylé slovo znamenalo dlažbu, jak čteme v Komeňského Labyrintu. V nářečích, již také mizejících, znamená podlahu. Jméno pochází z doby, kdy nejprostší dlažba na ulicích byla mnohem vzácnější než dnes nejskvělejší asfalt.

Přibližně v polovině ulice byl v letech 1914–1918 podle plánů brněnského architekta Antonína Blažka postaven třípatrový dům sloužící jako klášter sester dominikánek (budova s kupolí), které zde měly starobinec a sirotčinec. Sestry vedly také kursy kuchařské, hospodyňské a švadlenské. Od roku 1924 měly i mateřskou školu a zavedly výuku cizích jazyků, malířství a hudby. Po násilném zrušení řádů státem roku 1950 sloužila budova jako internát pro učené podniky Meopta. V rámci výstavby sídliště Velká Dlážka byl zbořen. Fotografie pochází ze sbírky Václava Baláta.

PRZĘSTRZEN PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– PŘEROV

Przerowski zamek

Pierwotnie na wzniesieniu stał zamek, którego ówczesny kształt oraz dokładne miejsce nie są dziś znane. Dzisiejszy zamek w Přerowie powstał w wyniku różnych zmian architektonicznych. Jego pierwszym budowniczym był Vilém z Pernštejna. Ja jego czasów wzniesiono w zachodnim skrzydle zamku kaplicę, przylegającą do wieży, wówczas mieszkalnej. Kaplica ma sklepienie żebrowe ze średniowiecznym zwornikiem oraz rzeźbionym herbem rodu Pernštejnův. Elementy gotyckie można zauważyć także na dziedzińcu (zamurowany ostrołuk) oraz w suterenach południowo-wschodniej części zamku. Do następnej przebudowy doszło dopiero za Vratislava z Pernštejna w latach 70. XVI w. Przedłużono późnogotyckie południowo-wschodnie skrzydło w kierunku rynku – w ten sposób zamek zyskał kwadratowy układ i wewnętrzny dziedziniec. Do zamku, otoczonego z trzech stron suchą fosą, prowadził zwodzony most – jego belki zachowały się w piaskowcowym portalu wejściowym. Wtedy też podwyższono okrągłą wieżę o jedno piętro. Kolejne istotne zmiany architektoniczne przeprowadzono dopiero za Karla starszego z Žerotína w latach 1612–1615. Zarówno do samego zamku, jak i do wieży dobudowano wtedy kolejne piętro. W południowo-wschodniej części fosy obronnej wybudowano z cegły parterowe tajnie z czterodzielnym sklepieniem. Generalny remont zamku przeprowadzono w latach 1927–1930, po jego zakończeniu umieszczono tutaj zbiory muzealne. W latach 1999–2010 wykonano całościową rekonstrukcję zamku, w którym obecnie mieści się Muzeum Komeňského. Na zdjęciu widać zamek z lat 60. ubiegłego wieku. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jany Václavkové.

Přerovský zámek

Na vyvýšeném místě stál zeměpanský hrad, o jehož nejstarší podobě a přesném umístění nevíme nic bližšího. Přerovský zámek ve své dnešní podobě je výsledkem několika stavebních etap. Prvním stavebníkem byl Vilém z Pernštejna. V té době byla vybudována v západním křídle zámku kaple přiléhající k tehdy obytné věži. Kaple má žebrovou klenbu se středovým svorníkem a vytesaným znakem Pernštejnův. Gotické prvky můžeme vidět také v nádvoří zámku (zazděný lomený oblouk) a v prostorech suterénu jihovýchodní části zámku. K další přestavbě došlo teprve za Vratislava z Pernštejna v 70. letech 16. století. Pozděně gotické jihovýchodní křídlo zámku je prodlouženo směrem k náměstí a zámek dostává přibližně čtvercovou dispozici s vnitřním dvorem a s vnější suchým příkopem na třech stranách a s padacím mostem přes příkop. Kladky padacího mostu jsou zachovány v pískovcovém vstupním portálu. Také kruhová věž je zvýšena o jedno patro. Další významné stavební zásahy jsou prováděny až za Karla staršího ze Žerotína v letech 1612–1615. Budova i věž byla zvýšena o další patro. V jihovýchodní části zámceckého příkopu byly vystavěny přízemní cihlové konírny, zaklenuté ve čtyřech polích. Velké generální opravy proběhla v letech 1927–1930, po jejímž skončení zde nalezly umístění muzejní sbírky. V letech 1999–2010 proběhla památková obnova. Zámek je i v současnosti sídlem Muzea Komeňského. Snímek zachycuje stav v 60. letech 20. století. Fotografie pochází ze sbírky Jany Václavkové.

Brama wypadowa

Wokół pagórka, na którym znajduje się kompleks budynków wraz z pałacem oraz kaplicą św. Jerzego, w niektórych miejscach zachowały się jeszcze średniowieczne mury obronne. Do miasta można było się dostać przez dwie bramy z barbakanami. Główne mury obronne miały 15 półokrągłych, otwartych do wewnątrz baszt (zachowało się 11). Grubość murów wynosi około 200–240 cm, pierwotna wysokość zachowana została w pałacu, gdzie są również blanki na wysokości 10,5 m. Kolejnym elementem systemu obronnego była sucha fosa na zewnątrz murów oraz gliniany wał umocniony od strony fosy z kamiennym murkiem. W czasie wojennego zagrożenia mogła na niej stać drewniana palisada. W roku 1819 miasto znalazło się w trudnej sytuacji finansowej po odbudowaniu zniszczonego przez pożar ratusza na Rynku Górnym, dlatego też zdecydowało się za pozwoleniem guberni sprzedać obywatelom mieszkającym wokół Rynku Górnego przyległe parcele wraz z fosą, którą zasypano, wyrównując różnice w ukształtowaniu terenu poszerzonych w ten sposób działek. Uzyskane kamienie używano do budowy drogi, zwłaszcza gdy po pożarze w 1830 r. zostało zburzone okazałe przedbramie. Po katastrofalnym pożarze w 1868 r. zburzono również bramy właściwe. Na zdjęciu z 40. lat XX w. widać bramę wypadową (sekretne wyjście) prowadzącą w kierunku Bečvy. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřího Rosmusa.

Výpadová fortna

Kolem kopce, na němž se nachází dochovaný soubor domů spolu se zámekem a kaplí sv. Jiří, se na některých místech dochovaly středověké hradby. Město se uzavíralo dvěma branami s barbakány. Hlavní hradební zeď byla zpevněna patnácti půlkruhovými, dovnitř otevřenými baštami (dochováno 11). Mocnost hlavní zdi je zhruba 200–240 cm, původní výška se dochovala u zámku, kde je rovněž původní cimbuří se stínkami ve výšce 10,5 m. Součástí opevnění byl dále suchý příkop vně hradby a hliněný val zpevněný směrem od příkopu kamennou stěnou. Na jeho vrcholu mohla být v případě válečného nebezpečí dřevěná palisáda. V roce 1819 bylo město nuceno vyřešit obtížnou finanční situaci po opravě vyhořelé radnice na Horním náměstí tím, že se svolením gubernia prodalo občanům usedlým kolem Horního náměstí přilehlé parcely spolu s příkopem. Ten byl zasypan, vyrovnána rozdílná úroveň pozemků, které tím byly rozšířeny. Získaný kámen byl použit k dláždění komunikací či k jejich výstavbě, zvláště když po požáru v r. 1830 byla stržena ona mohutná předbrání. Po dalším katastrofálním požáru v r. 1868 byly strženy i vlastní brány. Na snímku ze 40. let 20. století je výpadová fortna vedoucí směrem k Bečvě. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA – PŘEROV

Kaplica św. Jerzego

Z placu Žerotína prowadziła uliczka w kierunku Rynku Górnego. Po lewej stronie widoczny jest parterowy dom Františka Vobořila nr 211, na tymże miejscu fabrykant Karel Přikryl wybudował w 1927 r. willę, która do dziś służy jako siedziba biblioteki. W tle widać kaplicę św. Jerzego. Zdjęcie pochodzi ze zbiorów Jiřígo Šveca

Kaple sv. Jiří

Ze Žerotínova náměstí se uličkou chodilo na Horní náměstí, vlevo ještě přízemní dům Františka Vobořila čp. 211, na jehož místě si postavil továrník Karel Přikryl v r. 1927 vilu, která dnes slouží jako sídlo knihovny. V pozadí kaple sv. Jiří. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Švece.

Budynek stowarzyszenia „Sokół”

Dnia 13 września 1936 r. oddano do użytku nowy budynek stowarzyszenia „Sokół”. Powstał on na podstawie projektu architekta Karla Caivasa, po poddaniu go radykalnym zmianom miejscowych autorów Stanislava Andrlíka oraz Vladimíra Chrousta w 1935 r. Na zdjęciu widać uroczyste udekorowany budynek z okazji Okręgowego Zlotu Sokoła, który odbył się 30 czerwca 1946 r. Fotografia pochodzi ze zbiorów Jiřígo Rosmusa.

Sokolovna

Podle plánů architekta Karla Caivase, které byly v r. 1935 radikálně přepracovány místními architekty Stanislavem Andrlíkem a Vladimírem Chroustem, byla postavena na pravém břehu Bečvy budova nové sokolovny. Dne 13. září 1936 byla zprovozněna. Na snímku je budova slavnostně vyzdobená u příležitosti sokolského župního sletu 30. června 1946. Fotografie pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

Wystawa Środkowomorawska – wieża spadochronowa

Latem 1936 r. zorganizowano w Přerowie Wystawę Środkomorawską. Park rozrywki znajdował się tuż za głównym miejscem wystawowym, obok ogrodu botanicznego, na obszarze 30 000 m². Oprócz restauracji, winiarni i mnóstwa atrakcji dla dzieci i dorosłych, na środku boiska stała główna atrakcja wystawy – przeznaczona dla osób powyżej 16. roku życia – wieża spadochronowa, która służyła jednocześnie jako widokowa. Miała wysokość 31 m i była pierwszym tego typu obiektem w środkowej Europie. W ciągu ośmiu tygodni skorzystało z niej około 600 osób. Zdjęcie pochodzi z kolekcji Jarmily Tiefenbachovej.

Středomoravská výstava – padávková věž

V letních měsících roku 1936 byla v Přerově uspořádána Středomoravská výstava. Zábavní park se rozkládal za hlavním výstavištěm vedle botanické zahrady na ploše 30 000 m². Kromě restaurací, vináren a celé řady atrakcí pro děti i dospělé stála uprostřed hřiště hlavní výstavní atrakce – pro návštěvníky od 16 let – padávková věž, která zároveň sloužila jako rozhledna. Věž vysoká 31 m byla první svého druhu ve střední Evropě, využilo ji během osmi týdnů na 600 zájemců. Fotografie pochází ze sbírky Jarmily Tiefenbachové.

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– PŘEROV

Ozdoba osiedla Interbrigadistů

Ulica utworzona przez nowo wybudowane domy na osiedlu Šířava otrzymała 1 kwietnia 1966 r. nazwę ulica Interbrigadistů (czyli ulica Brygad Międzynarodowych). Na wolnym terenie umieszczono stary czechosłowacki samolot wojskowy jako miejsce zabaw dla dzieci oraz pamiątka po istniejącym lotnisku wojskowym. Już w 1936 r. Ministerstwo Obrony Narodowej podjęło decyzję o wybudowaniu lotniska wojskowego pod Přerovem. W latach 1949–1952 wybudowano tam betonowe pasy do startów i lądowań. Na lotnisku funkcjonowało kolejno kilka formacji lotniczych, jako ostatnia działała tam 23. baza dla helikopterów. Samolot na osiedlu nie ostał się zbyt długo intensywnie eksploatowany, a częściowo także okradziony, eksponat wkrótce nie nadawał się do użytku i musiano go usunąć. Na jego miejscu powstał plac zabaw dla dzieci. Fotografia z lat 70. XX w. pochodzi ze zbiorów Jiřího Rosmusa.

Výzdoba sídliště Interbrigadistů

Ulice tvořená nově vystavěnými domy na sídlišti Šířava dostala 1. dubna 1966 pojmenování ulice Interbrigadistů. Na volné ploše byl pro zábavu dětí instalován vysloužilý letoun československé armády jako připomínka existence vojenského letiště. Již v r. 1936 se Ministerstvo národní obrany rozhodlo vybudovat u Přerova vojenské letiště. V letech 1949–1952 byly zřízeny betonové vzletové a přistávací dráhy. Vystřídala se zde celá řada leteckých útvarů, naposledy 23. vrtulníková základna. Letadlo na sídlišti vydrželo jen do té doby, než je nenechavé ruce a vytrvalé užívání učinily nepoužitelným a na jeho místě vzniklo dětské hřiště. Fotografie ze 70. let 20. století pochází ze sbírky Jiřího Rosmuse.

Widok z sali żałobnej na stadion zimowy

W roku 1988 oddano do użytku nową salę żałobną na cmentarzu miejskim. Na zdjęciu widać budowę oraz widok na stadion zimowy, który oddano do użytku 25 listopada 1971 r. Fotografia pochodzi z kolekcji Jana Fajta.

Pohled ze smuteční síně na zimní stadion

V roce 1988 byla zprovozněna nová smuteční obřadní síň na městském hřbitově. Na snímku je zachyceno staveniště a průhled na Zimní stadión, který byl dán do provozu 25. listopadu 1971. Fotografie pochází ze sbírky Jana Fajta.

PRZĘSTRZEŃ PUBLICZNA. LUDZIE I MIEJSCA / VEŘEJNÉ PROSTRANSTVÍ. LIDÉ A MÍSTA

– PŘEROV

Basen osadový w fabryce chemicznej

Dla dalszego rozwoju miasta pod koniec XIX w. duże znaczenie miało założenie Pierwszej Morawskiej Rolniczej Akcyjnej Fabryki Skoncentrowanych Nawozów i Materiałów Chemicznych w Přerovie w 1896 r., od 1934 r. zmieniono nazwę na Zakłady Chemii Rolniczej w Přerovie SA dziś funkcjonujące pod nazwą PRECHEZA a.s. jako producent nieorganicznych produktów chemicznych.

Na zdjęciu z 1. połowy lat 80. XX w. widoczne jest namulisko i wypompowywanie nagromadzonej wody pompą FLYGT. Pompa umieszczona była na tratwie, która wraz z pompą odebrała się od brzegu i na tyle, na ile pozwolił na to kabel elektryczny, zniknęła bezpowrotnie w wodnych głębinach. Wówczas pływano po powierzchni wody motorówką, czego dowodem są kładki na pomostach – chodzono po nich podczas obsługi tratwy. Od czasu, kiedy pompa zerwała się, nie stosuje się już tej metody. Dziś na tych terenach rośnie trawa, posadzono również drzewa. Zdjęcie pochodzi ze zbiorów Jana Fajta.

Odkalovací pole chemické továrny

Pro další rozvoj města na konci 19. století mělo velký význam založení První moravské rolnické akciové továrny na soustředěná hnojiva a lučebniny v Přerově v r. 1896 (od r. 1934 Rolnické lučební závody v Přerově a.s.), dnes firmy PRECHEZA a.s., která se specializuje na výrobu anorganických chemických produktů.

Na fotografii z 1. poloviny 80. let 20. století je náplav kalovodem a odčerpávání odsazené vody čerpadlem FLYGT. Čerpadlo bylo umístěno na voru, který se utrhł i s čerpadlem od břehu a pokud mu stačil elektrický přírodní kabel, tak se vor i s čerpadlem zavrtal nenávratně do hlubin vodní plochy. Tehdy se po hladině jezdilo motorovým člunem. Lávky, které jsou na plovácích, jsou toho dokladem. Po nich se chodilo k obsluze voru. Od doby, kdy se čerpadlo utrhlo, tak se naplávání kalovodem nepoužívá. Dnes je tento prostor zatravěn a jsou zde i nasazené stromky. Fotografie pochází ze sbírky Jana Fajta.

ANNA BERES, Dwa miasta — okiem flâneura / Dva města — očima flâneura

Dwa miasta – okiem flâneura

Zaproponowano mi spacer po dwóch miastach, po Kędzierzynie-Koźlu i Prerowie. Spacer nietypowy, w roli flâneura. Flâneur to postać, która narodziła się w życiu społecznym dziewiętnastowiecznej Francji i szybko zagościła na kartach literatury. Posiadający sporo wolnego czasu mężczyźni w trakcie bezcelowych spacerów po europejskich miastach odkrywali je ciągle na nowo. Być flâneurem oznacza przystępować do spacerowania bez żadnej wcześniejszej wiedzy i bez założeń oraz pozorów nie bez celu, nie spieszyć się, być otwartym na nowe doświadczenia, obserwować, a jednocześnie – na tyle na ile to możliwe – być samemu niewidocznym. Być flâneurem oznacza również raczej włóczyć się niż zwiedzać, patrzeć na uliczny spektakl, ale niekoniecznie wchodzić do zabytkowych budynków, iść tam, gdzie poniosą spacerującego oczy, uszy i nogi, a nie mapa, przewodnik, wytyczona czy zaplanowana trasa. Taki spacer jest możliwy tylko w przestrzeni miasta, co przyzna każdy, kto kiedykolwiek przechadzał się po wsi. Miejskie wędrowanie to jednocześnie czytanie i pisanie miasta. Te dwie przeciwstawne czynności są powiązane, bowiem poprzez aktywne czytanie jesteśmy nie tylko odbiorcami, ale nadajemy miastu własny sens, piszemy je dla siebie. W takim kontekście flâneur nie jest zwykłym spacerowiczem – brak wiedzy i wcześniej-

Dva města – očima flâneura

Měla jsem jedinečnou možnost projít se dvěma městy: Kędzierzynem-Koźli a Prerovem. Nebyla to však typická procházka, protože jsem se na tu krátkou dobu měla stát flâneurem. Flâneur je postava, která se narodila v 19. století ve Francii a byla příznačná pro tehdejší společenský velkoměstský život. Brzy se také stala důležitou postavou v literatuře. Muži, kteří měli moc volného času, procházeli se po evropských městech bez cíle, a díky tomu je objevovali pořád nanovo. Být flâneurem znamená procházet se, aniž by se předtím k tomu připravovalo a určovalo nějaké předpoklady, procházet se údajně bez cíle, nemít náspěch, být otevřený novým zkušenostem, pozorovat, a zároveň – nakolik je to možné – sám být neviditelný. Být flâneurem znamená také spíše se toulat než navštěvovat památky, radši se dívat na pouliční podívanou, než vcházet dovnitř památkových budov, jít, kam nás vedou oči, uši a nohy, nikoliv mapa, průvodce nebo předem určena a naplánovaná trasa. Taková procházka je možná pouze v městském prostoru, což je známo každému, kdo se aspoň jednou procházel po vesnici. Putování městem znamená současné čtení a psaní města. Tyto dvě protikladné činnosti se navzájem propojují, protože díky aktivnímu čtení jsme nejen příjemci, ale dáváme městu náš vlastní smysl, píšeme jej pro sebe. V takovém kontextu flâneur není obyčejný

szych założeń działa na jego korzyść, ponieważ pozwala mu osiągnąć „świeżość spojrzenia”. Brak wiedzy udało mi się osiągnąć zarówno poprzez powstrzymanie się od poszukiwania informacji o obu miastach przed ich odwiedzeniem, jak i dlatego, że wcześniej nie spacerowałam po żadnym z nich.

* * *

Kędzierzyn Koźle – miasto możliwości

Do Kędzierzyna-Koźla wybrałam się samochodem w sierpniowe czwartkowe przedpołudnie. Droga z Opola prowadziła bez przeszkód do rogatek miasta. Na wysokości wjazdu do miasta zwróciły moją uwagę liczne kominy na horyzoncie. Na obrzeżach miejscowości zabudowa sprawia wrażenie rozproszonej, następnie w zasięgu wzroku pojawiają się kolorowe niskie bloki mieszkalne. Znaczna część użytkowników miasta porusza się na rowerach – nie zawsze samotnie, często z małymi dziećmi podróżującymi w specjalnych siedziskach. W naturalny sposób droga doprowadziła mnie do ul. Piastowskiej, gdzie postanowiłam się zatrzymać. Uznałam, że dotarłam do centrum miasta, ze względu na zwartą zabudowę kamienic i dość duży ruch. Odnowione budynki z czerwonej cegły, stylowe latarnie nawiązujące formą do przeszłości wraz z zawieszonymi na nich koszami kwiatów – to wywołało u mnie wrażenie gościnności, uporządkowania, elegancji. Postanowiłam pójść w kierunku przeciwnym do tego, skąd przyjechałam. Po drodze na jednej z ka-

chodec – skutečnost, že mu chybějí informace a předpoklady, dává mu tu výhodu, že se může dívat na všechno nepředpojatým a nezatíženým pohledem. V mém případě jsem tento stav nepředpojatosti získala díky tomu, že jsem před návštěvou obou měst nehledala informace o nich, ale také díky skutečnosti, že jsem se dříve nikdy po žádném z nich neprocházela.

* * *

Kędzierzyn Koźle – město mnoha možností

Do Kędzierzyna-Koźle jsem vyrazila autem v srpnové čtvrté odpoledne. Cesta z Opole mě vedla bez problémů až k hranici města. Při vjezdu mou pozornost upoutaly četné komíny na obzoru. Zástavba na okraji města působí dojmem rozptýlenosti, pak se v dohledu objeví barevné a malé paneláky. Poměrně velká část místních obyvatel se po městě pohybuje na kole – občas i s malými dětmi, které sedí ve zvláštních sedačkách. Cesta mě přirozeně vedla k Piastowské ulici, kde jsem se rozhodla zastavit. Kvůli sevřené zástavbě a poměrně hustému provozu jsem totiž myslela, že jsem dorazila do centra města. Obnovená stavení z červených cihel, stylové osvětlení, svým tvarem navazující na minulost, a květiny v závěsných koších na lampách podél hlavní ulice – toto všechno na mne zapůsobilo dojmem pohostinnosti, pořádku, elegance. Rozhodla jsem se jít opačným směrem než ze kterého jsem přijela. Cestou jsem na jednom z činžovních domů na křižovatce dvou ulic spatřila malou pamětní desku, připomínající povodeň z roku 1997 a umístěnou téměř na úrovni očí.

mienic na skrzyżowaniu ulic zauważyłam umieszczoną prawie na wysokości oczu małą tabliczkę upamiętniającą powódź 1997 r.

Mijając dom chleba oraz dwa azjatyckie bary szybkiej obsługi dotarłam do ruin zamku przy ul. Pamięci Sybiraków. Okazało się, że ten punkt jest jednym z przystanków na trasie City Walk – miejskiej trasy turystycznej, której przejście umożliwiła zapoznanie się z historią miasta, zapisaną w czterech językach na tabliczkach umieszczonych w istotnych punktach jego przestrzeni. Zastanawiając się, którą ulicą podążyc, mój wzrok zahaczył o wieżę kościoła górującego nad miastem. Na szczycie bocznej ściany dzwonnicy zobaczyłam po raz pierwszy tego dnia herb Kędzierzyna-Koźla – trzy czarne głowy kozłów – oraz sąsiadujący z nim herb województwa opolskiego. Następnie, skierowałam się w ul. Targową, która – jak sądziłam – doprowadzi mnie do rynku. Podobnie jak wcześniejsza, ulica ta sprawiała wrażenie dość pustej, a nieliczni przechodnie – główne osoby starsze, samot-

Pamiątkowa tabliczka*
Pamětní deska*

Cesta mě vedla poblíž pekařství a dvou asijských bister, až jsem se našla u zříceniny zámku v ulici Paměti Sybiraków. Ukázalo se, že toto místo je jednou z mnoha

památek na trase City Walk. Procházka touto městskou turistickou trasou umožňuje poznat dějiny města. Informace o historických budovách a událostech, napsané ve čtyřech jazycích, se nacházejí na tabulích umístěných v důležitých místech městského prostoru. Když jsem uvažovala, kterou cestou jít dál, najednou jsem se podívala na kostelní věž tyčící se nad městem. Na vrcholu boční stěny zvonice jsem poprvé tohoto dne spatřila městský znak Kęd-

zierzyna-Koźle – tři černé kozlí hlavy – a hned vedle něho znak opolského vojvodství. Následně jsem zamířila k Targowé ulici, která – jak jsem se domnívala – mně povede na hlavní náměstí. Stejně jako předchozí, i tato ulice působila dojem poměrně prázdné, a kolemjdoucí, jichž nebylo hodně – především starší lidé, osamocené osoby

* Wszystkie zdjęcia zostały zrobione przez autorkę prezentowanego tekstu.

* Všechny fotografie byly udělány autorkou tohoto textu.

ne lub z dziećmi – poruszali się nieśpieszenie. Mój wzrok przyciągnęła zwarta zabudowa. Dość podobne do siebie, a niekiedy bliźniacze, budynki wyglądały na niedawno odnowione, a rytmiczne ułożenie okien i drzwi wejściowych sprawiało wrażenie ładu i – przez swą niewielką wysokość – przyjazności.

Przy ulicy, zgodnie z jej nazwą, znajduje się mały bazar, gdzie w południe było niewielu kupujących, a sprzedawcy leniwie rozmawiali ze sobą, wygrzewając się w sierpniowym słońcu. Po zapoznaniu się z ofertą, na którą składały się artykuły wyposażenia domu, owoce, warzywa i kwiaty oraz bielizna i odzież, postanowiłam skierować się w stronę ocienionego zaułku, w którym natrafiłam na siedzibę Domu Dziecka. Estetyczny, odnowiony budynek wraz z tablicą pamiątkową ilustruje pamięć przeszłości będącą udziałem osób tworzących to miejsce. Przeciwna strona tej ulicy ukazuje „drugą twarz” Kędzierzyna-Koźła. Na spacerowiczu robi takie wrażenie, jakby opuścił widownię i skierował się za kulisy, jakby „podglądnął” część miasta, która nie jest przeznaczona dla jego oczu.

Ulica Targowa
Targowa ulice

nebo lidé s dětmi – se pohybovali bez spěchu. Můj zrak upoutala sevřená zástavba. Budovy, které byly k sobě dosti podobné, občas i k nerozeznání, vypadaly jako by byly nedávno obnoveny, a díky tomu, že nebyly příliš velké a měly pravidelně uspořádána okna a hlavní vchody, se navíc zdály být přátelské.

V ulici, jejíž název patrně odpovídá jejímu zaměření, se nachází malé tržiště, kde však v poledne nebylo moc zákazníků, a prodáváci se lenošsky bavili a vyhřívali v srpnovém slunci. Když jsem se už seznámila s nabídkou sortimentu, která obsahovala široké spektrum zboží jako domácí potřeby, ovoce, zelenina, květiny, spodní prádlo a oděv, rozhodla jsem se pokračovat ve své procházce směrem ke stinné uličce, ve které jsem narazila na Dětský domov. Estetická, obnovená budova, na jejíž zdi visí pamětní deska, je ilustrací paměti minulosti, na níž se podíleli lidé, kteří toto místo tvořili. Protilehlá strana této ulice ukazuje „druhou tvář” Kędzierzyna-Koźle. Na chodci toto místo dělá takový dojem, jako by najednou opustil hlediště a našel se v zákulisí; jako by se „potají

Ruiny jednorodzinnego budynku z osuwającym się dachem, susząca się bielizna rozwieszona na sznurach, samotny pies, który przebiegł przez ulicę oraz komórki wykorzystywane jako składziki przez okolicznych mieszkańców.

Ta okolica przenosi widza w stronę wiejskich korzeni miasta, w oswojoną, nieco chaotyczną, a jednocześnie nieudawaną przestrzeń pełną śladów codziennych aktywności: prania, gromadzenia i pozbywania się dóbr, opuszczenia. Kolejno skierowałam się na ul. Czechowa, która prowadzi do dworca autobusowego. Przedpołudniowa pora wpłynęła zapewne na to, że oczekujących było niewielu. Po przeciwnej stronie placu znajdowały się dwa bary. Przy rozstawionych na zewnątrz stolikach, korzystając z cienia rzucanego przez ogrodowe parasole, starsi mężczyźni popijali piwo i obserwowali życie miasta. Odniosłam wrażenie, jakbym, pomimo małej liczby osób w tej przestrzeni, była niewidoczna. Intuicyjnie skierowałam się na ulicę prowadzącą do rynku. Tam, w witrynie sklepu spożywczego, już po raz drugi tego dnia, zauważyłam reklamę regionalnych produktów: kołocza śląskiego, oraz pochodzących z sąsiednich terenów pieczywa

Ślady codziennych aktywności
Stopy každodenních běžných činností

díval” na tu část města, která není určena pro jeho oči. Trosky rodinného domu se zničenou střechou, prádlo, které se suší na šnůrách na slunci, osamocený pes, který proběhl ulicí a kůlny, sloužící místním obyvatelům k uskladnění různých předmětů.

Toto okolí přenáší diváka k oblasti, která má vesnické kořeny; do místa, jež je sice známé a blízké, ale zároveň trochu chaotické. Je to také nepředstíraný prostor plný stop běžných,

každodenních činností: praní, hromadění a zbavování se věcí, opuštění. Pak jsem zamířila do ulice Czechova, která vede na autobusové nádraží. Pravděpodobně kvůli tomu, že to bylo teprve dopoledne, cestujících moc nebylo. Naproti nádraží se nacházely dvě hospůdky. Venku u stolků, pod zahradními slunečníky, využívali stíněného posezení starší muži, kteří zde seděli, pili pivo a dívali se na život kolem nich. Měla jsem pocit, jako bych – i když nebylo tady moc lidí – byla neviditelná. Intuice mě nutila jít ulicí, která vedla k hlavnímu náměstí, kde jsem ve výloze prodejny potravin již počtvrté tohoto dne spatřila reklamu regionálních výrobků: slezského koláče, ale také

i warzyw. Przekaz reklamowy podkreślający śląską tożsamość nie pozwala widzowi miasta zapomnieć, w jakiej części kraju się znajduje. Moim ostatnim przystankiem w tej części miasta był rynek. Płyta głównego placu miasta potęguje wrażenie spokoju i pewnej senności, jest prawie pusta. Na dolnych kondygnacjach budynków znajdują się małe sklepiki, w których nieliczni okoliczni mieszkańcy robią codzienne zakupy. Nie znalazłam tutaj ekskluzywnych towarów, drogiej restauracji czy siedziby miejskich władz. Rynek jest za to przestrzenią w pełni włączającą mieszkańców. Drewniane ławki, eklektyczna zabudowa, małe skwerki – wszystko to sprawia wrażenie miejsca codziennego, pozbawionego nadmiernej elegancji czy wytworności. Uwagę, z racji wielkości i białej fasady, a także tablic informujących o realizowanych projektach, przykuwa budynek Miejskiej Biblioteki Publicznej. Elementem ogniskującym wzrok na głównej płycie jest współcześnie wykonany zegar słoneczny, który w nienarzucający się sposób stara się przekonać użytkownika przestrzeni, że znalazł się w miejscu szczególnym.

Miałam okazję pospacerować również bulwarem nazwanym Promenadą Księdza Rutyny wzdłuż kanału Odry i zabytkowej śluzy Koźle. Tutaj także spotkałam niewiele osób, co sprzyjało kontemplacji szeroko rozpostartej rzeki, wypielegnowanych terenów zielonych oraz usytuowanych po przeciwnej stronie ulicy estetycznych dziewiętnastowiecznych kamienic. Domyśliłam się, że most, przez który przed chwilą przechodziłam, doprowadzi mnie do drugiej części miasta – do Kędzierzyna, tam też się skierowałam.

pečiva a zeleniny, které pocházejí ze sousedních oblastí. Reklamní sdělení, jež zdůrazňuje slezskou identitu, nedovoluje tomu, kdo se na město dívá, zapomenout na to, v které části země se v tomto okamžiku nachází. Mou poslední zastávkou bylo v této části města hlavní náměstí, jež se zdá klidné, ospalé a je téměř prázdné. V přízemí mnoha domů jsou malé obchůdky, kde žijící zde lidé dělají své běžné, každodenní nákupy. Nenašla jsem tady luxusní zboží, drahé restaurace nebo sídlo městských vládních orgánů. Namísto toho je hlavní náměstí prostorem, který je pro místní obyvatele důležitý a plní roli centra. Dřevěné lavice, eklektická zástavba, malá zelená náměstíčka – toto všechno působí, že je náměstí místem všedním, které je zbaveno přílišné elegancie. Díky své velikosti, bílé fasádě a tabulím, které informují o realizovaných projektech, pozornost diváka upoutává budova Městské knihovny. Dalším prvkem na hlavním náměstí, který vyvolává návštěvníkův zájem, jsou současné sluneční hodiny, jež se jemným způsobem snaží se uživatele prostoru přesvědčit, že se našel v místě, které je nějakým způsobem zvláštní.

Měla jsem také možnost jít bulvárem, nesoucím název Promenáda kněze Rutyny podél Odry a památkového zdymadla Koźle. I tady jsem nepotkala moc lidí, což napomáhalo kontemplování široké řeky, přírody a estetických činžovních domů z 19. stol. na druhé straně ulice. Domnívala jsem se, že most, kterým jsem před chvílí šla, mne zavede do druhé části města, tedy do Kędzierzyna, a proto jsem zamířila tímto směrem.

Zaparkowałam samochód w jednej z bocznych uliczek i odbyłam spacer wzdłuż alei Jana Pawła II. Ta część miasta zrobiła na mnie wrażenie nieco bardziej ruchliwej niż poprzednia. Eklektyczna zabudowa bocznych uliczek, w których można znaleźć zarówno bloki, jak i stare kamieniczki, ilustruje historię miasta. Jeden z pierwszych szyldów, jaki zobaczyłam, wskazywał na lokalizację Wspólnoty Zielonoświątkowców, a nieco dalej w bocznej uliczce natknęłam się na wiekową świątynię – filię parafii ewangelicko-augsburskiej w Zabrzcu, która służy także jako miejsce liturgii prawosławnej, co było dla mnie nieco zaskakujące. Wracając na aleję Jana Pawła II moim oczom ukazał się estetyczny i uporządkowany park miejski, który wyglądał na bardzo popularne miejsce odpoczynku dla mieszkańców w różnym wieku: od malutkich dzieci bawiących się w części dla nich przeznaczonej, poprzez młodzież i osoby starsze czytające i rozmawiające na ławkach w cieniu drzew.

Idąc nadal tą samą ulicą, natknęłam się na wystawę zdjęć, która obrazowała różne wydarzenia mające w ostatnim czasie miejsce w Kędzierzynie-Koźlu oraz okolicach. Jakość fotografii oraz zróżnicowanie prezentowanych treści może pozytywnie zaskoczyć widza i skłonić go do po-

Tereny rekreacyjne
Rekreační areál

Zaparkovala jsem v jedné z vedlejších uliček a šla jsem na procházku podél Třídy Jana Pavla II. Měla jsem pocit, že je tato část města trochu rušnější než první, kterou jsem tohoto dne již navštívila. Eklektická zástavba v bočních uličkách, kde se nacházejí jak paneláky, tak staré činžovní

domy, je ilustrací města. Jeden z prvních vývěsních štítů, který jsem spatřila po vjezdu do Kędzierzyna, ukazoval na umístění Letničního hnutí, zatímco trochu dále, v postranní uličce, jsem narazila na starý filiální kostel evangelické církve augsburského vyznání v Zabrzci, který – což mě překvapilo – slouží také jako místo, kde se konají pravoslavné bohoslužby. Když jsem se vrátila ke Třídě Jana Pavla II., ocitla jsem se v blízkosti estetického a uspořádaného městského parku, jenž se zdál být populárním místem pro odpočinek

pro lidi v různém věku: počínaje malinkými dětmi, které si mohou hrát na místě k tomu určeném, konče mládeží a staršími lidmi, jež čtou a baví se na lavicích ve stínu stromů.

Když jsem pokračovala pěšky po této ulici, narazila jsem na výstavu fotografií, které zachycovaly různé události, jež se v poslední době konaly v Kędzierzyně-Koźli a v okolí. Kvalita těchto snímků a pestrost prezentovaného obsahu může diváka pozitivně překvapit a přimět ho

wrotu w te strony. Następne tereny rekreacyjne, jakie napotkałam w czasie spaceru, to zespół hal sportowych, basen i kolejne zielone enklawy. Jak mogłam się domyślać, zapewne korzystają z nich w szczególności mieszkańcy osie-

dla, które rozpościera się w niedalekiej odległości. Spacerując po tej części miasta trudno nie zdać sobie sprawy, że jest ono siedzibą Zakładów Azotowych Kędzierzyn. Wskazuje na to zarówno nazwa Domu Kultury „Chemik”, jak i liczne kierunkowskazy z napisem ZAK na głównej i bocznych arteriach. Wycieczkę po Kędzierzynie-Koźlu można zakończyć korzystając z oferty gastronomicznej – spacerowicz, oprócz licznie zlokalizowanych przy głównej ulicy Kędzierzyna ogródków, może skorzystać z gościnności baru „Kosmos” lub indyjskiej knajpki „Namaste” w okolicach Domu Kultury.

Na początku mojej wizyty, na rogatek miasta, zauważyłam tablicę z napisem „Kędzierzyn-Koźle – miasto możliwości”. Patrząc na inwestycje w infrastrukturę poprawiające jakość życia mieszkańców można dojść do wniosku, że miasto nie tylko stwarza możliwości, ale również wykorzystuje te, które pojawiły się w wyniku akcesji Polski do UE.

Tablice informujące o efektach wdrażania funduszy strukturalnych
Tabule informující o výsledcích implementace strukturálních fondů

nie využívají místní obyvatelé nedalekého sídliště. Když se člověk prochází touto částí města, je těžko zapomenout, že je Kędzierzyn sídlem chemického závod – Dusíkárný Kędzierzyn, o čemž svědčí jak název Centra kultury „Chemik”, tak četné ukazatelé směru – rozcestníky s nápisem ZAK na hlavní třídě a ve vedlejších ulicích. Návštěvu Kędzierzyna-Koźle je možné ukončit v některé z mnoha zdejších malých restaurací – chodec může kromě četných restauračních a pivních zahrádek, nacházejících se na hlavní třídě, využít pohostinnosti hospody „Kosmos” nebo indické restaurace „Namaste” v blízkosti Centra kultury.

Na začátku své návštěvy, u hranic města, jsem spatřila tabulku s nápisem „Kędzierzyn-Koźle – město mnoha možností”. Investice do infrastruktury, které zlepšují kvalitu života místních obyvatel, svědčí o tom, že město nejen tyto možnosti tvoří, ale také využívá těch, které vznikly díky vstupu Polska do Evropské unie.

k tomu, aby se sem vrátil. Mezi dalšími rekreačními areály a sportovními institucemi, na které jsem narazila během své procházky, byl komplex sportovních hal, krytý bazén a další oblasti veřejné zeleně. Domnívala jsem se, že je hlav-

Přerov – miasto, w którym przeszłość spotyka teraźniejszość

Do Přerova udałam się dwa tygodnie później. Miasto przy wjeździe od strony Via Moravica powitało mnie skromną tablicą z nazwą miejscowości oraz geometrycznym rysunkiem budowli wyrastającej z niebieskiego tła, jakby oderwanej od ziemi. Na obrzeżach można dostrzec liczne markety sąsiadujące z terenami przemysłowymi. Niektóre z hal wyglądały na zagospodarowane, inne stały opuszczone. Nieco bliżej centrum zobaczyłam duże osiedle, z cztero- i sześciopiętrowymi blokami w pastelowych kolorach. Chwilę później wjechałam do centrum, o czym wywnioskowałam z bardziej zwartej i starszej zabudowy na ul. Komeňského. Boczną ścianę jednej z wyższych kamienic ozdabia stylizowana na renesansową mapa Moraw, która przy bliższym oglądzie okazuje się być również specyficzną powierzchnią reklamową. Ulica prowadzi w kierunku usytuowanej na zboczu wzgórza Biblioteki Publicznej w Přerovie. Wiekowy budynek zdobi płaskorzeźba dziewczynki ściskającej rybę. Po zaparkowaniu samochodu, postanowiłam podążyć w górę i po chwili droga doprowadziła mnie do okrągłego placu. Jego granice wytyczają niskie odrestaurowane kolorowe kamieniczki pochodzące z XVIII i XIX w., a na lewej ścianie wznosi się zamek. Rozpoznałam w nim budowlę przedstawioną na tablicy z nazwą miejscowości. Zamek, jak można dowiedzieć się z tabliczki przed wejściem, jest jednym z punktów miejskiej trasy turystycznej City Walk,

Přerov – město, kde se potkává minulost s přítomností

Do Přerova jsem vyrazila o dva týdny později. Město mě při vjezdu ze strany Via Moravica uvítalo nepatrnou tabulí s názvem města a geometrickou kresbou stavení na modrém pozadí, které bylo odtrženo od země. Na okrajích Přerova je možné uvidět četné supermarkety, sousedící s průmyslovými zónami. Některé z hal vypadaly jako by stále byly v provozu, jiné zase stály opuštěné. Když jsem se našla trochu blíže středu města, spatřila jsem velké sídliště, kde stály pěti- a sedmipodlažní paneláky v pastelových odstínech. Za okamžik jsem dorazila do centra, o čemž mě přesvědčila sevřenější a starší zástavba v Komenského ulici. Boční stěna jednoho z větších činžovních domů byla ozdobená renesančně stylizovanou mapou Moravy. Při bližším pohledu jsem zjistila, že mapa byla také zvláštní reklamní plochou. Ulice vede k Městské knihovně, jež je umístěna na úbočí kopce. Letitá budova je ozdobená reliéfem zobrazujícím dívku, která ve svých rukou drží rybu. Když jsem zaparkovala, rozhodla jsem se vyjít směrem nahoru. Cesta mě za chvíli povedla na kulaté náměstí, omezené ze všech stran nízkými obnovenými činžovními domy, které pocházejí z 18. a 19. století. Na levé straně náměstí se nachází zámek, jenž jsem již téhož dne viděla na tabuli s názvem města. Zámek, o čemž jsem se dozvěděla z tabulky před vchodem, je jedna z památek na městské turistické trase City Walk, a v současné době je v něm umístěno Muzeum Komenského a městská galerie. Naproti vchodu, v samot-

pełni obecnie funkcję Muzeum Komeńskiego i mieści miejską galerię. Naprzeciwko wejścia do budynku, w centralnym punkcie placu, znajduje się pomnik, który z racji swojego otoczenia sprawia monumentalne wrażenie. Jest na nim uwieczniona w dynamicznej pozie postać starca trzymającego w wyciągniętych rękach księgę. Moje pierwsze wrażenie, że oto patrzę na Jana Husa, okazało się być błędne. Pomnik przedstawia Jana Blahoslava, nauczyciela Komeńskiego.

Po bliższym przyjrzeniu się dostrzegłam, że nie jest to jedyne odniesienie do przeszłości w tym miejscu. W głębi placu stoi niewielkich rozmiarów pomnik Petrusa Fechnera, pochodzący z pierwszej połowy XVIII w., a fasadę najbardziej okazałej kamienicy zajmowanej przez Urząd Miasta zdobią dwie tablice pamiątkowe poświęcone zasłużonym mieszkańcom Přerova. Plac tchnie spokojem, który kontemlowałam siedząc na jednej z ławek w cieniu drzew. Oprócz mnie, przebywało tutaj tylko dwóch interesariuszy wychodzących z urzędu oraz para z dzieckiem, która opuściła muzeum. Ci ostatni to jedyni turyści, jakich tego dnia zobaczyłam w Přerovie. Schodząc z placu w dół miałam wrażenie powrotu do teraźniejszości, ponieważ prawie natychmiast natknęłam

Pomník Jana Blahoslava
Pomník Jana Blahoslava

ném středu náměstí, stojí pomník, jenž se díky svému okolí zdá monumentální. Pomník, který je dynamický, představuje starce, jenž ve svých rukou drží knihu. Myslela jsem, že se dívám na Jana Husa. Bohužel moje domněnka byla špatná. Pomník totiž představuje Jana Blahoslava, učitele Komenského.

Když jsem se podívala blíže na celé

náměstí, konstatovala jsem, že Blahoslavův pomník není jediné místo, které zde navazuje na minulost. Vzádu stojí malý pomník Petra Fechnera, který pochází z 1. poloviny 18. století, a průčelí nejhonosnějšího činžovního domu, ve kterém sídlí Magistrát města, je ozdobeno dvěma pamětními deskami, věnovanými zaslužilým obyvatelům Přerova. Na náměstí je cítit klid, který jsem kontemlovala na lavici ve stínu stromů. Kromě mě na náměstí byli jen dva žadatelé, kteří právě vycházeli z budovy magistrátu a pár s dítětem, jenž před chvílí opustil muzeum. Byli to jediná turistá, které jsem tohoto dne potkala v Přerově.

się na hałaśliwą budowę nowej arterii w sąsiedztwie rzeki. Mając do wyboru zapoznanie się z nową częścią miasta lub pozostanie w starym centrum wybrałam to drugie, głównie ze względu na perspektywę spaceru w cieniu. Po przebyciu kilkudziesięciu metrów, znalazłam się na pl. Masaryka (Masarykově náměstí). Wrażenie, jakie na mnie sprawił było zupełnie odmienne od tego, jakiego doświadczyłam chwilę wcześniej na wzgórzu. Plac wyglądał jak centrum miasta i punkt, w którym krzyżują się ścieżki komunikacyjne mieszkańców. Na środku placu umieszczono dwie fontanny o prostych, geometrycznych formach, z których ze względu na panującą temperaturę korzystało wielu spacerujących. Mieszkańcy poruszali się w różnych kierunkach, wielu z nich prowadziło rowery, a ich specjalistyczny ubiór oraz kaski sprawiały wrażenie profesjonalnego przygotowania do przemieszczania się po mieście w ten sposób. Jak się miałam okazję przekonać w trakcie swojego pobytu, miasto jest zdecydowanie przyjazne rowerzystom, o czym świadczą bardzo liczne ścieżki rowerowe oraz stojaki ustawione w każdym ważniejszym punkcie centrum. Dużą część spacerujących stanowiły młode kobiety lub pary prowadzące małe dzieci oraz właściciele psów ze swoimi czworonogami. Część z nich zatrzymywała się, żeby odpocząć, siadając na ławce lub w jednym z ogródków. Zabudowa placu, jak w soczewce, pokazuje mniej bądź bardziej harmonijną koegzystencję przeszłości z teraźniejszością. Przyciągająca wzrok odnowiona secesyjna kamienica będąca siedzibą apteki „Pod złotym orłem” („U zlatého orla”) oraz dostojny elegantski

Když jsem z náměstí odcházela cestou dolů, měla jsem pocit, že se vrátím k přítomnosti, protože jsem hned vzápětí narazila na hlučnou stavbu nové velké a rušné silnice, sousedící s řekou. Měla jsem na výběr: mohla jsem navštívit novou část města nebo zůstat zde. Vybrala jsem si to druhé, hlavně kvůli možnosti procházet se ve stínu. Zanedlouho, po několika desítkách metrů, našla jsem se na Masarykově náměstí. Dojem, který na mne udělalo, byl úplně jiný než ten, který jsem měla před chvílí na kopci. Náměstí vypadalo totiž jako centrum města a křižovatka komunikačních stezek lidí, kteří zde žijí. Uprostřed náměstí se nacházely dvě kašny jednoduchých, geometrických tvarů, jichž z důvodu obrovského vedra využívalo mnoho chodců. Místní obyvatelé se pohybovali různými směry, mnoho mělo kola, a díky svému speciálnímu oblečení a cyklistickým přilbám vypadali, jako by byli odborně připraveni k tomu, aby se tímto způsobem pohybovali po městě. Během svého pobytu v Přerově jsem měla možnost se přesvědčit, že město je přátelské k cyklistům, o čemž svědčí četné cyklostezky a stojany na kola, nacházející se v každém důležitém místě této části města. Mezi procházejícími se lidmi bylo hodně mladých žen nebo párů s malými dětmi a majitelů psů, kteří šli na procházky se svými miláčky. Někteří se zastavovali a odpočívali na lavičce nebo v jedné ze zahrádek. Zastavba náměstí je přesnou a důkladnou ilustrací více nebo méně harmonické koexistence minulosti a přítomnosti. Obnovený secesní činžovní dům, který je sídlem lékárny „U zlatého orla”, a vznešená, elegantní budova – Městský dům – sousedí se

budynek – Dom Miejski – sąsiadują z socjalistyczną architekturą biurowca, który mieści wydziały Urzędu Miasta oraz market z artykułami RTV i AGD. Tutaj, podobnie jak wcześniej, natknęłam się na trzy pamiątkowe tablice umieszczone na budynku zajmowanym przez posterunek policji. Ulice odchodzące od placu, wyznaczają centralny obszar miejskiej konsumpcji. Liczne sklepy pozwalają na zaopatrzenie się w przedmioty dotyczące różnych obszarów życia współczesnego człowieka: od żywności i ubrań dla dzieci i dorosłych, poprzez książki, sprzęt gospodarstwa domowego i elektronikę, do prezentów czy sprzętu niezbędnego do uprawiania różnych dyscyplin sportowych. Uwagę zwracają ręcznie wykonane kolorowe napisy zdobiące witryny sklepów spożywczych, piekarni czy cukierni. Ich treść stanowią, zgodnie ze zwyczajem panującym również w innych czeskich miastach, najbardziej atrakcyjne elementy oferty wraz z cenami. Dodając do tego wszechobecne napisy wyprzedaż (výprodej), nie dziwi fakt, że zarówno spacerujących, jak i kupujących jest całkiem sporo.

W tym obszarze raczej niewiele jest ławek czy ogródków – to nie zachęca osób, które nie robią zakupów do pozostania w ich obrębie. Postanawiam wobec tego udać się w kierunku drugiej strony miasta – za rzekę. W tym

socialistickou architekturou kancelářské budovy, ve které sídlí Magistrát města a velkoplošná prodejna elektrických spotřebičů a domácích potřeb. Na tomto místě, stejně jako předtím, jsem narazila na tři pamětní desky, umístěné na budově městské policie. Ulice, které od tohoto místa vedou, jsou hlavní restaurační oblastí ve městě. Četné prodejny nabízejí veškerý sortiment potřebný současnému člověku k životu: jídlo, oblečení pro děti i dospělé, knihy, domácí potřeby a elektrické spotřebiče, dárky a speciální sportovní potřeby. Pozornost upoutávají barevné nápisy, udělané ručně, které zdobí výlohy prodejen potravin, pekařství a cukráren. Jejich obsah se týká – což je typické i pro jiná česká města – nejvýhodnějšího a atraktivního

sortimentu a jeho cen. Když se k tomu ještě přidají četné nápisy „Výprodej“, není nikomu divné, že je tady hodně lidí: jak obyčejných chodců, tak zákazníků.

V této části města lavic a zahrádek není příliš moc, a proto lidé, kteří zde nenakupují, se tady nezdržují déle než je to pro ně nezbytné. Rozhodla jsem

Przekaz reklamowy
Reklamní sdělení

celu przechodzę przez wyłączony z ruchu samochodowego most, po którym spacerują liczni mieszkańcy. Most zdobią trzy rzeźby. Jedna z nich przedstawia betonowe drzewa. Jej umiejscowienie na tle wysokich kominów, należących prawdopodobnie do elektrociepłowni, pokazuje artystyczny zamysł konfrontacji natury i cywilizacji oraz skłania do namysłu.

Po drugiej stronie mostu zaczyna się, jak można wywnioskować z architektury, nowsza część miasta. W tle widać socjalistyczną zabudowę, a w najbliższym otoczeniu budynki Towarzystwa „Sokół” (Sokol), które są obecnie nieco zniszczone, ale ciągle częściowo używane, przypominają obserwatorowi o bardzo wpływowej na ziemiach czeskich organizacji propagującej wartości narodowe w powiązaniu z kulturą fizyczną. Patrząc na budynek z zewnątrz, można dostrzec ogłoszenie, które zachęca przechodniów do uczestnictwa w zajęciach aerobiku. Zapuszczając się nieco dalej, znajduję podobną do kędzierzyńsko-kozielskiej tabliczkę upamiętniającą powódź 1997 r.

Sztuka w przestrzeni miejskiej
Umění ve veřejném městském prostoru

se tedy jít směrem k druhé části města – za řeku. Abych se tam dostala, musela jsem přejít mostem pro pěší, po němž se procházejí četní místní obyvatelé. Most zdobí tři sochy. Jednou z nich jsou betonové stromy, které mají tvořit jednotný umělecký celek s vysokými komíny v pozadí, patřícími pravděpodobně k teplárně, a tím nejen konfrontovat přírodu s civilizací, ale také nutit k přemýšlení.

Na druhé straně mostu začíná – o čemž svědčí architektura – novější část města.

V pozadí je vidět socialistická zástavba, zatímco v nedaleké blízkosti tohoto místa sokolovna, která je dnes sice trochu zničená, avšak stále částečně používána. Divákovi připomíná o velmi vlivné české organizaci, jejíž členové se věnují sportovním aktivitám a propagují národní hodnoty. Když jsem se podívala na sokolovnu, spatřila jsem inzerát, který kolemjdoucím nabízel lekce aerobiku. Šla jsem dál, až jsem na jedné z budov uviděla pamětní desku, upomínající na povodeň roku 1997, a zároveň podobnou té, kterou jsem viděla v Kędzierzynie-Koźli.

Spacer nadrzecznym bulwarem i widok służy skłania mnie do refleksji nad podobieństwami i różnicami dwóch miast, które odwiedziłam. Moja wycieczka kończy się zakupem regionalnego trunku w jednej z licznych winiarni (vinoték), miejsc, w których mieszkańcy Přerova gromadzą się, żeby przy lampce morawskiego wina spędzić letnie popołudnie.

* * *

Przechadzka z aparatem fotograficznym po labiryntach ulic dwóch odwiedzonych miast pozwoliła dostrzec zarówno ich specyfikę, jak i łączące je podobieństwa, kierujące uwagę na wspólną środkowoeuropejską historię regionów, do których przynależą. Oczywiście nie tylko w przeszłości, ale i w teraźniejszości można poszukiwać podobieństw i różnic pomiędzy dwoma miejscowościami, do czego w tym miejscu chciałabym zachęcić czytelników. Procesy długiego trwania rzeźbiły tkankę obu miast w odmienny, a niekiedy zbliżony sposób. W efekcie, spacerowicz w każdym z tych miejsc odczuć może bliskość i swojskość, ale także obcość czy zaskoczenie. Autorskie spostrzeżenie, jakim chciałabym się podzielić na zakończenie, dotyczy tego, że spacer po obu miastach utwierdził mnie w przekonaniu, że o odczuwaniu bliskości czy obcości przestrzeni decyduje raczej coś, co z braku lepszego określenia nazwę „duchem miejsca”, niż przynależność do określonego państwa.

Památkové tabliczky
Pamětní desky

Procházka promenádou podél řeky a pohled na zdymadlo mě nutí k přemýšlení o podobnostech a rozdílech mezi dvěma městy, které jsem navštívila. Svůj výlet končím nákupem regionálního nápoje v jedné z četných vinoték, míst, kde se Přerováci setkávají, aby společně u sklenky moravského vína trávit letní odpoledne.

* * *

Procházka s fotoaparátem po bludišti ulic dvou měst mi dovolila podívat se na jejich specifiku a podobnosti, které odkazují na společné středoevropské dějiny regionů, ke kterým patří. Samozřejmě rozdíly a podobnosti mezi těmito městy je možné hledat nejen v minulosti, ale i v přítomnosti, k čemuž bych na tomto místě chtěla čtenáře pobídnout. Procesy dlouhého trvání tvořily strukturu obou měst někdy odlišným, a někdy zase téměř stejným způsobem. Díky tomu návštěvník v každém z nich může cítit jak blízkost, tak cizost a úžas. Na závěr bych se ráda podělila o myšlenku, že o tom, zda cítíme blízkost nebo cizost daného prostoru, nerozhoduje jeho příslušnost k státu, ale spíše něco, co pro nedostatek lepšího pojmenování můžeme nazvat „duchem místa”, *geniem loci*.

BIBLIOGRAFIA / BIBLIOGRAPHIE

1. Bocheński B.: *Kramy na rynku w 1905 roku*. „Nowa Trybuna Opolska” 2002, nr 173, dod. „7 DNI”, nr 9, s. 6.
2. Bocheński B.: *Ratusz w 1918 roku*. „Nowa Trybuna Opolska” 2002, nr 131, dod. „7 DNI”, nr 2, s. 6.
3. Draguła S.: *Brama strzegła dostępu do miasta*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 280, dod. „7 DNI”, nr 47, s. 6.
4. Draguła S.: *Gigant na Odrze*. „Nowa Trybuna Opolska” 2005, nr 171, dod. „7 DNI”, nr 28, s. 5.
5. Draguła S.: *Kiedys był tutaj bruk*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 18, dod. „7 DNI”, nr 3, s. 6.
6. Draguła S.: *Miasto powstało dzięki kolei*. „Nowa Trybuna Opolska” 2005, nr 165, dod. „7 DNI”, nr 27, s. 5.
7. Draguła S.: *Most wysadzili Niemcy*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 42, dod. „7 DNI”, nr 7, s. 6.
8. Draguła S.: *Papież zastąpił generała*. „Nowa Trybuna Opolska” 2005, nr 89, dod. „7 DNI”, nr 14, s. 8.
9. Draguła S.: *Pomnik generała przeniesiono do parku*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 24, dod. „7 DNI”, nr 24, s. 6.
10. Draguła S.: *Przed wojną była tu mała Szwajcaria*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 134, dod. „7 DNI”, nr 23, s. 6.
11. Draguła S.: *Przystanek Kędzierzyn-Koźle*. „Nowa Trybuna Opolska” 2005, nr 66, dod. „7 DNI”, nr 11, s. 5.
12. Draguła S.: *Starosta wchodził głównymi drzwiami*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 181, dod. „7 DNI”, nr 31, s. 6.
13. Draguła S.: *Tu biło serce miasta*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 145, dod. „7 DNI”, nr 25, s. 6.
14. Draguła S.: *Tu kiedyś leczyli końlan*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 192, dod. „7 DNI”, nr 33, s. 6.
15. Draguła S.: *Walczyli tu bokserzy*. „Nowa Trybuna Opolska” 2006, nr 89, dod. „7 DNI”, nr 15, s. 6.
16. Dźwilewski J.: *Autobusy połączyły Koźle z Kędzierzynem*. „Nowa Gazeta Lokalna” 2010, wyd. spec. nr 1, s. 42.
17. Dźwilewski J.: *Zdarzyło się w Kędzierzynie-Koźlu : 30 lat minęło...* „Gazeta Lokalna” 2005, nr spec., s. 10–11.
18. Gdula T.: *Rezydencje naszej władzy*. „Nowa Trybuna Opolska” 2010, nr 140, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 24, s. 8.
19. Gröger J.: *Kiedy miasto przestało być twierdzą. Rozwój gospodarczy Koźla w latach 1873–1945*. Góra św. Anny, 2005.
20. Grzesik D.: *Tartak parowy. Zabytki w naszej parafii (2)*. „Dobrze że Jesteś” 2003, nr 7, s. 9.

21. Jurkowski J.: *Miasto trzech kanałów i dwóch portów*. „Nowa Gazeta Lokalna” 2010, wyd. spec. nr 1, s. 51–54.
22. Kapica T.: *Do Koźła dojedziesz już tylko obwodnicą*. „Nowa Trybuna Opolska” 2010, nr 179, s. 9.
23. Kapica T.: *Jeszcze 60 lat temu Kędzierzyn był wsią*. „Nowa Trybuna Opolska” 2011, nr 104, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 18, s. 8.
24. Kapica T.: *Kędzierzyn – osada kolejarzy*. „Nowa Trybuna Opolska” 2011, nr 210, dod. 25. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Prudnik-Głubczyce”, nr 36, s. 8.
25. Kapica T.: *Koźle, miasto na wodą*. „Nowa Trybuna Opolska” 2012, nr 191, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Prudnik-Głubczyce”, nr 33, s. IV.
26. Kapica T.: *Morderców zawsze spotykała surowa kara*. „Nowa Trybuna Opolska” 2012, nr 103, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Prudnik-Głubczyce”, nr 18, s. 8.
27. Kapica T.: *Ulica bardzo historyczna*. „Nowa Trybuna Opolska” 2011, nr 46, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 8, s. 8.
28. *Kędzierzyn – miasto kolejarzy i chemików*. Oprac. Grzegorz Łabaj. „Nowa Gazeta Lokalna” 2010, wyd. spec. nr 1, s. 6–7.
29. *Kędzierzyn-Koźle. Monografia miasta*. Praca zbiorowa pod red. nauk. Edwarda Nycza i Stanisława Senfta. Opole, 2001.
30. Łabaj G.: *Osada kolejarzy*. „Gazeta Lokalna” 2005, nr spec., s. 13.
31. Łabaj G.L.: *Podróż w czasie*. „Gazeta Lokalna” 2005, nr spec., s. 24.
32. Nycz E., Rataj A.: *Dzieje Kędzierzyna na tle innych osad tworzących współczesny Kędzierzyn-Koźle*. W: *Zarys dziejów parafii św. Mikołaja w Kędzierzynie-Koźlu na tle lokalnej historii 1902–2002*. Red. nauk. E. Nycz. Opole, 2002, s. 11–82.
33. Pacułt R.: *Historia Koźła do XIX wieku (1)*. „Echo Gmin” 1998, nr 8, s. 8.
34. Pacułt R.: *Historia Koźła do XIX wieku (2)*. „Echo Gmin” 1998, nr 9, s. 6.
35. Pacułt R.: *Kozielski Rynek*. „Serwus” 1995, nr 32, s. 4–5.
36. Probe H.: *Historyczny spacer po mieście Koźlu*. T. 1. Wetzlar, 2007.
37. Rataj A.: *Rocznice Kędzierzyna w 2003 roku*. „Gazeta Lokalna” 2003, nr 27, s. 9.
38. Rogowski B.: *Achille Ratti przebywał tu, zanim został papieżem*. „Nowa Trybuna Opolska” 2011, nr 82, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 14, s. 8.
39. Rogowski B.: *Aleja Jana Pawła II nosiła kiedyś imię Józefa Stalina*. „Nowa Trybuna Opolska” 2011, nr 122, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 21, s. 8.
40. Rogowski B.: *Czy ktoś jeszcze pamięta?* „Echo Gmin” 2000, nr 17, s. 9.

41. Rogowski B.: *Kozielski port był kiedyś sercem naszego miasta*. „Nowa Trybuna Opolska” 2012, nr 93, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Prudnik-Głubczyce”, nr 16, s. 8.
42. Rogowski B.: *Jedni budowali, drudzy wysadzali*. „Nowa Gazeta Lokalna” 2010, nr 36, s. 4.
43. Rogowski B.: *Od wieków łączyły dwie strony Odry*. „Nowa Trybuna Opolska” 2010, nr 212, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 36, s. 8.
44. Rogowski B.: *Tutaj urzędowali włodarze Kędzierzyna i Koźla*. „Nowa Trybuna Opolska” 2011, nr 128, dod. „Tygodnik Lokalny Kędzierzyn-Koźle-Głubczyce”, nr 22, s. 8.
45. Rogowski B.: *Warto o tym pamiętać...* „Echo Gmin” 2006, nr 11, s. 2.
46. *Symbole miasta – kolej*. Oprac. Grzegorz Łabaj. „Nowa Gazeta Lokalna” 2010, wyd. spec. nr 1, s. 34–35.
47. *Ważniejsze wydarzenia z dziejów Kędzierzyna-Koźla za okres od 1107 do 2000 roku*. Oprac. R. Pacułt. „Echo Gmin” 2001, nr 6, s. 9.
48. Wróblewski T.: *Dawne starostwo w 1915 r.* „Nowa Trybuna Opolska” 2002, nr 149, dod. „7 DNI”, nr 5, s. 6.
49. Wróblewski T.: *Mury pięły się do góry*. „Nowa Trybuna Opolska” 2005, nr 42, dod. „7 DNI”, nr 7, s. 3.
50. Żabicki R.: *Dawny szpital miejski*. „Echo Gmin” 2002, nr 33, s. 9.
51. Żabicki R.: *Koźle – Stare Miasto*. „Echo Gmin” 2000, nr 26, s. 9.
52. Żabicki R.: *Koźle – Stare Miasto*. „Echo Gmin” 2000, nr 28, s. 7.
53. Żabicki R.: *Z kart znanej i nieznannej historii Miasta Koźla = znane a nieznanne dejiny mesta Koźle*. Kędzierzyn-Koźle, 2006.
54. Żabicki R.: *Ze starych widokówek*. „Echo Gmin” 2002, nr 16, s. 7.

